

Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning

RIKTLINJER

Antagna av KS april 2002

Reviderade mars 2007

Reviderade av KF xxx 2010

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
FÖRKORTNINGAR I DOKUMENTET:.....	8
RIKTLINJER FÖR HANDLÄGGNING AV INSATSER ENLIGT SOL OCH LSS TILL BARN, UNGDOMAR OCH VUXNA MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING	9
1. INLEDNING.....	9
1.2 RIKTLINJERNAS SYFTE OCH TILLÄMPNING	9
2. LAGSTIFTNING, FÖRESKRIFTER, RIKTLINJER MM.	9
2.1 LAGAR OCH FÖRARBETEN	10
2.2 FÖRESKRIFTER OCH ALLMÄNNA RÅD SAMT HANDBÖCKER	10
2.3 ÖVRIGA RIKTLINJER	11
2.4 TILLÄMPNINGSAVVISNINGAR	12
2.5 POLICYDOKUMENT OCH ÖVRIGA DOKUMENT	12
2.6 CENTRALA ÖVERENSKOMMELSER	12
3. ALLMÄNNA UTGÅNGSPUNKTER	13
3.1 SVENSK HANDIKAPPOLITIK	13
3.2 CENTRALA BEGREPP, TERMER OCH DEFINITIONER	13
3.3 VALFRIHET	14
3.4 TILLGÄNGLIGHET OCH BEMÖTANDE	14
3.5 BARNPERSPEKTIV I HANDLÄGGNINGEN.....	15
3.5.1 FN: s barnkonvention	15
3.5.2 Barnperspektiv i LSS och SoL	16
3.5.3 Barnperspektiv i handläggningen.....	16
Barnets bästa	16
Barns rätt att komma till tals	17
Dokumentation av hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas	17
3.5.4 Registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn	17
3.5.5 Barnperspektiv i samverkan med andra.....	18
3.5.6 Stöd till föräldrar, vårdnadshavare m.fl.	18
3.5.7 Föräldrar med funktionsnedsättning som behöver stöd	18
3.5.8 Brister i omsorgen	19
3.5.9 När barn placeras utanför hemmet.....	19
3.5.10 BBIC	20
3.6 SKYLDIGHET ATT ERBJUDA STÖD OCH AVLÖSNING	20
3.7 SAMVERKAN- OCH SAMORDNINGSANSVAR	21
3.7.1 Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS)	21
3.7.2 Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning	21
3.7.3 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk.....	22
3.7.4 Asylsökande m fl.....	22
4. VERKSAMHETENS MÅL.....	23
4.1 ALLMÄNNA MÅL I LSS	23
4.2 ALLMÄNNA MÅL I SOL	24
5. GOD KVALITET I VERKSAMHETEN	24
5.1 GOD KVALITET I LSS.....	25
5.2 GOD KVALITET I SOL	25
5.3 SKÄLIG LEVNADSNIVÅ RESPEKTIVE GODA LEVNADSVILLKOR	26
5.4 LEX SARAH - "VAKA ÖVER" OCH ANMÄLNINGSSKYLDIGHET.....	27

5.4.1 Att vaka över och anmäla allvarliga missförhållanden	27
5.4.2 Lex Sarah i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet	27
5.5 ANMÄLNINGSSKYLDIGHET TILL BARNNS SKYDD	27
5.6 BROTTSOFFER	28
5.6.1 Kvinnofrid	28
5.6.2 Polisanmälan	29
6. UTREDNING OCH BEHOVSBEDÖMNING	30
6.1 UTREDNINGAR	30
6.1.2 Att inleda en utredning	30
6.1.3 Utredningens omfattning	31
6.2 BEHOVSBEDÖMNING	31
6.2.1 DUR (Dokumentation, Utvärdering, Resultat)	32
6.3 KOMMUNICERING OCH RÄTT TILL FÖRETRÄDE INFÖR NÄMNDEN	32
6.4 BESLUT	33
6.5 DEN ENSKILDES RÄTT ATT PÅVERKA UTFORMNINGEN AV INSATS	33
6.6 STADENS VALFRIHETSSYSTEM ENLIGT LOV	34
6.6.1 Valfrihet för insatser enligt LSS	34
Val av korttidshem, bostad med särskild service och daglig verksamhet	34
6.6.2 Valfrihet för insatser enligt SoL	35
6.7 VERKSTÄLLIGHET	35
6.8 DEN ENSKILDES RÄTT ATT ÖVERKLAGA BESLUT	36
6.9 BESTÄLLNING AV INSATS	36
7. DOKUMENTATION	37
7.1 PLANER FÖR GENOMFÖRANDE OCH SAMORDNING AV INSATSER	38
7.1.1 Genomförandeplan	38
7.1.2 Samordning av insatser för habilitering och rehabilitering	39
Samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS)	39
7.1.3 Individuell plan enligt 10 § LSS	40
7.1.4 Individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL – samordnad plan	40
7.2 UPPFÖLJNING	41
8. UTGÅNGSPUNKTER FÖR RÄTT TILL INSATSER	41
8.1 RÄTTEN TILL INSATSER ENLIGT 7 § LSS	42
8.1.2 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkretsen i LSS	42
8.2 RÄTTEN TILL BISTÅND ENLIGT SOL	42
8.3 LSS OCH SOL KOMPLETTERAR VARANDRA	43
8.4 INSATS KAN GES ENLIGT BÅDE LSS OCH SOL	43
9. PERSONKRETSBEDÖMNING I LSS	44
9.1 UNDERLAG FÖR PERSONKRETSUTREDNING	44
9.2 PERSONKRETS 1 (1 § 1 LSS)	45
9.2.1 Utvecklingsstörning	45
9.2.2 Utredning av utvecklingsstörning	45
9.2.3 Autism och autismsliknande tillstånd	46
9.2.4 Utredning av autism eller autismsliknande tillstånd	47
9.3 PERSONKRETS 2 (1 § 2 LSS)	48
9.3.1 Hjärnskada i vuxen ålder med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder	48
9.3.2 Konsekvenser av en förvärvad hjärnskada	48
9.3.3 Utredning av personkrets 2	50
9.4 PERSONKRETS 3 (1 § 3 LSS)	50

9.4.1 Utredning av personkrets 3	51
"Andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder"	51
"Som uppenbart inte beror på normalt åldrande"	52
"Stora funktionshinder"	52
"Betydande svårigheter"	53
"Omfattande behov av stöd eller service"	53
9.4.2 Personkretsbedömning av små barn	54
9.4.3 Personer med missbruksproblem	55
9.4.4 Personer med psykisk funktionsnedsättning	55
9.4.5 Personer över 65 år	55
9.4.6 "Omfattande stöd" och "grundläggande hjälpbehov"	56
9.5 FÖRÄLDRAANSVAR OCH GEMENSAMT HUSHÅLL	56
9.5.1 Föräldraansvaret för barn med funktionsnedsättning	56
9.5.2 Gemensamt ansvarstagande när någon i ett hushåll har en funktionsnedsättning	56
9.6 BESLUT OM PERSONKRETSTILLHÖRIGHET I LSS	56
10. INSATSER	57
10.1 INSATSER I LSS	57
10.1.1 Omvårdnad i LSS-insatser	57
10.1.2 Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter	58
10.2 BISTÅND ENLIGT SOL	59
10.3 HJÄLP I HEMMET	59
10.4 PERSONLIG ASSISTANS ENLIGT 9 § 2 LSS	59
10.4.1 Rätt till personlig assistans	60
10.4.2 Delat ansvar för personlig assistans	60
10.4.3 Kommunens basansvar	61
10.4.4 Bedömning av grundläggande behov	61
Sköta sin personliga hygien	62
Inta måltider	62
Klä av och på sig	62
Kommunicera med andra	63
Annan hjälp som förutsätter ingående kunskap	63
10.4.5 Beräkning av total tid för grundläggande behov	64
Särskilda skäl då tid i verksamhet ska medräknas	64
Beräkning av grundläggande behov	64
10.4.6 Anmälan om assistansersättning till Försäkringskassan	65
10.4.7 Personer som saknar grundläggande behov	65
10.4.8 Bedömning av andra personliga hjälpbehov	65
10.4.9 Beräkning av den totala tidsåtgången för andra personliga hjälpbehov	66
10.4.10 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans	67
10.4.11 Personlig assistans under dygnsvila	68
10.4.12 Dubbel assistans	68
10.4.13 Checklista i utredningssituationen	69
Personkretstillhörighet och hur stor och varaktig funktionsnedsättningen är	69
Grundläggande behov	70
Andra personliga hjälpbehov	70
Det totala behovet av personlig assistans	71
Andra frågor som kan påverka den enskildes hjälpbehov	72
10.4.14 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS	72
10.4.15 Föräldrar med funktionsnedsättning	72
10.4.16 Personlig assistans till barn	73
10.4.17 Föräldraansvar vid bedömning av personlig assistans	73
10.4.18 Hänsyn till familjens livssituation	73
10.4.19 Att vara personlig assistent åt sitt eget barn	74

10.4.20 Behov av särskild kompetens i utformningen av personlig assistans.....	74
10.4.21 Vårdbidrag – personlig assistans.....	74
10.4.22 Personlig assistans i barnomsorg och skola eller daglig verksamhet.....	74
Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS	75
Personlig assistans i öppen dagverksamhet.....	75
10.4.23 Personlig assistans i särskilda boendeformer.....	75
10.4.24 Personlig assistans under vistelse på sjukhus.....	76
10.4.25 Personlig assistans och egenvård.....	76
10.4.26 Tillfälligt utökat behov av personlig assistans enligt LSS	76
10.4.27 Personer som fyller 65 år.....	76
10.4.28 Utformning av personlig assistans	77
10.4.29 Tillstånds- och anmälningsplikt vid personlig assistans	77
10.4.30 Registerkontroll vid personlig assistans	78
10.4.31 Timbeloppet	78
10.4.32 Förhöjt timbelopp.....	78
10.4.33 Utbetalningsrutiner.....	79
Utbetalning till den enskilde	79
Utbetalning till annan än den enskilde	80
Räknas ej som kostnad för personlig assistans	80
10.5 ASSISTANSERSÄTTNING ENLIGT SOCIALFÖRSÄKRINGSBALKEN	80
10.5.1 Assistansersättning för personer över 65 år.....	81
10.5.2 Handläggning i avvaktan på Försäkringskassans beslut.....	81
10.5.3 Preliminär behovsutredning	81
10.5.4 Vid avslag på ansökan om assistansersättning.....	82
10.5.5 Retroaktiv ersättning.....	82
10.5.6 Tillfälligt utökat behov av assistans	82
10.5.7 Assistans i barnomsorg, skola, gruppboende, daglig verksamhet och sjukhus.....	83
10.5.8 Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom.....	83
10.5.9 Insats enligt 9 § 2 LSS på den enskildes begäran.....	83
10.5.10 Rutiner för utbetalning av ersättning.....	84
10.5.11 Stadens skyldigheter när assistansanordnare har svårt att hitta vikarie	84
10.5.12 Administrativ kostnad när staden är assistansanordnare.....	85
10.5.13 Omkostnader när någon annan är assistansanordnare.....	85
10.5.14 Assistansersättning för del av behov.....	85
10.6 HEMTJÄNST ENLIGT SOL	86
10.6.1 Hemtjänstinsatser	86
Service.....	86
Omvårdnadsinsatser	88
Egenvård	89
10.6.2 Hemtjänst under sommarvistelse.....	89
10.7 HEMTJÄNST I ASSISTANSLIKLANDE FORM FÖR VUXNA	89
10.7.1 Avgifter till den enskilde och ersättning till utförare.....	90
10.8 HJÄLP I ASSISTANSLIKLANDE FORM FÖR BARN	90
10.9 BOENDESTÖD ENLIGT SOL.....	90
10.10 HJÄLP MED EGENVÅRD OCH HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSUPPGIFTER.....	90
10.10.1 Egenvård.....	91
10.10.2 Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter	91
10.11 NÄR HEMTJÄNST VERKSTÄLLS AV ANHÖRIGA ELLER NÄRSTÅENDE	92
10.12 RÄTT TILL AVLÖSNING NÄR ANHÖRIGA VÅRDAR DEN ENSKILDE	92
10.13 TRYGGHETSLARM	92
10.14 HEMVÅRDSBIDRAG	93
10.14.1 Utbetalning av hemvårdsbidrag.....	93
Ersättningsgrupper.....	94
Uppföljning av hemvårdsbidrag	94

10.15 KORTTIDSVÅRD/KORTTIDSBOENDE ENLIGT SOL.....	94
10.16 HEMINSTRUKTÖR FÖR SYN- OCH/ELLER HÖRSELSKADADE.....	95
10.17 ERSÄTTNING TILL ANHÖRIGA FRÅN ANDRA HUVUDMÄN	95
10.17.1 Hemsjukvårdsbidrag.....	95
10.17.2 Närståendepenning från Försäkringskassan	95
10.18 LEDSAGNING OCH LEDSAGARSERVICE	96
10.18.1 Ledsagarservice enligt LSS.....	96
10.18.2 Ledsagning som bistånd enligt SoL.....	97
10.18.3 Beslut om ledsagarservice och ledsagning.....	97
10.18.4 Omkostnader för ledsagare.....	98
10.18.5 Ledsagning och bostad med särskild service	98
10.19 FRITID FÖR PERSONER SOM BOR I GRUPPBOSTAD	99
10.20 MEDFÖLJARE VID SEMESTERRESA.....	100
10.21 KONTAKTPERSON	100
10.22 AVLÖSARSERVICE I HEMMET FÖR BARN OCH VUXNA.....	100
10.22.1 Ersättning för avlösarens utlägg	101
10.23 KORTTIDSVISTELSE UTANFÖR DET EGNA HEMMET	101
10.23.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse.....	102
10.23.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning	103
11.23.3 Avgifter vid korttidsvistelse	103
10.24 KORTTIDSTILLSYN FÖR SKOLUNGDOM ÖVER 12 ÅR ENLIGT LSS	104
10.24.1 Tillämpning.....	104
10.24.2 Barn och ungdomar i bostad med särskild service	104
10.24.3 Krav på utformning och kvalitet.....	105
10.24.4 Skolskjuts.....	105
10.24.5 Resor för ungdomar i statlig specialskola	105
10.24.6 Skolungdomar över 12 år som inte omfattas av LSS	106
10.25 BOENDEFORMER FÖR BARN MED BEHOV AV SÄRSKILT STÖD	106
10.25.1 Allmänna principer	106
10.25.2 Boende i familjehem.....	106
10.25.3 Bostad med särskild service för barn och ungdomar	108
10.26 BOENDEFORMER MED SÄRSKILT STÖD FÖR VUXNA.....	109
10.26.1 Allmänna principer och förutsättningar	109
10.26.2 Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS	110
Gruppboende	110
Serviceboende.....	110
10.26.3 Andra behov som rör boendet.....	111
Bidrag till bostadsanpassning.....	111
Förmedling av bostad efter ansökan om förtur	111
Annan särskilt anpassad bostad enligt LSS.....	112
10.26.4 Boendeformer enligt SoL	113
Bostad med särskild service	113
10.27 ÖVRIGA BOENDEFORMER FÖR VUXNA ENLIGT SOL.....	113
10.27.1 Försöks- och träningslägenheter	114
10.27.2 Familjehem eller Hem för Vård eller Boende (HVB).....	114
10.28 DAGLIG VERKSAMHET, SYSSELSÄTTNING OCH DAGVERKSAMHET	114
10.28.1 Allmänna principer	114
10.28.2 Daglig verksamhet enligt 9 § p 10 LSS.....	115
10.28.3 Sysselsättning enligt SoL.....	116
10.28.4 Dagverksamhet enligt SoL.....	117
11. ÖVRIGA FRÅGOR	117
11.1 RÅDGIVNING OCH ANNAT PERSONLIGT STÖD ENLIGT 9 § 1 LSS	117

11.2 FÖRHANDSBESKED ENLIGT 16 § LSS	118
11.3 AVTAL ENLIGT 17 § LSS OM ATT TILLHANDAHÅLLA INSATSER	119
11.4 BIBEHÅLLET KOSTNADSANSVAR ENLIGT 17 A § LSS	119
11.4.1 Särskilda skäl.....	120
11.5 FÖRMÅNER FRÅN ANDRA HUVUDMÄN	120
11.6 FÖRETRÄDARE OCH OMBUD MED FULLMAKT	120
11.6.1 God man.....	120
11.6.2 Förvaltare	121
11.6.3 Ombud med fullmakt.....	121
11.7 SKYDDADE PERSONUPPGIFTER.....	122
11.8 GALLRINGSBESTÄMMELSER I LSS OCH SOL	122
11.8.1 Undantagna från gallring i LSS och Sol.....	122
11.9 AVGIFTER FÖR INSATSER TILL DEN ENSKILDE	123
11.10 TILLSTÅNDS- OCH ANMÄLNINGSPLIKT I LSS.....	123
11.11 SOCIALSTYRELSENS TILLSYN ÖVER VERKSAMHET ENLIGT LSS	123
11.12 SKYLDIGHET ATT GÖRA REGISTERKONTROLL	123
11.13 SÄRSKILD AVGIFT ENLIGT SOL RESPEKTIVE SOL	124
11.13.1 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut.....	124
11.13.2 Statistikrapport till kommunfullmäktige	125
11.13.3 Särskild avgift	125
11.13.4 Den särskilda avgiftens storlek.....	125
Vad är skälig tid?	126
Prövning av särskild avgift.....	126
11.14 SOCIALSTYRELSEN ÅRLIGA INSAMLING AV LSS-UPPGIFTER.....	126
11.14.1 Stadens uppgiftsinsamling	127

Förkortningar i dokumentet:

AB	Allmänna bestämmelser
BBIC	Barns behov i centrum
BUS	Policy för barn och ungdomar som behöver särskilt stöd från såväl kommunen som landstinget (Kommunförbundet Stockholms län/Stockholms läns landsting)
BUP	Barn- och ungdomspsykiatri
DAMP	Dysfunction in Attention, Motor control and Perception
FB	Föräldrabalken
FL	Förvaltningslagen
HSL	Hälso- och sjukvårdslagen
HVB	Hem för vård och boende
HÖK	Huvudöverenskommelsen om lön och allmänna anställningsvillkor
ICF	International Classification of Functioning, Disability and Health (Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, WHO)
IoF	Individ- och familjeomsorgen
JO	Justitieombudsmannen
KF	Kommunfullmäktige
KS	Kommunstyrelsen
KSL	Kommunförbundet i Stockholms län
LSS	Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade
LYHS	Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område
LVU	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga
MAS	Medicinskt ansvariga sjuksköterska
RFV	Riksförsäkringsverket
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen
PAN	Lön och anställningsvillkor för personlig assistent och anhörigvårdare
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SDN	Stadsdelsnämnd
SDF	Stadsdelsförvaltning
SLL	Stockholms läns landsting
SoL	Socialtjänstlagen
SoN	Socialnämnden (upphörde 1996)
SOSFS	Socialstyrelsens föfattningssamling
SotN	Socialtjänstnämnden (upphörde 2009)
SAN	Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden
SOU	Statens offentliga utredningar
SoU	Socialutskottet
Lärvux	Särskolans vuxenutbildning

Riktlinjer för handläggning av insatser enligt SoL och LSS till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning

1. Inledning

Kommunstyrelsen i Stockholms stad har beslutat att utfärda riktlinjer för nämndernas verksamhet. Dessa anvisningar gäller handläggning av insatser enligt lagen om stöd och service till personer med vissa funktionshinder (LSS) och bistånd enligt socialtjänstlagen (SoL) till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. I Stockholms stad är det stadsdelsnämnderna och socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden (enheten för hemlösa) som handlägger insatser enligt LSS och SoL till personer med funktionsnedsättning.

Kommunstyrelsen fattade beslut om den ursprungliga versionen av dessa riktlinjer i april 2002 (Dnr 000-1892/2001). Riktlinjerna har därefter reviderats fortlöpande.

1.2 Riktlinjernas syfte och tillämpning

Dessa riktlinjer är tillämpliga oavsett var i socialtjänstens organisation frågor om insatser enligt LSS och SoL för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning aktualiseras.

Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerhet och likabehandling i staden när det gäller utredning, bedömning och tillgång till de insatser som ska erbjudas från socialtjänstens sida. Riktlinjerna ska ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet med att tolka lagstiftningen i de individuella behovsbedömningar som alltid ska göras.

Riktlinjerna baseras på gällande lagar, föreskrifter och allmänna råd samt handböcker. De anknyter även till övriga riktlinjer i staden, till policydokument och andra övergripande dokument såsom stadens handikappolitiska program. Vid prejudicerande domar t.ex. från Regeringsrätten kan riktlinjerna vid behov kompletteras med information och eventuella rekommendationer.

2. Lagstiftning, föreskrifter, riktlinjer mm.

Nedan anges de vanligast förekommande lagarna och de av Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker som är tillämpliga vid handläggningen av insatser till personer med funktionsnedsättning. Dessutom nämns andra riktlinjer, tillämpningsanvisningar, policydokument och överenskommelser som riktlinjerna anknyter till.

2.1 Lagar och förarbeten

Riktlinjerna utgår främst från följande lagar och förarbeten:

- Förvaltningslagen (1986:223) FL
- Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
- Förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- Socialförsäkringsbalk (2010:110)
- Socialtjänstlagen (2001:453) SoL
- Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) HSL
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) OSL
- Personuppgiftslagen (1998:204) PuL
- Lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (2001:454)
- Tryckfrihetsförordningen (1949:105) TF
- Föräldrabalk (1949:381) FB
- Lagen (2008:962) om valfrihetssystem, LOV
- Lagen (1998:620) om belastningsregister

Motiveringen till införandet av LSS och assistansersättning finns i prop. 1992/93:159 Stöd och service till vissa funktionshindrade. Till grund för propositionen ligger Handikapputredningens betänkanden SOU 1989:54, SOU 1990:2 och SOU 1990:19 samt huvudbetänkandet 1991:46 Handikapp, Valfärd och Rättvisa. Förarbeten till viktigare ändringar i LSS finns i prop. 1996:535, 1999:819, 2000:1031, 2005/05:39 och 2009/10:176.

Nya socialtjänstlagen (2001:453), SoL, har sin grund i socialtjänstlagen (1980:620) från 1980 med de ändringar som genomförts under åren. De mer betydelsefulla lagändringarna har motiverats i prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen. Förarbeten till den nya lagen finns i huvudsak i prop. 2001/01:80 och betänkanden SOU 1994:139 och SOU 1999:97.

2.2 Föreskrifter och allmänna råd samt handböcker

Här nämns några av Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker som är av betydelse vid handläggningen av insatser till personer med funktionsnedsättning:

• SOSFS 2002:9	Föreskrifter och allmänna råd om bostad med Särskild service för vuxna enligt 9 § p 9 LSS
• SOSFS 2005:27	Föreskrifter om samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård
• SOSFS 2006:5 och SOSFS 2008:3	Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS
Handbok:	Dokumentation vid handläggning av ärenden och

- SOSFS 2006:11 genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS (Socialstyrelsen 2008)
 - Handbok: Ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS
 - God kvalitet i socialtjänsten – om ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS (Socialstyrelsen 2008)
- SOSFS 2006:12 Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga
- SOSFS 2008:4 Ändring i allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och vuxna
- Handbok: Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (Socialstyrelsen 2006)
- SOSFS 2007:7 Om kommunens skyldighet att lämna uppgifter till statistik om stöd och service till vissa funktionshindrade
- SOSFS 2007:9 Användning av begrepp och termer
- SOSFS 2007:10 och SOSFS 2008:20 Samordning av insatser för habilitering och rehabilitering
- SOSFS 2008:2 Statsbidrag vid vissa studier för personer med funktionshinder m.m.
- SOSFS 2008:10 Tillämpningen av 14 kap 2 § SoL (Lex Sarah)
- SOSFS 2009:24 Tillämpningen av 24 a § LSS (Lex Sarah)
- Handbok: Lex Sarah – tillämpning av 14 kap 2 § SoL och 24 a § LSS (Socialstyrelsen 2010)
- SOSFS 2008:32 Om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning
- SOSFS 2009:6 Bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård
- SOSFS 2009:22 Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld

2.3 Övriga riktlinjer

Stadens övriga riktlinjer kan ha betydelse för handläggningen av insatser till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning:

- Riktlinjer för handläggning av ärenden enligt SoL och LSS inom äldreomsorgen
- Riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri
- Riktlinjer för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten

- Riktlinjer för kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU
- Riktlinjer för medföljare vid semesterresa
- Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom
- Barn och ungdomsärenden - Riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorg
- Riktlinjer för egenavgifter för vuxna i hem för vård eller boende (HVB), familjehem mm
- Riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning till staden för placerade barn
- Riktlinjer för KBH
- Riktlinjer för utförardokumentation
- Riktlinjer om stadsdelsnämndernas ärendeansvar för funktionshindrade

Riktlinjerna återfinns på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät, <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

2.4 Tillämpningsanvisningar

Följande tillämpningsanvisningar uppdateras årligen:

- Tillämpningsanvisningar för avgiftssystemet inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning
- Tillämpningsanvisningar för KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning)

2.5 Policydokument och övriga dokument

Riktlinjerna anknyter till följande dokument:

- Om stadens insatser till psykiskt funktionshindrade
- Stadens handikappolitiska program
- FN:s 22 standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet
- FN:s barnkonvention.
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna med utvecklingsstörning
- PM om fullmakter, Stadsledningskontorets juridiska avdelning 2009-11-19
- PM om den enskildes rätt att påverka utformningen av insats, Stadsledningskontorets juridiska avdelning 2009-02-18

2.6 Centrala överenskommelser

Följande överenskommelser finns mellan Stockholms stad, länets kommuner och Stockholms läns landsting i frågor som rör samverkan och ansvarsfördelning:

- Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stad om hälso- och sjukvårdsansvar för äldre samt för personer med fysisk funktionsnedsättning, utvecklingsstörning eller autismspektrumtillstånd samt för personer med förvärvad hjärnskada eller annan kognitiv svikt
- Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting, länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Försäkringskassan beträffande personer i behov av andningshjälp i hemmet
- Överenskommelse mellan länets kommuner genom KSL och Stockholms läns landsting (SLL) om gemensamma rutiner för hela länet för samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård
- Överenskommelse mellan länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Stockholms läns landsting (SLL) om kostnadsfördelning mellan huvudmännen för logopedinsatser och medicinsk fotvård för personer som bor i särskilt boende
- Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) mellan Stockholms läns landsting och Stockholm stad.

3. Allmänna utgångspunkter

3.1 Svensk handikappolitik

En av utgångspunkterna för stadens riktlinjer är svensk handikappolitik och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Riktlinjerna syftar till att säkerställa att lagstiftningen för området tillämpas korrekt och rättsäkert så att LSS och socialtjänstlagen fungerar som de handikappolitiska verktyg som är avsikten. De handikappolitiska målen innebär att samhället ska utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Ett av de områden som är särskilt prioriterade är att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

3.2 Centrala begrepp, termer och definitioner

Nedanstående termer och definitioner följer Socialstyrelsens Terminologiråds rekommendationer samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om användning av begrepp och termer SOSFS 2007:9.

Funktionsnedsättning: nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell förmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller

till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.

Funktionshinder: begränsning som en funktionsnedsättning innebär i förhållande till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.

Habilitering: insatser som ska bidra till att en person med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, utvecklar och behåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Rehabilitering: insatser som ska bidra till att en person med förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, återvinner eller behåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

3.3 Valfrihet

Stockholms stad tillämpar valfrihet enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) för att ge den enskilde möjlighet att välja vilken utförare som ska utföra vissa insatser enligt SoL och LSS. Genom stadens valfrihetssystem erbjuds personer med funktionsnedsättning i Stockholms stad en utvidgad möjlighet i förhållande till lagstiftningen att själva välja utförare. Det gäller dels insatserna bostad med särskild service för barn, ungdomar och vuxna, daglig verksamhet och korttidsvistelse i korttidshem enligt LSS, dels ledsagarservice och avlösarservice enligt LSS samt hemtjänst, ledsagning och avlösning enligt SoL. Hemtjänst i assistansliknande form omfattas av stadens valfrihetssystem för hemtjänst.

3.4 Tillgänglighet och bemötande

Frågor om bemötande och tillgänglighet är särskilt viktiga att uppmärksamma under utredningen. Det kan ha avgörande betydelse för en persons möjlighet att komma till tals och utöva inflytande över planerade och beslutade insatser, men också för kvaliteten i utredningen. Barn, ungdomar och vuxna som ansöker om insatser och bistånd till följd av funktionsnedsättning ska ges ett gott bemötande under tillgängliga former.

Bemötandet kan behöva anpassas med hänsyn till den enskildes funktionsnedsättning eller om han eller hon talar ett annat språk. Det finns exempelvis funktionsnedsättningar som berör förmågan att kommunicera och där samtal måste genomföras med detta som utgångspunkt och med det stöd som krävs. Personer med kognitiva svårigheter kan ibland ha svårt att förstå och minnas information eller att koncentrera sig längre stunder. Det kan finnas hinder

i den fysiska miljön som måste undanröjas. Personer som har en syn- eller hörselskada eller som inte talar svenska kan behöva hjälp med tolkning. Det är viktigt att handläggaren utgår från varje persons faktiska förutsättningar.

3.5 Barnperspektiv i handläggningen

All verksamhet som rör barn med funktionsnedsättning ska vila på de grundläggande bestämmelserna i FN:s barnkonvention och i gällande svensk lagstiftning.

Med barn avses i riktlinjerna minderåriga barn 0-18 år. I utredningen av barns behov av insatser till följd av funktionsnedsättning kan även stadens riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden vara tillämpliga.

3.5.1 FN: s barnkonvention

I FN:s barnkonvention finns bland annat bestämmelser som anger olika rättigheter som barn har. Fem grundläggande principer är:

- Alla barn har lika värde och samma rättigheter. Barn får inte diskrimineras i förhållande till vuxna eller andra grupper av barn och ska skyddas mot diskriminering.
- Barnets bästa ska komma i första hand, vid alla slags åtgärder och beslut som berör barnet. All planering och alla beslut ska innefatta en prövning av barnets bästa.
- Alla barn har rätten till livet och att få utvecklas till en trygg individ.
- Respekt för barnets åsikter. Barn har rätt att föra sin egen talan, att bli tagna på allvar och bli lyssnade på. Barn ska ges möjlighet till inflytande i frågor som rör dem. Barn har ingen skyldighet att ha eller bilda en egen åsikt, och ingen kan tvinga ett barn att avslöja sina tankar eller åsikter, men det får inte finnas hinder för barnet att uttrycka dem.
- Föräldrars gemensamma ansvar. Barnets föräldrar har det grundläggande ansvaret för barnets utveckling. Konventionen understryker att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling och att även föräldrarna ska följa principen om barnets bästa i sin föräldraroll.

Enligt barnkonventionen ska barn med funktionsnedsättning få möjlighet till ett fullvärdigt och anständigt liv under villkor som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället. Barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad ska få det bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet. Av konventionen framgår också att det ska säkerställas

att barn med funktionsnedsättning har tillgång till och får undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga individuella utveckling och integrering i samhället.

3.5.2 Barnperspektiv i LSS och SoL

I LSS och SoL finns bestämmelser som svarar mot barnkonventionen. När en åtgärd eller insats rör ett barn ska enligt 6 a § LSS och 1 kap. 2 § SoL beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (8 § LSS och 3 kap. 5 § SoL).

Det finns flera lagar som rör barns välbefinnande och ett barn som omfattas av LSS måste fortfarande få tillgång till det stöd och skydd som annan lagstiftning innehåller.

Bestämmelserna om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals i LSS och SoL har betydelse för handläggning och beviljandet av insatser, för planering och genomförandet av beviljade insatser samt för uppföljning, tillståndsgivning och tillsyn.

3.5.3 Barnperspektiv i handläggningen

Barn med funktionsnedsättning är i första hand barn. När man är barn förändras livssituationen hela tiden och grunden läggs till den egna identiteten, självbilden och självkänslan. Därför har barn och ungdomar ett annat behov av stöd än vuxna.

Barnets bästa

Vid insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn med funktionsnedsättning ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. LSS är en rättighetslag vilket innebär att den som begärt en insats enligt lagen har rätt att få den beviljad om de krav som gäller för insatsen är uppfyllda. I de allra flesta fall sammanfaller en begärd insats med vad som är bäst för barnet. Det kan ändå tänkas att en situation uppstår där en ansökan om insats enligt LSS från en vuxen som berör ett barn inte överensstämmer med barnets bästa. Normalt utgör detta *inte* grund för att kunna avslå den begärda insatsen med hänsyn till barnets bästa (prop. 2009/10:176). Däremot bör det finnas möjlighet att se till barnets bästa på andra sätt, t.ex. i utformningen av utförandet av insatsen eller med annat stöd.

Barns rätt att komma till tals

Barnets inställning ska så långt som möjligt klarläggas under utredningen och barnets vilja beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Beroende på vad som bedöms bäst för det enskilda barnet i förhållande till ålder, mognad och tidigare kunskaper kan det ibland innebära att information inte ska ges, eller att bara viss information ges. För att kunna uttrycka sin inställning måste barnet få relevant information om den aktuella insatsen och om det finns möjlighet att välja insatser samt om vilka följder som olika insatser kan tänkas få.

Barnets synpunkter och önskemål ska inhämtas i samtal med barnet eller med barnets vårdnadshavare. Det är alltid *frivilligt* för barnet att redogöra för sin inställning, barnet ska ges *möjlighet* att uttrycka åsikter. Bestämmelsen innebär inte heller någon rätt för handläggaren att tala med barnet mot föräldrarnas vilja. Om barnet *inte* har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma ligger det inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt att avgöra om samtal med barnet kan äga rum. Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som avgör om något samtal ska hållas.

Det är viktigt att anpassa informationen och dokumentationen så att barnet och barnets föräldrar kan förstå det som sägs eller skrivs.

Även om det är vårdnadshavaren som begär insatser enligt LSS för barn under 15 år (8 § LSS) ska barnets önskemål och synpunkter inhämtas. Barn som fyllt 15 år kan själv ansöka om insatser. För mer ingripande insatser krävs också vårdnadshavarnas ansökan.

Dokumentation av hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas

Det ska dokumenteras på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas.

Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning och biståndshandläggarens bedömning.

Handläggaren ska även följa upp hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas under insatsens genomförande.

3.5.4 Registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn

Av lagen (2010:000) om registerkontroll framgår att den som bedriver verksamhet som omfattar stöd- och serviceinsatser enligt LSS till barn med funktionsnedsättning inte får anställa någon utan att först kontrollera registerutdrag enligt 1 § lagen (1998:620) om belastningsregister. Med barn avses

personer under 18 år. Skyldigheten omfattar även den som bedriver verksamhet som ger insatser enligt LSS *både* till barn och vuxna. Bestämmelserna ska däremot inte tillämpas på föräldrar som ska utföra insatser åt sitt eget barn. Se även kap 11.12 om registerkontroll.

3.5.5 Barnperspektiv i samverkan med andra

Barn med funktionsnedsättning har ofta behov av insatser och specialkompetens från flera verksamheter, t ex socialtjänst, förskola och skola, habilitering och annan hälso- och sjukvård samt råd och stöd enligt LSS. Biståndshandläggaren ska uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten och samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Samtycke till samverkan och samordnad planering av insatser ska alltid inhämtas från barnets föräldrar. I de fall samtycke till informationsöverföring inte ges kan samverkan ske genom utbyte av metod- och sakkunskap (konsultation) såvida det inte finns en anmälningssituation.

3.5.6 Stöd till föräldrar, vårdnadshavare m.fl.

Ur ett barnperspektiv är det även viktigt att beakta föräldrars eller anhörigas behov av stöd och avlösning, bland annat för att få möjlighet till avkoppling och kunna uträtta sysslor utanför hemmet. Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan vara mer omfattande än vad som är att betrakta som "normalt" föräldraansvar. Det är som huvudregel detta merarbete som bedöms i biståndshandläggningen. Det lagliga föräldraansvaret kvarstår. Behovet av avlösning och avkoppling till följd av ett barns funktionsnedsättning kan variera över tid och se olika ut hos olika föräldrar. Behovet måste därför bedömas individuellt. Vid behov kan kompletterande insatser ges, i första hand med beslut enligt SoL. Om föräldrarna har fler barn ska även dessa barns behov vägas in i bedömningen.

Behov av avlösning och avkoppling kan tillgodoses med stöd av såväl SoL som LSS. Det är viktigt att uppmärksamma behovet av stöd och avkoppling också i ett längre perspektiv. Se även kap 3.6 om kommunens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga enligt 5 kap 10 § SoL.

3.5.7 Föräldrar med funktionsnedsättning som behöver stöd

Socialtjänsten har ett ansvar när det gäller att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att vara föräldrar. När en person med funktionsnedsättning som har vårdnadsansvar för barn ansöker om insatser enligt SoL eller LSS är det viktigt att beakta behovet och utformningen av insatser även ur ett barnperspektiv. Ur ett barnperspektiv är det t.ex. angeläget att begränsa antalet personer som ger omvårdnad, stöd och service i den enskildes hem.

Om den enskilde är i behov av stöd i sin föräldraroll som inte i huvudsak handlar om insatser som beror på funktionsnedsättningen, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses. I en sådan situation är en nära samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden nödvändig.

3.5.8 Brister i omsorgen

Ibland kan andra omständigheter än barnets funktionsnedsättning aktualisera åtgärder från socialtjänsten för att tillgodose barnets behov av sådant skydd och stöd som normalt åligger föräldrar. Frågor som rör brister i föräldrars omsorg om ett barn med funktionsnedsättning ska alltid utredas inom individ- och familjeomsorgen. En anmälan enligt 14 kap 1 § SoL ska aktualiseras i dessa fall. I tveksamma fall rekommenderas att individ- och familjeomsorgen konsulteras. Situationer där barn är i behov av insatser både till följd av en funktionsnedsättning och brister i föräldrarnas omsorg ska lösas i samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden.

För barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU gäller generellt att samverkan måste utgå från den kompetens och delegation som finns inom respektive verksamhetsgren. Barn och ungdomar som vårdas med stöd av SoL och LVU kan samtidigt erhålla insatser enligt LSS. Individ- och familjeomsorgen har dock det formella huvudansvaret för barn som vårdas med stöd av LVU.

3.5.9 När barn placeras utanför hemmet

I ärenden där barn med funktionsnedsättning placeras utanför hemmet rekommenderas att en gemensam vårdplan och genomförandeplan om möjligt upprättas med individ- och familjeomsorgen oavsett om placeringen sker med stöd av LSS, SoL eller LVU. En god samverkan med föräldrarna och barnet ska eftersträvas. Vidare ska barnets skola kontaktas efter erforderligt samtycke för att säkerställa planeringen av barnets skolgång.

När barn beviljas boende i familjehem eller bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS ska de kunskaper och metoder som används inom individ- och familjeomsorg när barn placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen tillämpas rörande exempelvis uppföljning och umgänge med föräldrar.

I samverkan kring barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU gäller generellt att samverkan måste utgå från den kompetens och delegation som finns inom respektive verksamhetsgren.

Se även Riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

3.5.10 BBIC

Enligt stadens riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorgen ska BBIC (Barns Behov I Centrum) användas vid utredningar som rör barn och unga. BBIC är ett nationellt utrednings- och uppföljningssystem som syftar till att sätta barnets bästa i fokus i allt arbete som rör barn och unga. BBIC kan utgöra ett gott stöd i tillämpliga delar under utredningsarbetet.

3.6 Skyldighet att erbjuda stöd och avlösning

Enligt 5 kap 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd och avlösning för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har funktionshinder. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning (prop. 2008/09:82). Med närstående avses i detta sammanhang den enskilde. Genom stödet kan anhöriga få en förbättrad livssituation så att risken för ohälsa minskas. Anhörigas behov av stöd eller avlösning ska uppmärksammas *på ett tidigt stadium* i ärenden som rör barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Det är viktigt att stödet anpassas till målgruppen och anhörigas individuella behov. Förhållningssätt och bemötande ska vara förtroendeingivande och stödjande. Stödet kan erbjudas individuellt, i grupp eller genom generella insatser. Det kan erbjudas som service och som individuellt bistånd.

Den enskilde som har insatser enligt SoL eller LSS på grund av funktionsnedsättning kan för anhörigs räkning ansöka om individuellt stöd som bistånd enligt SoL. Om den anhörige önskar få insatser som är direkt anpassade till hans eller hennes behov kan en egen ansökan om stöd göras. Det finns inga begränsningar på vilken typ av stöd den anhörige kan ansöka om, men det förutsätter medgivande från den enskilde om denne berörs.

Beslut om bistånd i form av individuellt anpassat stöd till den anhörige fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Exempel på bistånd som den enskilde kan ansöka om för att samtidigt underlätta för anhöriga är bl.a. avlösning och korttidsboende, men även ledsagning, sysselsättning och dagverksamhet till den enskilde kan innebära stöd och avlösning för anhöriga.

I 9 § LSS finns insatser som syftar till att underlätta för personer som tillhör lagens personkrets och deras anhöriga, t.ex. avlösarservice, korttidsvistelse och korttidstillsyn för ungdomar över 12 år, men också ledsagarservice och daglig verksamhet kan indirekt ge stöd och avlösning. Det är endast den enskilde som kan begära insatser enligt LSS.

Se vidare Socialstyrelsens Meddelandeblad Maj 2010 Stöd till anhöriga som service eller behovsprövad insats - handläggning och dokumentation
http://www.anhoriga.se/Documents/Nyhetsdokument/Meddelandeblad_SoS_2010-4-32%5b1%5d.pdf.

3.7 Samverkans- och samordningsansvar

Biståndshandläggaren har ett ansvar för att samverka med andra huvudmän och myndigheter under utredningens gång. Om den enskilde har behov av andra insatser än de som kommunen svarar för ska biståndshandläggaren vara behjälplig med information om vart han eller hon kan vända sig.

Kommunen ska enligt 15 § LSS informera om lagstiftningens mål och medel. Det förutsätter enligt förarbetena att den enskilde och dennes närstående får uttömmande svar och väl anpassad information som underlag för sina ställningstaganden.

Av specialmotiveringen till 15 § 2 LSS (prop. 1992/93:159 s 184) framgår att:

Den som tillhör personkretsen i denna lag har ofta ett sammansatt behov av stöd som kräver insatser av flera olika samhällsorgan. Kommunen har till uppgift att verka för att de personer som tillhör personkretsen får sina olika behov tillgodosedda.

Det innebär att biståndshandläggaren efter samtycke från den enskilde ska verka för att få kunskap om andra myndigheters åtgärder. Till kommunens uppgifter hör också att verka för att de som omfattas av lagen får tillgång till arbete eller studier och att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt (15 § p 4 och 5).

Av socialtjänstlagen framgår att socialnämnden ska planera sina insatser för människor med fysiska och psykiska funktionshinder och informera om vilka insatser socialtjänsten kan erbjuda. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget och med andra samhällsorgan och organisationer (5 kap 8 § SoL).

Behov av samverkan och samordning av insatser ska alltid uppmärksammas och tillgodoses. Det ställer krav på gemensamma rutiner mellan kommun och landsting, se även kap 3.7.1 och 3.7.2 nedan, samt kap 7.1 Planer för genomförande och samordning av insatser.

3.7.1 Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS)

En policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) har antagits av kommunfullmäktige 2010-02-01. Policyn är gemensam för staden och landstinget med utgångspunkt från Socialstyrelsens föreskrifter SOSFS 2008:20.

3.7.2 Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, såväl barn, ungdomar som vuxna, har ofta behov av samordning av sina insatser, vilket ställer krav på goda

rutiner för samverkan med andra verksamhetsgrenar och andra huvudmän. Målgruppen kan vara svår att avgränsa eftersom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar omfattar ett flertal olika diagnoser. En person kan ha fler än en neuropsykiatrisk diagnos. Stora skillnader i svårigheter mellan olika personer som har fått samma diagnos förekommer också. Likaså har personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning oftare psykiatriska diagnoser av olika slag såsom ångest och depressioner än andra. Finns både psykiatrisk och neuropsykiatrisk problematik krävs samverkan mellan berörda verksamhetsgrenar i stadsdelsnämnden samt med psykiatri, beroendevård, habilitering m.fl. efter samtycke. Varje stadsdelsnämnd bör, med utgångspunkt från den egna organisationen, ha rutiner för hur samverkan och handläggning som rör barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ska gå till. Samarbetsformer och arbetssätt för samordning av insatser för att målgruppen inte ska drabbas av sociala och psykiatriska problem behöver utvecklas.

3.7.3 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk innehåller utökade rättigheter för samer, sverigefinnar och tornedalingar att använda det egna minoritetsspråket inom och utom förvaltningsområdet för det egna språket. Även minoriteterna judar och romer ges ett visst ökat inflytande.

Bestämmelserna innebär bland annat att den enskilde har rätt använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet som geografiskt helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde (8 §). Detta gäller i ärenden där den enskilde är part, eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet. Av 6 § framgår att Stockholms stad är en av de kommuner som ingår i förvaltningsområdet för finska.

3.7.4 Asylsökande m fl.

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) finns vissa bestämmelser om bistånd till asylsökande m.fl. Om en person med funktionsnedsättning som omfattas av LMA ansöker om bistånd för särskilda behov som inte täcks av LMA är kommunen skyldig att pröva den enskildes behov enligt SoL, med undantag för bistånd för försörjning, där behovet tillgodoses genom LMA. Under vissa förutsättningar kan anmälan göras till Migrationsverket.

För rätt till insatser enligt 9 § LSS ställs krav på bosättning i den ansvariga kommunen. Om sådan saknas får ansökan avslås. Behovet av insatser av motsvarande karaktär får i stället prövas enligt 4 kap. 1 § SoL. Vistelsekommunen står för kostnaden om den enskilde har rätt till insatser, men kan söka statsbidrag för asylsökande med flyktingstatus.

Så snart ett ärende rör en person med funktionsnedsättning med utländsk härkomst som kan antas ha flyktingstatus kan stadens statsbidragshandläggare efter samtycke från den enskilde kontaktas för kontroll av flyktingstatus och ansökan om statsbidrag.

På Migrationsverkets hemsida finns en samlad information som berör kommuner och landsting i frågor om asylsökande m fl., personer med uppehållstillstånd och om barn av utländsk härkomst som befinner sig i Sverige utan vårdnadshavare, så kallade ensamkommande barn. Här finns också information om statliga ersättningar till kommuner och landsting samt informationsmaterial och blanketter.

För mer information, se www.migrationsverket.se samt riktlinjer om ensamkommande flyktingbarn.

4. Verksamhetens mål

4.1 Allmänna mål i LSS

Målet med LSS enligt lagens förarbeten är att människor med omfattande funktionsnedsättning ska kunna skapa sig ett värdigt liv, så likt andra människors som möjligt och i gemenskap med andra människor. De insatser som ges enligt lagen ska utformas så att de stärker den enskildes möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv och att delta aktivt i samhällslivet. Insatserna ska också utformas så att de svarar mot den enskildes aktuella situation.

För att målen i LSS ska kunna nås ska insatserna anpassas efter den enskildes behov som kan variera i livets olika skeden. Den enskilde ska ha ett direkt inflytande över planeringen, utformningen och genomförandet av insatserna. Kontinuitet, tillgänglighet, samordning och varaktighet ska karaktärisera insatserna. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma när det gäller personer med omfattande funktionsnedsättning som är beroende av flera stödinsatser. Personer som har begränsade möjligheter att kunna uttrycka sin vilja och svårt att utöva något inflytande ska kunna få stöd och hjälp med detta, t.ex. genom en företrädare såsom god man.

Det övergripande syftet med insatser enligt lagen är att skapa så jämlika villkor som möjligt mellan människor med funktionsnedsättning och andra människor. I detta avseende har socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdlagen inte bedömts tillräckliga.

Insatserna ska förebygga och minska följderna av funktionsnedsättning. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar för en god fysisk och psykisk utveckling, dvs. erhålla uppväxtvillkor som betraktas som goda för alla barn och ungdomar. Insatser till vuxna personer ska grundas på behov som den enskilde själv anser är angelägna för att kunna leva ett så självständigt och

oberoende liv som möjligt. Andra viktiga utgångspunkter är anhörigas behov av att kunna leva ett aktivt och tryggt liv. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning ska kunna förvärvsarbeta, ha kontakt med vänner och kunna utöva intressen utanför hemmet. Ungdomars behov av frigörelse och vuxnas behov av vuxenrelationer till sina närstående ska beaktas. Detta förutsätter att den enskilde och dennes närstående får uttömmande och väl anpassad information för sina ställningstaganden (prop.1992/93:159 s. 50-51).

LSS är en utpräglad rättighetslag som har tillkommit som ett komplement till annan lagstiftning. LSS innebär alltså inte någon inskränkning i rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen och hälso- och sjukvård för de som omfattas av lagen.

Genom insatser enligt LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor.

4.2 Allmänna mål i SoL

Socialtjänstlagens mål är att främja en utveckling som syftar till jämlikhet i levnadsvillkor, solidaritet och trygghet. Verksamheten ska syfta till att öka den enskildes möjligheter att ta del av samhällets gemenskap och förebygga uppkomsten av social ohälsa och begränsa den enskildes behov av stöd och hjälp. Socialtjänsten ska särskilt inrikta sig på att frigöra och utveckla enskildas egna resurser utan att ta över den enskildes eget ansvar. Självbestämmande och integritet betonas.

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. När åtgärder rör barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver.

Utöver ovanstående mål innehåller socialtjänstlagen särskilda bestämmelser för olika grupper. Socialtjänsten ska bland annat verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Socialtjänsten ska även medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter den enskildes behov av särskilt stöd (5 kap 7 § SoL).

Socialtjänstlagen är en ramlag. Genom bistånd enligt lagen ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

5. God kvalitet i verksamheten

God kvalitet i socialtjänstens verksamhet för personer med funktionsnedsättning kan beskrivas med utgångspunkt i LSS och SoL och de övergripande målen och de grundläggande värderingarna för respektive lag. God kvalitet innefattar också

att verksamheten bedrivs så att de krav som följer av andra författningar som gäller för socialtjänsten uppfylls. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för kvalitet i verksamhet enligt SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2006:11) samt utarbetat en handbok (2008) som stöd.

5.1 God kvalitet i LSS

Av 6 § LSS framgår att verksamheten ska vara av god kvalitet, och att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras. Kravet på god kvalitet gäller både i offentlig och enskilt bedriven verksamhet och i såväl myndighetsutövning som i de insatser som ska utföras. För verksamheten ska det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges. Verksamheten ska bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Den ska vara grundad på respekt för den enskildes rätt till självbestämmande och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.

Det övergripande målet för verksamhet som bedrivs med stöd av LSS ska vara att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra, trots sin funktionsnedsättning. I 7 § LSS anges en kvalitetsnivå på de insatser som tillhandahålls. Genom de särskilda insatserna i LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor. Vidare ska insatserna vara varaktiga och samordnade, och anpassade till mottagarens individuella behov. Insatserna ska dessutom vara utformade så att de är lättillgängliga för de personer som behöver dem och stärker förmågan att leva ett självständigt liv. Det ska finnas en överensstämmelse mellan verksamhetens mål och de mål som anges i LSS och verksamheten ska uppfylla de bestämmelser som LSS anger.

Det finns enligt förarbetena till kvalitetsparagrafen i LSS vissa allmänt vedertagna kriterier för god kvalitet. Att ta hänsyn till barns särskilda behov och förutsättningar är exempel på ett sådant.

5.2 God kvalitet i SoL

Av 3 kap. 3 § SoL framgår att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet, det ska finnas personal med lämplig utbildning och kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Kravet på god kvalitet gäller i både privat och offentlig verksamhet inom socialtjänsten och i såväl myndighetsutövning som i de insatser som ska utföras. Portalparagrafen i SoL slår fast att socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet samt att socialtjänstens arbete och utformning av insatser alltid ska utgå från den enskildes behov och livssituation. När åtgärder rör barn ska hänsyn till vad barnets bästa kräver särskilt

beaktas. I förarbetena anges andra nödvändiga faktorer för god kvalitet, såsom rättssäkerhet, medinflytande och en lättillgänglig vård och service.

5.3 Skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor

Vid bedömning om den enskilde har rätt till bistånd enligt 4 kap 1 § SoL används begreppet *skälig levnadsnivå*. Den enskilde har rätt till bistånd enligt SoL om

- behov föreligger
- behovet inte kan tillgodoses på annat sätt
- biståndet behövs för att den enskilde ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå

Vid bedömning om den enskilde har rätt till insatser enligt 9 § LSS används begreppet *goda levnadsvillkor*. Den enskilde har enligt 7 § LSS rätt till insatser enligt LSS om

- han eller hon omfattas av någon av lagens tre personkretsar
- behov föreligger
- behovet faktiskt inte tillgodoses på annat sätt
- insatserna behövs för att den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor

Begreppen skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor beskrivs inte närmare av lagstiftaren. För att förstå innebörden av respektive begrepp får man istället studera målen för respektive lag.

Goda levnadsvillkor enligt LSS är att jämföra med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder, medan skälig levnadsnivå enligt SoL anger vad som krävs för att den enskilde ska klara sig. Skillnaden förklaras genom de olika utgångspunkterna för respektive lag, där LSS ofta avser livslånga behov medan SoL i huvudsak avser mer tillfälliga behov.

Goda levnadsvillkor innebär därmed en högre ambitionsnivå än skälig levnadsnivå. Som exempel på detta kan hemtjänst och personlig assistans jämföras. Personlig assistans ger stora möjligheter för den enskilde att välja assistent(er), bestämma när assistansen ska utföras, vad assistenterna ska utföra och var assistansen ska utföras, t.ex. hemma, ute på stan, på arbetsplatsen, hos vänner. När det gäller hemtjänst är innehållet i hjälpen fastställt i biståndsbeslutet. Möjligheten att påverka när hjälpen ges och av vem är mindre. Hjälpen ges i hemmet, med undantag för att viss ledsagning kan ingå.

En annan skillnad mellan SoL och LSS gäller regler för avgifter. För mer information se tillämpningsanvisningar för stadens avgiftssystem för personer under 65 år på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät under Riktlinjer/ Funktionsnedsättning

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699> .

5.4 Lex Sarah - "vaka över" och anmälningsskyldighet

5.4.1 Att vaka över och anmäla allvarliga missförhållanden

I 14 kap 2 § SoL och 24 a § LSS framgår att alla som är verksamma inom omsorger om äldre personer eller personer med funktionsnedsättning är skyldiga att vaka över att dessa får god omvårdnad respektive gott stöd och god service och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör en enskild ska genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet avhjälpas utan dröjsmål, ska nämnden anmäla missförhållandet till Socialstyrelsen. Anmälningsskyldigheten som även benämns Lex Sarah gäller också den som handlägger ärenden enligt socialtjänstlagen och LSS (SOSFS 2008:10 och SOSFS 2009:24 samt SOSFS 2008:11 och SOSFS 2009:25). Se även Socialstyrelsens handbok Lex Sarah - tillämpning av 14 kap 2 § SoL och 24 a § LSS.

5.4.2 Lex Sarah i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet

Anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 2 § SoL och 24 a § LSS (Lex Sarah) gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet enligt såväl SoL som LSS. Med yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet avses verksamhet som bedrivs regelbundet av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild näringsidkare. Anmälan ska göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den verksamhetsansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till Socialstyrelsen.

Den verksamhetsansvarige är även skyldig att informera beställande nämnd om det allvarliga missförhållandet, om vidtagna och planerade åtgärder samt om resultatet av utredningen. Nämnden är ytterst ansvarig för att den enskildes insats är av god kvalitet och har att ta ställning till om det allvarliga missförhållandet får några konsekvenser för det ingångna individuella avtalet med verksamheten.

5.5 Anmälningsskyldighet till barns skydd

I 14 kap. 1 § SoL anges att myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Skyldigheten gäller även anställda hos sådana myndigheter. Alla uppgifter som kan ha betydelse för socialnämndens utredning av ett barns behov av skydd ska lämnas.

Anmälningsskyldigheten gäller också de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan

yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

24 a § LSS innehåller en påminnelse om att anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § SoL vid misstanke eller kännedom om att barn far illa också gäller om det sker i samband med insatser enligt LSS.

5.6 Brottsoffer

Enligt 5 kap 11 § SoL ska socialnämnden verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation och att även barn som bevittnat våld eller andra övergrepp mot närstående vuxna är brottsoffer och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Om en person med funktionsnedsättning utsätts för våld i samband med insatser enligt SoL eller LSS är omedelbar hjälp nödvändig för att undanröja direkta hot mot den enskildes liv, hälsa och personliga säkerhet och förhindra att konsekvenserna förvärras. I dessa situationer ska även skyldigheten att anmäla allvarligt missförhållande enligt 14 kap 2 § SoL respektive 24 a § LSS beaktas.

Frågan om polisanmälan ska göras i situationer där personer med funktionsnedsättning utsätts för våld ska behandlas med hänsyn till 10 kap 23 § OSL och 12 kap 10 § SoL. Som huvudregel är det viktigt att polisanmäla misstanke om att brott är begånget i samband med en insats som ges enligt SoL eller LSS. Om verksamheten har orsakat brottet *ska* polisanmälan göras. Om det inte finns en kompletterande sekretessbrytande grund eller ett samtycke från den enskilde så kan nämnden dock vara förhindrad att lämna alla relevanta uppgifter.

Ansvarig nämnd som tar upp frågan om polisanmälan ska göra de sekretessöverväganden som framgår i kap. 5.6.2. Nämnden ska ta upp frågan om polisanmälan med den enskilde eller dennes företrädare. Den enskilde bör alltid få stöd och hjälp att själv göra polisanmälan.

5.6.1 Kvinnofrid

Kvinnor med funktionsnedsättning kan till följd av funktionsnedsättningen vara särskilt utsatta när det gäller våld mot kvinnor, främst på grund av bristande förmåga att värja sig, men också på grund av beroendeförhållanden och svårigheter att söka skydd, brist på tillgänglig information om vilka insatser som finns, vart man vänder sig etc.

I Socialstyrelsens allmänna råd ”Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld” (SOSFS 2009:22) ges rekommendationer till stöd för socialnämndens verksamhet enligt SoL som rör kvinnor som är eller har varit

utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående samt barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna. Där framgår bland annat att nämnden i verksamheten ska beakta både grupper och enskildas behov av stöd och hjälp inklusive särskilda behov på grund av till exempel funktionsnedsättning.

En hotad eller våldsutsatt kvinna med funktionsnedsättning kan i en akut situation behöva hjälp med att förflytta sig till en kvinnojour eller annat skyddat boende. Det är viktigt att det finns rutiner för att hantera en akut situation och att samarbeta med ansvariga för stadsdelsnämndens kvinnofridsarbete. Behov av insatser i boendet och tillgänglighet som hänger samman med funktionsnedsättningen kan aktualiseras. Samtycke till att kontakta stadsdelsnämndens individ- och familjeomsorg för att utreda behovet av stöd och hjälp ska inhämtas från kvinnan. Det kan också finnas behov av ekonomiskt bistånd i form av försörjningsstöd.

När barn berörs ska individ- och familjeomsorgen kontaktas för utredning och beslut om stödåtgärder. Om det finns behov av stöd för barnet kontaktas individ- och familjeomsorgen med vårdnadshavares samtycke. Om det bedöms att socialtjänsten kan behöva ingripa till barnets skydd ska individ- och familjeomsorgen alltid kontaktas. Om förutsättningar enligt 14 kap 1 § SoL föreligger ska anmälan göras oavsett vårdnadshavares samtycke.

5.6.2 Polisanmälan

Enligt 10 kap 21 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) och 12 kap 10 § SoL kan nämnden utan hinder av sekretess göra en polisanmälan vid misstanke om brott mot liv och hälsa, mot frihet och frid eller sexualbrott mot barn som ej fyllt 18 år. Enligt 10 kap 23 § OSL har nämnden även möjlighet att göra polisanmälan vid misstanke om brott för vilket straffet är lägst ett år eller vid misstanke om försök till brott för vilket straffet är lägst två år. I övriga fall krävs den enskildes samtycke om det inte är i en akut situation för att avvärja brott. I situationer där frågan om polisanmälan aktualiseras kan stadsledningskontorets juridiska avdelning ge stöd.

Om polismyndigheten hör av sig till nämnden och begär uppgifter som avses i 10 kap 23 § OSL har vi rätt att lämna ut om vi har sådana uppgifter.

Om det krävs för att avvärja brott eller i en nödsituation för att avvärja fara för liv, hälsa eller värdefull egendom kan polis tillkallas utan samtycke.

I stadsdelsnämndernas delegationsordning finns bestämmelser om behörighet för polisanmälan. Sådan delegation krävs inte i en nödsituation

Vid brott som begås mot verksamhet som bedrivs enligt socialtjänstlagen kan polisanmälan göras utan hinder av sekretess (10 kap 2 § OSL och 12 kap 10 § SoL). Detta gäller även brott som begås mot verksamhet som bedrivs enligt LSS

(10 kap 2 § OSL). Om personal begår brott och händelsen drabbar enskild i en verksamhet enligt ovan ska polisanmälan göras.

6. Utredning och behovsbedömning

6.1 Utredningar

Begreppet utredning gäller för all verksamhet som behövs för att göra det möjligt för en myndighet att kunna fatta beslut eller lämna ett begärt yttrande i ett ärende. Utredning används också som ett sammanfattande begrepp för den slutliga dokumentation som själva utredningen utmynnar i. Syftet med en utredning är att ge beslutsfattaren ett tillförlitligt beslutsunderlag och att ge en grund för valet av fortsatta insatser.

6.1.2 Att inleda en utredning

När en person ansöker om insatser enligt SoL eller LSS ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning. Ansökan kan vara muntlig eller skriftlig. Om ansökan är muntlig ska den dokumenteras.

I LSS finns inga särskilda regler om hur en utredning ska inledas. Utredningar enligt LSS omfattas i stället av bestämmelserna i förvaltningslagen (FL). Där framgår bland annat att alla ärenden som rör enskilda ska handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts.

Om den enskilde behöver någon insats under utredningstiden ska behovet utredas och avgöras genom ett särskilt beslut. Detta kan t.ex. bli aktuellt när en person begär insatser enligt LSS eftersom personkretsfrågan kan ta lång tid att avgöra. Under tiden kan beslut om insatser fattas med stöd av socialtjänstlagen. En stadsdelsnämnds delegationsordning bör därför vara utformad så att den som har delegation att fatta beslut om insatser enligt LSS även kan fatta beslut om motsvarande bistånd enligt SoL.

Om utredningen syftar till att klarlägga om en person omfattas av LSS personkrets 1 eller 2, och det redan är klarlagt att personen omfattas av personkrets 3, ska beslut om insats fattas utifrån att personen omfattas av LSS personkrets 3. Detta sker då i avvaktan på att personkretsutredningen vad gäller den första eller andra personkretsen blir klar.

Att olika stödjande åtgärder vidtas under utredningstiden påverkar dock inte kraven på skyndsam handläggning av en ansökan eller begäran om insatser (JO 1978/79 s. 144).

6.1.3 Utredningens omfattning

En utredning består av behovsbeskrivning, bedömning (inklusive personkretsbedömning om utredningen avser begäran om insatser enligt LSS) och förslag till individuellt anpassade insatser. I bedömningen ska man ta fasta på det som är speciellt för den enskilde.

En behovsbeskrivning bör omfatta uppgifter om den enskildes livssituation i de delar som är relevanta för behovsbedömningen. Relevanta uppgifter kan vara bakgrund, funktionsnedsättning/diagnos/hälsotillstånd och konsekvenser, familjesituation, bostad, nätverk, skola/utbildning/förskola/skolbarnomsorg, arbete och arbetslivserfarenhet/sysselsättning/daglig verksamhet, intressen (fritid, aktiviteter), deltagande i samhällslivet, ekonomi, tidigare, pågående eller planerade insatser från andra huvudmän eller från socialtjänsten, erfarenheter och resultat av dessa.

Utredningens omfattning kan variera beroende på den enskildes behov och vilken typ av insats som efterfrågas. Utredningen ska vara tillräckligt omfattande för att kunna ge ett tillfredsställande underlag för beslut, men får inte innehålla andra uppgifter än vad som är nödvändigt för utredningens syfte.

Utredning och bedömning ska genomföras i samråd med den enskilde och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska psykologiska och pedagogiska behov. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. Utredningen ska även omfatta mål för insatser som föreslås.

Av 4 kap 1 § SoL framgår att den enskildes ekonomi inte ska vägas in i behovsbedömningen i samband med beslut om insatser. Motsvarande gäller enligt LSS.

6.2 Behovsbedömning

En förutsättning för rätt insatser är en noggrann och allsidig individuell bedömning. Det förutsätter i sin tur god kännedom om olika funktionsnedsättningar, deras upphov, variationer och betydelse för möjligheterna att leva ett liv så likt andras som möjligt och i gemenskap med andra. Kunskap om vilka konsekvenser olika funktionsnedsättningar kan medföra har stor betydelse för att kunna bedöma behovet av insatser. Det är också viktigt att förstå hur funktionshinder uppstår i förhållandet mellan den enskilde och dennes omgivning. Vidare behöver utredas i vilken mån funktionshinder kan reduceras, t.ex. med information, hjälpmedel, bostadsanpassning, habilitering och rehabilitering m.fl.

Behovsbedömningen ska ge svar på vilka insatser den enskilde behöver för att uppnå bästa möjliga funktionsförmåga, aktivitetsförmåga, delaktighet i samhället och livskvalitet.

Behovet av insatser ska bedömas utifrån behovsbeskrivningen och den enskildes individuella förutsättningar och önskemål. En mycket viktig utgångspunkt är att biståndshandläggaren, förutsatt att den enskilde samtycker, vid behov samverkar med företrädare för andra huvudmän och myndigheter såsom landstingets habilitering, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, frivilliga organisationer och anhöriga.

6.2.1 DUR (Dokumentation, Utvärdering, Resultat)

Som stöd i arbetet med att utreda behov av stöd och service hos vuxna personer med funktionsnedsättning har staden tagit fram ett utrednings- och uppföljningsmaterial: DUR (Dokumentation, Utvärdering, Resultat) som har sitt ursprung i Göteborgs stad. Stockholms stad har ett DUR för socialpsykiatri och ett DUR för funktionsnedsättning (DUR FH).

DUR FH är ett strukturerat utredningsmaterial som används med syftet att öka kvaliteten och rättssäkerheten i myndighetsutövningen både för den enskilde och för biståndshandläggaren. Genom att använda DUR FH får staden en gemensam och systematisk dokumentation för ärenden inom verksamhetsområdet. Biståndshandläggaren går tillsammans med den enskilde igenom och dokumenterar hans eller hennes behov inom olika livsområden. Dokumentationen utgör sedan underlag för att kunna fatta ett välgrundat beslut, som kan följas upp, utvärderas och förbättras.

DUR FH består av tre delar:

1. Guiden - Öppna fördjupningsfrågor som fungerar som en manual för handläggaren.
2. Systematisk del - Generella frågor med fasta svarsalternativ som vänder sig till den enskilde.
3. Uppföljning - Generella frågor med fasta svarsalternativ som används vid uppföljning av insats.

Observera att det i DUR-materialet finns vissa frågor av mer integritetskänslig art. Det är därför en absolut nödvändighet att biståndshandläggaren överväger relevansen av varje fråga, så att endast de frågor som krävs för att erhålla tillräckligt underlag för bedömningen tas med.

DUR-materialet återfinns på varje stadsdelsförvaltnings intranät eller på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät:

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=329418> .

6.3 KommunikERING och rätt till företräde inför nämnden

Ärenden som gäller bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS till enskilda ska som huvudregel kommuniceras innan beslut. Kravet på kommunikering enligt 17

§ FL innebär att stadsdelsnämnden inte får fatta beslut utan att den enskilde har underrättats om uppgifter som tillförts ärendet av någon annan och fått möjligheter att yttra sig. Undantag är om beslutet inte går den enskilde emot, om uppgiften saknar betydelse för beslutet eller om det är uppenbart obehövt att kommunicera.

Enligt 8 a § LSS och 11 kap 9 § SoL har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om beslutsrätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt i samband med kommunikationen.

6.4 Beslut

Ett ärende avgörs alltid genom ett beslut. Ett beslut i ärendet ska fattas direkt när en utredning är slutförd oavsett om beslutet kan verkställas eller inte vid denna tidpunkt. Alla beslut ska skriftligen omgående meddelas den enskilde. Beslutet ska vara tydligt och begripligt för den enskilde. Av beslutet ska klart framgå

- vad den enskilde ansökt om
- vilka insatser som beviljats och i vilken omfattning, samt vad i ansökan som eventuellt avslås
- för hur lång tid beslutet gäller
- motivering till eventuellt avslag

De skäl eller alternativ till att sökt bistånd eller insats avslås och som anges som motivering för avslag, ska vara sakliga och utgå från den enskildes faktiska livsförhållanden.

Beslutet ska omprövas om väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet påkallar det. Varje nytt beslut (gäller även beslut som fattas i samband med uppföljning) ska gå att koppla till en aktuell utredning kring insatsen.

6.5 Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats

I LSS och SoL framgår att alla insatser bygger på frivillighet och med beaktande av den enskildes integritet. Insatserna ska utformas i samråd med den enskilde och han eller hon ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress. Den enskildes önskemål om viss utförare eller adress ska alltid behandlas i utredningen, men ofta utgör sådana önskemål en verkställighetsfråga och därför ska begäran om att få detta prövat som en del i beslutet som huvudregel avvisas.

Se vidare om detta i PM "*Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats*" (2008-02-19) från stadsledningskontorets juridiska avdelning på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

6.6 Stadens valfrihetssystem enligt LOV

6.6.1 Valfrihet för insatser enligt LSS

Valfriheten i Stockholms stad när det gäller LSS-insatser omfattar ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS, avlösarservice enligt 9 § 5 LSS, korttidsvistelse i form av korttidshem för barn, ungdomar och vuxna enligt 9 § 6 LSS, bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS, bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS och daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. För insatserna ledsagarservice och avlösarservice gäller samma regler för valfrihet som för motsvarande insatser enligt SoL (se kap 6.6.2).

Val av korttidshem, bostad med särskild service och daglig verksamhet

I valfrihetssystemet för dessa insatser har den enskilde möjlighet att lämna en intresseanmälan till biståndshandläggaren, antingen en tid före eller i samband med att han eller hon ansöker om en insats, t.ex. daglig verksamhet. Biståndshandläggaren ska vara behjälplig med att upprätta intresseanmälan. Intresseanmälan ska innehålla den enskildes önskemål men också information om vilka behov, av t.ex. omvårdnad, som den enskilde har.

En intresseanmälan ska undertecknas av den enskilde. Biståndshandläggaren ska klargöra om intresseanmälan samtidigt är en ansökan eller om den enskilde vill ansöka om insatser längre fram, t.ex. om ett halvår, ett år eller senare. Det enskilde ska i det senare fallet i sin intresseanmälan intyga att den inte avser en ansökan.

En person som lämnar intresseanmälan före ansökan får inte gynnas jämfört med en person som lämnar intresseanmälan vid ansökningstillfället. I bägge fallen utgör datum för ansökan startpunkt för utredning och beslut.

Intresseanmälan handläggs av Bedömnings- och förmedlingskansliet som matchar den enskildes önskemål och behov med de uppgifter som kansliet har om samtliga utförare i valfrihetssystemet. Den enskilde får därefter ett erbjudande att ta ställning till. Bedömnings- och förmedlingskansliets handläggning av den enskildes val är inte myndighetsutövning utan ett redskap för att på ett så effektivt sätt som möjligt hjälpa den enskilde i sitt val.

Om den enskilde inte vill välja utförare i LOV-systemet finns ett ickevalsalternativ. Principen är lika för boende och daglig verksamhet och innebär

att den verksamhet som ligger närmast geografiskt där den enskilde bor ska erbjudas. Detta förutsätter dock att verksamheten kan tillmötesgå den enskildes behov.

Se LOV-anvisningar på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

6.6.2 Valfrihet för insatser enligt SoL

Följande gäller även för ledsagarservice och avlösarservice enligt LSS. Den enskilde har rätt att välja utförare av hemtjänst, ledsagning och avlösning enligt SoL under förutsättning att utföraren ingår i stadens valfrihetssystem enligt lagen om valfrihet (LOV). Biståndshandläggaren ska vara behjälplig med information om vilka utförare av hemtjänst, ledsagning och avlösning den enskilde kan välja mellan. Informationen ska vara så utförlig att det är möjligt för den enskilde att göra sitt val.

Den enskilde har alltid rätt att välja och byta utförare. Om den enskilde inte vill välja utförare av hemtjänst finns ett icke-valsalternativ, HSB Omsorg AB. För ledsagning och avlösning utgörs ickevalsalternativet i första hand av stadsdelsnämndens egenregi eller entreprenad, i andra hand av Stockholms stads ledsagarservice.

När det gäller villkor för val, uppsägning eller minskning av uppdrag mm., se stadens avtal enligt LOV för hemtjänst respektive ledsagning och avlösning på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=122732>.

6.7 Verkställighet

Beslut om bifall på begäran om insatser enligt LSS eller ansökan om bistånd enligt SoL ska verkställas omedelbart, dvs. direkt. Om det finns skäl som medfört att beslutet inte verkställts ska de dokumenteras.

Verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL får på begäran av den enskilde senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV). Bestämmelserna innebär att socialnämnden har möjlighet att avvakta med att verkställa beslut om bistånd till dess att den enskilde kan få tillgång till den leverantör han eller hon önskar. Bestämmelserna tar sikte endast på verkställandet eller påförande av avgift i andra fall. Enligt rättspraxis ska särskild avgift inte utgå då väntetid uppstått till följd av att den enskilde förklarat sig enbart godta ett visst boende som kommunen inte kunnat tillhandahålla (se RÅ 2009 ref 21). Det är viktigt att dokumentera när den enskilde vill vänta eller avböjer en insats. Se kap 11.13.1 om rapportering av ej verkställda beslut.

6.8 Den enskildes rätt att överklaga beslut

Den enskilde och/eller dennes ombud ska alltid informeras om möjligheten att överklaga beslut enligt förvaltningslagen. Beslut enligt 4 kap 1 § SoL kan överklagas. Beslut enligt 9 § LSS kan överklagas både avseende personkretstillhörighet, insats och omfattning. Beslutet ska överklagas skriftligt. I överklagandet anges vilket beslut som överklagas och vilken ändring som önskas. Vid behov ska handläggaren hjälpa den enskilde med överklagan. Det är den sökande själv eller dennes ombud som står för innehållet och som undertecknar överklagandet.

Beslut att avvisa önskemål om viss adress eller utförare kan överklagas. Se PM *"Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats"* (2008-02-18) på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Överklagandet sänds till den nämnd som fattat beslutet och ska ha inkommit till nämnden inom tre veckor från den dag sökanden fick del av beslutet (23 § FL).

6.9 Beställning av insats

Utredning, planering och beslut sammanfattas i en beställning som skickas till utföraren av beviljad insats. Beställningen ska innehålla de uppgifter som bedöms nödvändiga för att utföraren ska kunna genomföra ett beslut om beviljad insats på ett ändamålsenligt och säkert sätt (SOSFS 2006:5). Uppgifterna lämnas efter den enskildes samtycke.

Om utföraren är ansluten till stadens Paraplysystem och dokumenterar genomförandet av insatsen i ParaSoL, stadens dokumentationsverktyg för utförare, skickas beställningen till utföraren via Paraplysystemet. I övriga fall måste beställningen göras manuellt.

Beställningens utformning har stor betydelse för hur utföraren ska ta sig an uppdraget och som underlag för utförarens genomförandeplan (kap 7.1.1). Av beställningen kan exempelvis följande framgå, beroende på vad som är relevant:

- Innehållet i beslutet till den enskilde; vad som har beviljats inklusive omfattning (antal timmar, dygn per månad, heltid/ deltid etc.)
- Ersättningsnivå
- Bakgrund till beslutet
- Den enskildes aktuella situation
- Varför hjälpen behövs; om funktionsnedsättningen och dess konsekvenser i vardagen för den enskilde för hans eller hennes livssituation i stort
- Vilka behov som ska tillgodoses; (beskriv i vilka vardagsaktiviteter och situationer den enskilde behöver stöd, service och omvårdnad)

- Hur kommunicerar den enskilde? Har han eller hon något behov av stöd i sin kommunikation? Vilket?
- Insatsens syfte och önskade uppnådda mål
- Övrig information som framkommit vid utredningen och som utföraren behöver känna till för att kunna utföra sitt uppdrag, exempelvis särskilda önskemål från brukaren, eventuella hjälpmedel, m.m.
- Har den enskilde behov av hjälpmedel? Hur tillgodoses detta?
- Färdtjänst?
- Vilket socialt nätverk har den enskilde?
- Har den enskilde andra insatser, eller behov av andra insatser, från andra huvudmän eller aktörer?
- Den enskildes eventuella synpunkter och önskemål?
- Konkreta mål med insatsen. Dessa ska vara uppföljningsbara - ”mätbara” och möjliga för utföraren att bryta ner i uppföljningsbara delmål för det praktiska genomförandet (genomförandeplan)
- Eventuella överenskommelser med den enskilde

Utredningen av den enskildes livsområden enligt DUR FH används som underlag för beställningar av insatser när det gäller vuxna.

7. Dokumentation

En ansökan om bistånd enligt SoL eller insatser enligt LSS ska alltid leda till en utredning som dokumenteras. Det gäller även om det från början står klart att ansökan inte kommer att beviljas. Biståndshandläggaren ska göra klart för sig om det är fråga om en ansökan eller endast en begäran om information. Vid minsta tveksamhet diskuteras detta med den enskilde.

Enligt 21 § LSS och 11 kap 5 § SoL ska handläggning av ärenden som rör enskilda och genomförande av beslut om insatser dokumenteras.

Dokumentationen ska ange beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Både den som fattar beslut om insatser och den som utför dem har en skyldighet att dokumentera.

Dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet och beskrivningen av den enskildes förhållanden ska präglas av saklighet och objektivitet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar som förs och om andra dokument som rör honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas. Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden ska förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.

Dokumentationen har olika syften. Den är av avgörande betydelse för att den enskilde ska kunna få insyn i ärende som gäller myndighetsutövning. Dokumentationen ska vara utformad så att den möjliggör en korrekt bedömning och utgör en tillräcklig grund för beslut. För att en biståndssökande ska ha

möjlighet att begära rättelse och överklaga ett beslut är det extra viktigt att alla förehavanden mellan honom eller henne och socialtjänsten har dokumenterats i nödvändig utsträckning. Dokumentationen ska också kunna användas för tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, officiell och övrig statistik samt för forskning.

Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2005:6 och Socialstyrelsens handbok om dokumentation under handläggning och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS.

7.1 Planer för genomförande och samordning av insatser

I 3 kap 5 § SoL anges att insatserna för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne. I 6 § LSS anges att den enskilde i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges. Stadens insatser för personer med funktionsnedsättning ska utgå från den enskildes behov och önskemål.

Av 14 § LSS framgår att kommunen ska verka för att insatser som ska tas upp i individuella planer ska samordnas.

Samordningsansvaret för insatser till personer med funktionsnedsättning som kommunen och landstinget ansvarar för regleras i flera olika bestämmelser som framgår nedan.

7.1.1 Genomförandeplan

En genomförandeplan är en plan som beskriver hur en beslutad insats rent praktiskt ska genomföras. I Stockholms stad anges att utföraren tillsammans med den enskilde ska upprätta en genomförandeplan inom 15 dagar från det att insatsen har påbörjats. Syftet med genomförandeplanen är att skapa en tydlig struktur för genomförandet av insatsen (vad som ska göras, vem som ansvarar, när och hur det ska gå till samt mål och delmål för insatsen). Genomförandeplanen är också ett verktyg för uppföljning av insatsen.

Genomförandeplanen har biståndshandläggarens beställning som utgångspunkt och bägge har central betydelse för den praktiska utformningen av insatsen och för att kunna fånga upp den enskildes behov av stöd, service och omvårdnad i sin helhet. Genomförandeplanen ska dokumenteras och undertecknas av både utföraren och den enskilde. En kopia på genomförandeplanen sänds därefter till biståndshandläggaren.

För utförare som är anslutna till ParaSoL, stadens verksamhetssystem för utförardokumentation, sker detta automatiskt när utföraren bekräftat att genomförandeplanen är undertecknad.

Läs mer om dokumentation under genomförandet av insatser enligt SoL och LSS m.fl. i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2006:5 och SOSFS 2006:11 och tillhörande handbok. www.socialstyrelsen.se.

7.1.2 Samordning av insatser för habilitering och rehabilitering

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering (SOSFS 2007:10 och SOSFS 2008:20) framgår att habilitering och rehabilitering till personer med funktionsnedsättning som landstinget ansvarar för, ska samordnas med insatser enligt SoL och LSS som kommunen ansvarar för, och med övriga insatser enligt HSL och tandvårdslagen. Även privata utförare som för landstingets eller kommunens räkning ger sådana insatser omfattas av bestämmelserna i relevanta delar.

Den enskilde ska erbjudas samordning om han eller hon har behov av sådan. Samtycke från den enskilde ska alltid inhämtas innan utbyte av information eller samordning kan ske. Samordningen ska planeras tillsammans med den enskilde och med respekt för dennes självbestämmande och integritet. Den enskilde bestämmer om han eller hon vill att någon eller några närstående ska delta i planeringen av samordningen. När samordning av insatser för ett barn planeras ska barnets inställning så långt som möjligt klarläggas. Ett barn som har uppnått tillräcklig ålder, mognad och utveckling ska ges möjlighet att själv delta när samordningen planeras.

En gemensam plan för samordningen av insatser ska upprättas. Planen ska innehålla uppgifter om bland annat den enskildes behov, förutsättningar och intressen, mål för de samordnade insatserna, planerade och beslutade insatser, vilka verksamheter och vilken personal som ska genomföra insatserna och en tidsplan.

Observera att planen med fördel kan ingå som en del i en individuell plan enligt 10 § LSS eller 2 kap 7 § SoL (se nedan). Om en befintlig plan redan innehåller det som anges ovan krävs inte att någon ny plan upprättas (SOSFS 2007:10 och 2008:20).

Samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS)

Vid samordning av insatser som rör vuxna personer med utvecklingsstörning ska stadens och landstingets gemensamma policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) tillämpas. VUS-policyn har Socialstyrelsens föreskrifter SOSFS 2008:20 som grund. Se även kap 3.7.1. Policyn återfinns på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

7.1.3 Individuell plan enligt 10 § LSS

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan enligt 10 § LSS med beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med honom eller henne. Den enskilde som beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas, om det inte redan har skett. I planen ska även åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget redovisas. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året.

Landstinget och kommunen ska underrätta varandra om upprättade planer, under förutsättning av den enskildes samtycke.

En individuell plan kan beskrivas som den enskildes egen ”karta” med syftet att ge den enskilde inflytande över de insatser som planeras och en överblick över när olika insatser ska komma ifråga. Den individuella planen ska möjliggöra full delaktighet i planeringen av insatserna och utgå från den enskildes egna mål, intressen och önskemål samt utformas så att den ger möjlighet till uppföljning och revidering. Det är den enskilde som avgör planens omfattning och som styr innehållet i planen. Administrativt enkla former bör eftersträvas och ansvarsfördelning bör klargöras i planen (Vem gör vad och när?).

Kommunen har enligt 14 § LSS ett särskilt ansvar för samordningen av insatser som tas upp i planer. Staden ska därför underlätta samordning av den enskildes insatser, såväl inom som utom staden. De överenskommelser som träffats i arbetet ska dokumenteras i den enskildes individuella plan. I samordningsansvaret ingår också att efter samtycke överlämna den individuella planen till andra berörda huvudmän och aktörer.

Observera att individuell plan enligt 10 § LSS inte är helt jämförbar med individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL. Andra aktuella åtgärder och planer, såsom samordnad plan för habilitering och rehabilitering enligt SOSFS 2008:20 och individuell samordnad plan för insatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården enligt 2 kap 7 § SoL m.fl. kan med fördel tas med i den enskildes individuella plan enligt LSS. Om planens innehåll sammanfaller med en individuell plan som upprättats enligt 2 kap 7 § SoL behöver inte dubbla planer upprättas.

7.1.4 Individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL – samordnad plan

Enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en individuell plan när den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Arbetet med planen ska påbörjas utan dröjsmål.

Planen ska när det är möjligt upprättas tillsammans med den enskilde. Närstående

ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och om den enskilde inte motsätter sig det. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

Bestämmelsen omfattar alla, såväl barn som vuxna, som är i behov av en individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.

Läs mer om individuella planer i SKL:s Cirkulär 09:66. Se www.skl.se.

7.2 Uppföljning

Varje beslut om insatser ska följas upp och utvärderas kontinuerligt eller vid förändringar. För insatser som omfattas av valfrihet ska uppföljning ske minst en gång per år och därutöver vid förändringar som föranleder uppföljning, t.ex. förändrade behov. När en ny insats påbörjas kan behovet av uppföljning vara större och behöva genomföras tätare. Ibland kan det vara svårt för den enskilde och dennes företrädare (god man, anhöriga, närstående) att ge uttryck för att han eller hon inte är helt nöjd med en insats. Uppföljningen ska ge den enskilde och dennes företrädare möjlighet att uttrycka sina åsikter till biståndshandläggaren utan att den som utför insatsen är närvarande. Biståndshandläggaren och den enskilde bör i förväg komma överens om utföraren ska vara med eller inte vid uppföljningen.

Vid uppföljning och ansökan eller begäran om fortsatt insats ska följande dokument användas, utvärderas och uppdateras:

- Uppföljningsdelen i DUR FH (gäller vuxenärenden och i förekommande fall)
- Beställning av insats
- Genomförandeplan
- Eventuell individuell plan eller annan plan som påverkas av ändringar vid uppföljningen.

Vid uppföljningen är det viktigt att biståndshandläggaren och den enskilde går igenom hur målen med den beviljade insatsen uppnåtts och uppdaterar målen så att de stämmer överens med nuläget.

En aktuell utredning ska finnas kopplad till varje nytt beslut.

8. Utgångspunkter för rätt till insatser

Behovet av insatser ska alltid bedömas utifrån den enskildes individuella situation. Bedömningen ska göras utifrån en jämförelse med den livsföring som

kan anses normal för personer i samma ålder utan funktionsnedsättning. Valet av insatser sker mot bakgrund av den enskildes önskemål och totala situation. Beslut om insatser fattas enligt tillämpligt lagrum i SoL och LSS. Beslutet bör tidsbegränsas utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till den sökta insatsen. När det gäller bostad med särskild service och daglig verksamhet ska alltid övervägas om det är relevant med tidsbegränsning.

8.1 Rätten till insatser enligt 7 § LSS

Personer som omfattas av LSS har enligt 7 § LSS rätt till de insatser som framgår av 9 § 1-9 LSS om de behöver sådant stöd och service i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Personer som omfattas av personkrets 1 och 2 har under samma förutsättningar även rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS.

Vid bedömning av om den enskilde har behov av en insats ska jämförelse göras med den livsföring som anses normal för personer i samma ålder. En bedömning ska göras av om den enskilde behöver sådan kontinuerlig hjälp i sin livsföring som avses med de insatser som anges i 9 § LSS för att få möjlighet att ”leva som andra” (5 § LSS).

Det framgår vidare av förarbetena till LSS att det inte räcker med att behovet *kan* tillgodoses på annat vis. Behovet *ska* rent faktiskt vara tillgodosett på angivet sätt. Här ligger en av de mer betydande skillnaderna mellan LSS och SoL. I utredningsfasen är frågan om personkrets av avgörande betydelse. Den som inte omfattas av lagens personkrets kan heller inte få insatser enligt lagen.

8.1.2 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkretsen i LSS

En person som inte bedömts omfattas av LSS personkrets ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför informera den enskilde om möjligheten att ansöka om insatser enligt denna lag. Även om ett positivt beslut kan ges enligt SoL ska den enskilde erhålla skriftligt avslag på sin ansökan om insats enligt LSS med en motivering.

8.2 Rätten till bistånd enligt SoL

Enligt 4 kap 1 § SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap SoL. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Observera: Innan ett avslag görs på en ansökan om bistånd enligt SoL till följd av funktionsnedsättning med motiveringen att behovet kan tillgodoses på annat sätt,

ska särskilt prövas om det verkligen är realistiskt att behovet kan tillgodoses på annat sätt.

8.3 LSS och SoL kompletterar varandra

LSS ska komplettera SoL utan att ersätta eller inskränka den. Insatser enligt de bägge lagarna är frivilliga och kan ges efter ansökan från den enskilde. Alla som omfattas av LSS personkrets och är i behov av stöd från socialtjänsten ska i första hand erbjudas hjälp att ansöka om insatser enligt LSS.

Av specialmotiveringen till 4 § LSS (prop. 1992/93:159 s 171) framgår följande:

”En framställan om stöd och service från en person som tillhör lagens personkrets bör i första hand prövas enligt denna lag om det gäller en insats som regleras i lagen, eftersom detta i allmänhet får antas vara till fördel för den enskilde. I andra hand kan en framställan prövas enligt socialtjänstlagen. När en prövning av behovet av insatser enligt denna lag görs är det ofta nödvändigt att samtidigt pröva om det därutöver behövs insatser enligt socialtjänstlagen.”

Personer som ingår i lagens personkrets kan behöva andra insatser än de som LSS omfattar. Behovet måste då tillgodoses med stöd av SoL eller annan lagstiftning. Ibland kan behovet omfatta insatser enligt både LSS och SoL eller annan lagstiftning.

8.4 Insats kan ges enligt både LSS och SoL

Om en insats kan ges enligt såväl LSS som SoL ska den enskilde, om han förväntas omfattas av personkretsen i LSS, erbjudas hjälp att ansöka om insatsen enligt LSS. Finns redan beslut om insats enligt SoL, exempelvis hemtjänst, och en ansökan avser exempelvis ledsagning, ska den enskilde få hjälp att göra sin ansökan om ledsagarservice enligt LSS.

I staden görs tolkningen att det råder sekretess mellan SoL och LSS. Det kan dock konstateras att rättsläget fortfarande är oklart i denna fråga.

Observera att det pga. sekretessen blir aktuellt med två akter om den enskilde väljer att ansöka om insatsen enligt LSS.

LSS begränsar inte rättigheter som en enskild person kan ha enligt annan lag såsom SoL och HSL. Handläggaren ska upplysa om detta samt om de skillnader som finns mellan SoL och LSS.

9. Personkretsbedömning i LSS

Alla personer med funktionsnedsättning omfattas inte av LSS, därav namnet ”lagen om stöd och service till *vissa* funktionshindrade”. För att kunna få insatser enligt LSS krävs att den enskilde omfattas av någon av lagens personkretsar. Ett beslut om personkretstillhörighet ska vara en del av beslutet om insatser.

Enligt 1 § LSS omfattar lagens bestämmelser personer med

- utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 LSS)
- betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 LSS), eller med
- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service (1 § 3 LSS).

Personkretsen i LSS omfattar alltså tre grupper. I dessa riktlinjer benämns dessa grupper med personkrets 1, personkrets 2 respektive personkrets 3. Huruvida en person omfattas av personkrets 1 och 2 bestäms utifrån den enskildes diagnos utan hänsyn till hans eller hennes stödbehov. Huruvida en person omfattas av personkrets 3 utgår i stället från den enskildes behov oavsett vilken skada, sjukdom eller funktionsnedsättning som orsakar behovet.

9.1 Underlag för personkretsutredning

För att kunna avgöra om en person omfattas av någon av grupperna i LSS personkrets behöver handläggaren få tillgång till läkarintyg och andra underlag som bekräftar personens funktionsnedsättning och beskriver vilka konsekvenser den medför i vardagen för den enskilde och för livsföringen i övrigt.

Om handläggaren bedömer att tillgängliga underlag är alltför oklara för att kunna avgöra om den enskilde omfattas av personkretsen är det nödvändigt att efter samtycke från den enskilde begära in kompletterande utredningar. Oklarheter kan även uppstå om olika intyg ger motstridiga utsagor.

För att få ett tillräckligt underlag för beslut i personkretsfrågan är det viktigt att formulera tydliga frågor till intygsskrivaren, om diagnosen, funktionsnedsättningen och dess konsekvenser. Uppgifterna kan exempelvis avse förtydliganden eller mer detaljerade uppgifter om en diagnos eller en funktionsnedsättning, dess omfattning och varaktighet, om den beror på normalt åldrande eller ej, på vilket sätt och i vilka situationer den begränsar den enskildes funktionsförmåga, aktivitetsförmåga och möjlighet till delaktighet, om kompensatoriska åtgärder (t.ex. hjälpmedel, bostadsanpassning, arbetsplatsanpassning) bedöms kunna minska hinder i den omgivande miljön.

En person som omfattas av LSS personkrets 1 eller 2 har en diagnos som innebär att funktionsnedsättningen är bestående. Som huvudregel krävs inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, t.ex. personer med förvärvad hjärnskada vars begåvningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

9.2 Personkrets 1 (1 § 1 LSS)

För att en person ska kunna omfattas av personkrets 1 i LSS krävs att han eller hon har någon av diagnoserna utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Diagnosen ska vara medicinskt styrkt genom intyg.

Landstinget ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör utvecklingsstörning, autism och autismliknande tillstånd.

9.2.1 Utvecklingsstörning

Med begreppet *utvecklingsstörning* avses enligt lagens förarbeten (prop. 1992/93:159) en intellektuell funktionsnedsättning, som beroende på grad och miljö medför ett funktionshinder. Utvecklingsstörningen har uppkommit under individens utvecklingsperiod (före cirka 16 års ålder) och är så betydande att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring genom olika insatser.

Utvecklingsstörning är en diagnos med stor spännvid och kan delas upp i tre nivåer, lindrig, måttlig och grav utvecklingsstörning. En utvecklingsstörning kan ha många orsaker, till exempel kromosomavvikelser, fosterskador eller förlossningsskador.

Orsaken till diagnosen saknar i detta sammanhang betydelse. Vid bedömning av funktionsnedsättningens omfattning och konsekvenser för den enskilde ska psykologiska, sociala, pedagogiska och medicinska faktorer vägas samman och en helhetsbedömning eftersträvas.

9.2.2 Utredning av utvecklingsstörning

Diagnosen utvecklingsstörning utreds av bland annat läkare och psykolog. I diagnoskriterierna ingår att den enskilde har en intellektuell funktionsnivå som ligger klart under genomsnittet (ett IK-värde på 70 eller lägre) och samtidigt har brister eller nedsättning av adaptiv funktionsförmåga (se nedan). Den intellektuella funktionsnivån (IK) utgör ett mått på olika förmågor i en persons kognitiva tänkande.

Utvecklingsstörning delas in i lindrig (IK 55-70), måttlig (IK 40-55), svår (IK 25-40) och djupgående (IK <25) utifrån den intellektuella funktionsnivån som bedöms med hjälp av begåvningsstest.

Gränserna mellan lindrig, måttlig, svår och djupgående utvecklingsstörning är emellertid inte skarpa och enbart ett testresultat säger ingenting om hur en person fungerar i sin vardag. I vedertagna definitioner betonas därför att diagnosen innebär både en nedsättning i intellektuella funktioner och i förmågan att kunna anpassa sig till sin vardag och att kunna anpassa sin vardag till sig själv (adaptiv förmåga). Därför kompletteras testningen alltid med skattningar av personens förmåga att klara sitt vardagliga liv. Se även Handikapp & Habiliterings hemsida www.habilitering.nu.

För att en person ska kunna omfattas av personkrets 1 i LSS krävs att utvecklingsstörningen funnits före cirka 16 års ålder. För att utreda detta kan elevakter, tidigare utredningar hos BUP/ PBU eller andra verksamheter där personen varit aktuell ge värdefull information. Sådana utredningar kan ibland finnas på Landstingsarkivet, Stockholms läns landsting, se även <http://www.sll.se/sll/templates/NormalPage.aspx?id=955>.

Om den enskilde är av utländsk härkomst kan det vara svårt att få styrkt i utredningar att utvecklingsstörning funnits före 16 års ålder. I sådana fall får man fästa stor vikt vid närståendes beskrivning av uppväxt och skolgång. Om både utredningsmaterial och möjlighet att fråga anhöriga och vänner saknas kan det vara lämpligt att konsultera landstingets habiliteringsverksamhet eller psykiatrisk öppenvårdsmottagning under personkretsutredningen.

9.2.3 Autism och autismliknande tillstånd

Med autism och autismliknande tillstånd avses enligt lagens förarbeten djupgående störningar i social förmåga, kommunikation och beteende som nästan alltid medför ett allvarligt och livslångt funktionshinder vad gäller psykosocial och pedagogisk anpassning.

För att diagnosen autism ska kunna ställas ska allvarliga och genomgripande begränsningar kunna konstateras inom samtliga områden vad gäller ömsesidigt socialt samspel, kommunikation samt beteende- och föreställningsförmåga före tre års ålder (Autismforum, Stockholms läns landsting). Det är mycket svårt att diagnostisera autism före arton månaders ålder på grund av att de beteendevikelser som används för att ställa diagnos inte framträder tydligt förrän barnet uppnått en viss utvecklingsnivå, vilket sker vid den tiden.

Personer med autism har en utpräglad kontaktstörning som utmärks av svårigheter att förstå avsikten med och reglerna för socialt samspel. Det är med andra ord inte fråga om ovilja till kontakt med andra. Kommunikationsstörningen innefattar

störningar i förståelsen av språket, gester och symboler samt avvikelser när det gäller förmågan att uttrycka sig såväl verbalt som icke verbalt.

Ungefär två tredjedelar av alla som har autism har också en utvecklingsstörning. Många personer har även epilepsi. Syn- och hörselskador är också vanligare hos denna grupp jämfört med personer utan autism. Personer som får diagnosen Aspergers syndrom är normal- eller välbegåvade.

Ibland kan diagnosen istället bli *autismliknande tillstånd*. I dessa fall har personen en allvarlig och genomgripande störning inom autismspektrumet men uppfyller inte alla kriterier för autism eller Aspergers syndrom (Autismforum, Stockholms läns landsting). Andra diagnoser såsom atypisk autism eller genomgripande störning i utvecklingen används emellanåt som synonyma benämningar för autismliknande tillstånd. Vid oklarheter om huruvida en diagnos är liktydig med autismliknande tillstånd är det nödvändigt att begära ett förtydligande av behandlande läkare.

Observera att kunskap och begrepp inom autismområdet utvecklas kontinuerligt.

För mer information om autism och autismliknande tillstånd, se Autismforums hemsida (Stockholms läns landsting) www.autismforum.se.

9.2.4 Utredning av autism eller autismliknande tillstånd

För att avgöra om en person har diagnosen autism eller autismliknande tillstånd krävs en mycket ingående utredning. Det är alltid en läkare med specialistkompetens som ställer diagnosen. Som regel är även andra involverade, t.ex. en psykolog. Pedagogiska utredningar från nuvarande eller tidigare lärare, barnomsorgspersonal, elevvårdsteam eller liknande samt anhörigas erfarenheter kan utgöra viktiga komplement i utredningen av en diagnos.

Den sammanfattande benämningen neuropsykiatriska funktionsnedsättningar används idag för att klassificera olika diagnoser och tillstånd som bl.a. autism, Aspergers syndrom och autismliknande tillstånd. Till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar räknas även diagnoser och tillstånd som ADHD, DAMP, Tourettes syndrom, språkstörning, dyslexi och tvångssyndrom. Även om funktionsnedsättningarna är närbesläktade och ofta överlappar varandra så ingår inte alla i LSS personkrets 1.

Personer med Aspergers syndrom omfattas av LSS personkrets 1 utifrån diagnoserna autism eller autismliknande tillstånd. Övriga neuropsykiatriska tillstånd betraktas inte som autism eller autismliknande tillstånd vilket innebär att personer med ADHD, DAMP, Tourettes syndrom m.fl. inte omfattas av personkrets 1. Däremot omfattas de sistnämnda av LSS om de uppfyller kriterierna för personkrets 3, se kap. 9.4.

9.3 Personkrets 2 (1 § 2 LSS)

Personkrets 2 i LSS omfattar personer som i vuxen ålder fått en hjärnskada med ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder som följd.

Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.

Landstinget ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör hjärnskador som förvärvats i vuxen ålder.

9.3.1 Hjärnskada i vuxen ålder med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder

Med vuxen ålder avses tid efter utvecklingsåren, dvs. från cirka 16 år. Den begåvningsmässiga funktionsnedsättningen bedöms enligt samma principer som för utvecklingsstörning i personkrets 1. Funktionsnedsättningen ska vara så betydande att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring genom olika insatser.

Utlösande faktorer ska enligt lagens förarbeten vara sjukdomar eller skador av kroppslig art som beror på exempelvis

- trauma på grund av yttre våld - t.ex. trafikolycka, misshandel, fallolycka
- stroke - hjärninfarkt på grund av hjärnblödning eller blodpropp
- syrebristskada - t.ex. efter hjärtstillestånd, drunkningstillbud, förgiftning
- tumörer - i hjärnan eller i hjärnhinnorna
- infektioner
- lösningsmedelsskada

Även personer med Alzheimers sjukdom kan numera omfattas av personkrets 2 förutsatt att övriga förutsättningar uppfylls, såsom att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande. Bakgrunden till denna utvidgning av personkretsen är en dom i Regeringsrätten (RegR 2008-11-10 mål nr 7020-06).

Olika psykiska sjukdomstillstånd kan också ge en begåvningsmässig funktionsnedsättning, men räknas inte till personkrets 2. Inte heller sjukdomar som är en följd av missbruk av beroendeframkallande medel, t.ex. Korsakows syndrom. Dessa personer kan endast omfattas av LSS om de uppfyller kriterierna för personkrets 3.

9.3.2 Konsekvenser av en förvärvad hjärnskada

Vanliga svårigheter efter en förvärvad hjärnskada är enligt landstingets hjärnskadecenter exempelvis:

Kognitiva svårigheter

- svårigheter att orientera sig till tid, rum och person

- minnessvårigheter
- uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter
- svårigheter med logiskt tänkande och problemlösning
- svårigheter att bearbeta och tolka olika sinnesintryck
- svårigheter med rumsuppfattning
- tal- och språksvårigheter

Fysiska svårigheter

- muskelsvaghet eller förlamning
- balanssvårigheter
- ökad/minskad muskelspänning
- koordinationssvårigheter
- svårigheter att planera rörelser
- förändrad känsel för beröring, smärta, värme och kyla
- svårigheter att röra olika kroppsdelar oberoende av varandra

Exekutiva svårigheter - svårigheter som rör de förmågor som krävs för att utföra en aktivitet

- svårigheter att sätta upp mål
- svårigheter att planera och organisera
- svårigheter att ta egna initiativ
- svårigheter att utvärdera det man själv har gjort
- svårigheter att vara flexibel vid problemlösning

Psykosociala svårigheter - svårigheter som rör känslomässiga och sociala förmågor

- personlighetsförändringar
- lättirriterad
- känslomässig labilitet
- humörsvägningar
- minskat intresse för andra människor
- ökad stresskänslighet
- ångest och depression
- sexuella störningar
- svårigheter att kontrollera impulser
- lätt uttröttbar

Svårigheterna kan variera mellan olika personer, bland annat beroende på hur omfattande skadan är och vilka delar av hjärnan som är skadade.

För mer information se landstingets Handikapp & Habilitering, Hjärnskadecenters hemsida

http://www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/habiliteringens_utbud/Spec_ve_rksamheter_for_vuxna/hjarnskadecenter.html

9.3.3 Utredning av personkrets 2

LSS personkrets 2 är i likhet med personkrets 1 diagnosstyrd. Personkretstillhörighet ska styrkas genom utredningar av psykolog och vid behov läkare. Vid tveksamheter eller i svårbedömda fall ska utredningen göras av både psykolog *och* läkare. Ofta krävs för bedömningen att såväl läkaren som psykologen har specialistkompetens. Specialistkompetens finns bl.a. på kliniker för medicinsk och neurologisk rehabilitering samt på landstingets hjärnskadecenter.

En personkretsbedömning blir oftast säkrare om en person med hjärnskada genomgått rehabilitering. Annars kan det vara svårt att bedöma hjärnskadans omfattning och varaktighet. Det kan därför vara nödvändigt att avvakta resultaten av rehabiliteringsinsatser innan personkretstillhörigheten avgörs. Landstingets hjärnskadecenter kan vara behjälplig vid utredning och bedömning av personkrets 2. Om en utredning är gjord för många år sedan kan en ny personkretsutredning behöva aktualiseras.

För LSS personkrets 2 är det ett krav att hjärnskadan medfört en betydande intellektuell eller begåvningsmässig funktionsnedsättning. En individ kan, på grund av hjärnskada, ha stora svårigheter i vissa avseenden men klara sig normalt i andra. Bristande förmåga i flera avseenden kan sammantaget göra att den enskildes funktionsnedsättning ska betraktas som stort trots att den enskilde inte har någon intellektuell funktionsnedsättning. I sådana fall är det mycket viktigt att göra en prövning för personkrets 3 i LSS.

För att avgöra om en person med Alzheimers sjukdom omfattas av LSS personkrets 2 måste både diagnosen och en betydande intellektuell funktionsnedsättning vara styrkt. När personer undersöks för misstänkt demens genomförs en basutredning inom primärvården. Yngre personer med misstänkt demens utreds alltid på specialistklinik.

Kunskapen om Alzheimers sjukdom är under kontinuerlig utveckling vilket även påverkar diagnoskriterierna som därmed kan förändras över tid.

En person som omfattas av LSS personkrets 2 har en diagnos som innebär att funktionsnedsättningen är bestående.

9.4 Personkrets 3 (1 § 3 LSS)

Personkrets 3 omfattar enligt lagen personer med andra varaktiga och omfattande fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande. Funktionshindren ska vara stora och förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. För att omfattas av lagen krävs att *samtliga* villkor är uppfyllda. Funktionshindren

kan vara medfödda eller förvärvade. I personkretsen återfinns barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov.

9.4.1 Utredning av personkrets 3

Personkrets 3 är, till skillnad från personkrets 1 och 2, inte diagnosstyrd i den meningen att en viss diagnos alltid medför att personen omfattas av LSS. Bedömningen av om en person omfattas av personkrets 3 inriktas på svårigheter i den dagliga livsföringen. Vad som orsakar dessa svårigheter är av underordnad betydelse.

Samtliga nedanstående villkor ska vara uppfyllda för att omfattas av personkrets 3, men i personkretsbedömningen behöver man betrakta dem var för sig:

- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder
- som uppenbart inte beror på normalt åldrande
- om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen
- och därmed föranleder ett omfattande behov av stöd eller service

Det kan samtidigt vara svårt att bedöma villkoren var för sig eftersom de påverkar varandra. En person kan även ha stora svårigheter i ett avseende men klara sig normalt i ett annat.

”Andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder”

Funktionsnedsättningen ska vara varaktig, dvs. inte vara av tillfällig eller övergående natur. Det är viktigt att det framgår av utredningen på vilket sätt den enskildes funktionsnedsättning är varaktig, eftersom det kan vara särskilt svårt att avgöra.

Bedömningen om en funktionsnedsättning är varaktig eller inte kan vara svår att göra. Av Socialstyrelsens allmänna råd (1994:1 sid. 30) framgår följande:

En bedömning av varaktighet görs då man avgör om personen tillhör personkretsen eller ej medan behovet av insats kan variera över tiden. De negativa konsekvenserna av funktionshindret hos exempelvis reumatiker, psykiskt funktionshindrade m.fl. kan växla över tiden. För en person i en sådan situation måste en bedömning göras om han, sett över en längre period och i ett helhetsperspektiv, har ett omfattande behov trots att behovet periodvis är mindre. För exempelvis en psykiskt långtidssjuk person eller för den som har multipel skleros (MS) kan sjukdomsbilden variera på kort sikt, men i ett livslångt perspektiv kan bedömningen bli att dessa personer har ett varaktigt behov med rätt till insatser enligt LSS. Ett behovs varaktighet kan vidare omprövas. Bestämmelse om att detta ska göras kan skrivas in i beslutet. Det är ett naturligt steg inte minst därför att de beviljade insatserna i sig kan påverka behovets varaktighet och omfattningen av framtida behov.

Tidsgränsen för om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. Ofta anses dock varaktighet föreligga om funktionsnedsättningen kommer att bestå i minst ett år.

Under en utredning är det ibland svårt att bedöma hur en funktionsnedsättning kommer att utvecklas, exempelvis hos en svårt cancersjuk person eller en person med psykisk funktionsnedsättning. Ibland erhålls ett snabbt gensvar på en behandling. En stor funktionsnedsättning kan ett år senare ha blivit mindre. Man får i svårbedömda fall när det gäller varaktigheten utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället. Om funktionsnedsättningen bedöms varaktig men inte för flera år framåt ska ett tidsbegränsat beslut fattas. Vid en förnyad ansökan, när beslutet om insats löper ut, kan personkretstillhörigheten och varaktigheten bedömas annorlunda.

”Som uppenbart inte beror på normalt åldrande”

För att en person ska omfattas av personkrets 3 får funktionsnedsättningen inte bero på normalt åldrande. I praktiken betraktas funktionsnedsättningar som en följd av normalt åldrande endast när det gäller äldre personer. Med äldre avses personer över den allmänna pensionsåldern 65 år. Även när åldrandet förstärker en funktionsnedsättning som debuterat vid en sådan ålder att den uppenbart inte är åldersrelaterad kan en person omfattas av lagen. Exempelvis kan en person med diabetes ha stora funktionsnedsättningar till följd av sin diabetes, dvs. en icke åldersrelaterad sjukdom. Sannolikt kommer dessa funktionsnedsättningar att förstärkas på grund av åldrandet. Äldre personer kan också drabbas av en omfattande funktionsnedsättning utan samband med åldrandet, t.ex. efter en trafikolycka.

Särskilda begränsande regler finns för personer över 65 år när det gäller rätten till personlig assistans enligt LSS.

”Stora funktionshinder”

Funktionsnedsättning används här synonymt med begreppet funktionshinder i lagens förarbeten. Med funktionsnedsättning avses därmed den begränsning som gör att en person inte kan utföra en aktivitet på det sätt eller i den omfattning som kan anses normalt. Funktionsnedsättningen ska vara *stor* vilket innebär att den ska inkräkta på viktiga livsområden som t.ex. i hemmet, på arbetet eller under fritiden samt på förmågan att ta till sig information, att kommunicera, strukturera, organisera och förstå den egna vardagen eller sköta sin ekonomi.

En person kan klara sig normalt i vissa avseenden men ändå ha stora svårigheter.

Exempel på funktionsnedsättningar som kan vara stora är rörelsehinder, grava syn- eller hörselskador, svårartade effekter av sjukdomar som till exempel

diabetes eller hjärt- och lungsjukdomar och olika former av psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

En till synes mindre allvarlig sjukdom eller skada kan innebära en stor funktionsnedsättning som förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Som exempel kan nämnas vissa medicinska funktionsnedsättningar, såsom tarmåkommor med täta tömningsträngningar, överaktiv urinblåsa eller vissa typer av hjärnskador som kan innebära obetydliga intellektuella störningar i vissa avseenden, men uttalade störningar i andra.

”Betydande svårigheter”

Med betydande svårigheter i den dagliga livsföringen menas att den enskilde inte på egen hand kan klara vardagsrutiner som till exempel hygien, toalettbestyr, påklädning, mathållning, förflyttning inomhus och utomhus, sysselsättning eller att utföra nödvändig träning eller behandling. Det kan också innebära att den enskilde inte kan förstå eller klara sin ekonomi. Andra svårigheter kan vara att kommunicera med andra. Det gäller både svårigheter att ta emot och att ge information och att samtala med andra direkt eller per telefon. Begreppet bör även kunna användas om den enskilde på grund av funktionsnedsättning löper risk att bli isolerad från andra människor (prop. 1992/93:159 s. 56).

Svårigheter att kommunicera med andra behöver inte medföra att den enskilde har behov av ytterligare en person för att kommunikation över huvudtaget ska vara möjlig.

”Omfattande behov av stöd eller service”

Konsekvensen av att den enskilde har betydande svårigheter i sin dagliga livsföring innebär att han eller hon i allmänhet har ett dagligt eller så gott som dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Omfattande behov av stöd eller service kan enligt lagens förarbeten exempelvis bestå i behov av hjälp med toalettbesök, påklädning, matlagning, att skriva och läsa, kommunikation, förflyttning, sysselsättning. Det kan även innebära behov av strukturerande stöd, d.v.s. att tillsammans med den enskilde finna lämpliga sätt att hantera vardagen.

Begreppet ”omfattande behov av stöd eller service” har både kvantitativa och kvalitativa aspekter. Detta innebär att den enskilde i allmänhet har ett dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Ibland kan det emellertid behövas återkommande insatser av så speciell art att de trots en mindre tidsåtgång är att betrakta som omfattande. En bedömning av en persons behov av stöd eller service måste alltid göras utifrån en sammanvägning av medicinska, sociala, psykologiska och pedagogiska faktorer. Många personer med psykisk funktionsnedsättning har ett omfattande behov av stöd och service.

För människor med *flera funktionsnedsättningar* måste den samlade effekten bedömas. Små men flera funktionsnedsättningar kan tillsammans förorsaka betydande svårigheter.

9.4.2 Personkretsbedömning av små barn

Vid bedömning av små barn med funktionsnedsättning är utgångspunkten den aktuella situationen. På grund av barnets låga ålder framgår det kanske inte om funktionsnedsättningen är så *stor* att den orsakar *betydande svårigheter* i den dagliga livsföringen. Alla små barn behöver ju hjälp med att äta, kommunicera och förflytta sig mm.

I dessa fall får man bedöma om barnet med stigande ålder kan antas komma att få betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. (prop. 1992/93:159). Avsikten med att göra en prognos om barnets framtida svårigheter och därmed sammanhängande stödbehov är att redan när det gäller mycket små barn kunna bedöma om barnet omfattas av LSS personkrets. Personkretsens gruppstillhörighet kan ändras allt eftersom barnet utvecklas och möjligheterna att ställa diagnos enligt LSS personkrets 1 blir säkrare.

Om det inte går att bedöma om barnet kommer att omfattas av LSS på grund av att varaktigheten inte kan styrkas är ska biståndshandläggaren informera vårdnadshavaren om vikten av en ny LSS-ansökan längre fram. I vissa fall, t.ex. vid allvarliga ryggmärgsbråck, grav CP-skada etc. torde man dock med stor säkerhet kunna säga att barnet kommer att få betydande svårigheter även på längre sikt. I sådana fall finns det ingen anledning att dröja med beslut om personkretstillhörighet.

Betydelsen av tidiga insatser ska inte underskattas vilket understryker behovet av att allsidiga och kvalificerade insatser till barn med omfattande funktionsnedsättning kommer till stånd.

En funktionsnedsättning för barn i en viss ålder kan ibland förorsaka sådana betydande svårigheter i den dagliga livsföringen att behovet av stöd och service under några år kan anses så omfattande att barnet omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av insatser enligt lagen. Det framgår bland annat av en regeringsrättsdom gällande en hörselskadad flicka på tre år (mål nr 4994-2000). Behovet av hjälp kan med tiden, genom inläring och kompensatorisk träning, komma att förändras och minska.

Beslut om personkretstillhörighet innebär även ett utökat stöd från föräldraförsäkringen. Föräldrar till barn som omfattas av LSS har rätt till tillfällig föräldrapenning från försäkringskassan även för barn som har fyllt 16 men inte 21 år. Om barnet vid 21 års ålder går i särskolans gymnasium, eller är svårt rörelsehindrad och går i en särskild gymnasieskola kan föräldrar få tillfällig

föräldrapenning till och med vårterminen det år då barnet fyller 23 år. De kan också få tillfällig föräldrapenning för 10 kontaktdagar per år fram tills barnet blir 16 år. För mer information, se <http://www.forsakringskassan.se>.

9.4.3 Personer med missbruksproblem

Om funktionsnedsättningen är stor och varaktig och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service kan personer med missbruksproblem omfattas av personkrets 3. Detta gäller oavsett om behovet är förorsakat av missbruket eller inte.

Samtidigt kvarstår socialtjänstens ansvar att ge vård mot missbruket. Att en person omfattas av LSS personkrets utgör ingen inskränkning i rätten till hjälp enligt SoL mot själva missbruket. Handläggaren ska i dessa fall efter samtycke vända sig till stadsdelsnämndens missbruksvård för bedömning av hjälpbehovet mot missbruk. Behovet av insatser enligt LSS eller SoL till följd av den enskildes funktionsnedsättning måste vägas samman med det vårdbehov mot missbruk som föreligger.

9.4.4 Personer med psykisk funktionsnedsättning

Personer med psykisk funktionsnedsättning kan omfattas av LSS om funktionsnedsättningen påverkar psykiska och sociala funktioner i sådan omfattning att kriterierna för LSS personkrets 3 är uppfyllda, dvs. om funktionsnedsättningen uppenbart inte beror på normalt åldrande, om den är stor och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller hjälp.

Hjälpbehov som rör vård och behandling hör till landstingets ansvarsområde och ska inte tillgodoses inom ramen för LSS. Behov av insatser både från socialtjänsten och landstinget ska beaktas utifrån bestämmelser om samverkan och samordning av insatser (se kap 3.7 och kap 7.1).

9.4.5 Personer över 65 år

Personer med funktionsnedsättning över 65 år kan omfattas av LSS och ha rätt till insatser enligt lagen med vissa begränsningar. För personkrets 3 gäller att personer över 65 år kan omfattas av personkretsen om funktionsnedsättningen inte uppenbart beror på normalt åldrande, se kap 9.4.1.

För personkrets 1 och 2 finns ingen övre åldersgräns.

Även för daglig verksamhet finns vissa begränsningar genom att insatsen i första hand avser personer i yrkesverksam ålder som omfattas av personkrets 1 eller 2. Det förstnämnda hindrar inte att personer som uppnått pensionsålder bör ges

möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivering och isolering (prop. 1992/93:159 s.90).

Särskilda regler finns för personer över 65 år när det gäller personlig assistans.

9.4.6 "Omfattande stöd" och "grundläggande hjälpbehov"

Det förekommer att begreppet "omfattande stöd" förväxlas med "grundläggande hjälpbehov" som är en av förutsättningarna för insatsen personlig assistans. "Grundläggande hjälpbehov" gäller dock enbart insatsen personlig assistans och ska inte sammanblandas med begreppet "omfattande stöd" i prövningen av personkrets 3. Se kapitel 10.4 om personlig assistans.

9.5 Föräldraansvar och gemensamt hushåll

9.5.1 Föräldraansvaret för barn med funktionsnedsättning

Det stöd och den omvårdnad en förälder ger till ett barn utan funktionsnedsättning utgör riktmärke för vad som är att betrakta som normalt föräldraansvar. Det är hjälpbehovet *utöver* det som är normalt för ett barn i en viss ålder som utgör det merarbete som kan ligga till grund för rätten till insatser.

9.5.2 Gemensamt ansvarstagande när någon i ett hushåll har en funktionsnedsättning

En person som har rätt till personlig assistans eller annan hjälp i hemmet har inte rätt till personlig assistans för sysslor i det gemensamma hushållet som äkta makar och sammanboende personer enligt äktenskapsbalken (1987:230) har ett gemensamt ansvar för. Det bör finnas ett visst utrymme att göra samma bedömning i andra situationer när den enskilde delar hushåll med en annan vuxen person. Därtill kan det finnas ett visst ansvar att bistå den enskilde, exempelvis nattetid.

Den enskilde har däremot rätt att vid behov få stöd genom insatser enligt LSS för att kunna utöva fritidsintressen, kulturella aktiviteter osv. på egen hand, utan makar, sambor eller andra som den enskilde delar hushåll med. Ansvaret för att ge stöd till egen fritid faller utanför skyldigheten enligt äktenskapsbalken.

9.6 Beslut om personkretstillhörighet i LSS

Personkretsbedömningen ska alltid göras före beslut om insats enligt LSS. Bedömningen av om en person omfattas av LSS personkrets ska framgå av beslutet om insats enligt LSS och kan överklagas med förvaltningsbesvär. Personkretsfrågan måste därför tillmätas stor betydelse i utredningsfasen.

En personkretsbedömning kan inte aktualiseras av andra omständigheter än ansökan om insatser enligt LSS.

10. Insatser

10.1 Insatser i LSS

I 9 § LSS återfinns de insatser för särskilt stöd och särskild service som kan lämnas med stöd av lagen. Insatserna anges i tio punkter:

1. Rådgivning och personligt stöd (landstinget ansvarar)
2. Personlig assistent eller ekonomiskt stöd för personlig assistans
3. Ledsagarservice
4. Kontaktperson
5. Avlösarservice
6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet
7. Korttidstillsyn för skolgång över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov
8. Familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar
9. Bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna
10. Daglig verksamhet (endast för personkrets 1 och 2).

För att en person ska kunna beviljas stöd enligt lagen måste det behov som ansökan avser omfattas av någon av ovanstående insatser. Andra behov av insatser måste prövas enligt annan lagstiftning även om personen omfattas av LSS. Boendestöd och hemtjänst är exempel på insatser som inte ingår i LSS, men som i stället kan beviljas med stöd av socialtjänstlagen (SoL).

Den enskilde ska informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL för att tillgodose behov av insatser som inte ryms i LSS. På motsvarande sätt ska personer som omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av daglig verksamhet informeras om möjligheten att ansöka om sysselsättning, arbetsverksamhet eller dagverksamhet enligt SoL, eftersom rätten till daglig verksamhet i LSS endast omfattar personkrets 1 och 2.

10.1.1 Omvårdnad i LSS-insatser

Omvårdnad ingår i insatserna:

- Avlösarservice
- Korttidsvistelse
- Korttidstillsyn
- Familjehem
- Bostad med särskild service för barn och ungdomar
- Bostad med särskild service för vuxna samt

- Daglig verksamhet.

För personlig assistans gäller särskilda regler om omvårdnad, se vidare kapitel 10.4 om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Med omvårdnad avses praktiska åtgärder för att stödja och hjälpa till med dagliga personliga behov personer med funktionsnedsättning kan ha svårt att klara själva. I Socialstyrelsens handbok till föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2002:9 om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS anges att omvårdnad kan ses som ett samlingsbegrepp som innehåller både stöd och service som ska tillgodose individuella psykiska, fysiska och sociala behov. Omvårdnaden är en nödvändig del för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor och begreppets innebörd har därför stor betydelse. Omvårdnaden kan bestå av praktisk hjälp eller vara av mer vägledande natur. Genom omvårdnaden kan hinder i den dagliga livsföringen undanröjas eller minskas.

Omvårdnad i LSS-insatser kan konkret innebära bland annat hjälp med att

- äta, dricka och förflytta sig
- sköta personlig hygien och att klä sig
- sköta hemmet, tillreda måltider, göra ärenden och inköp
- kommunicera
- upprätthålla sociala kontakter och bryta isolering, hjälp med att få stöd att delta i olika typer av aktiviteter utanför bostaden såsom att gå på bio, promenera eller gå på café mm.
- göra tillvaron begriplig, förutsägbar och trygg, planera framåt
- göra tillgänglig den hälso- och sjukvård, inklusive habilitering, rehabilitering och hjälpmedel samt tandvård som den enskilde behöver
- se till att misstankar om övergrepp och andra brott mot den enskilde polisanmäls

Se även Socialstyrelsens handbok Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för Rättstillämpning och Handläggning (2003).

10.1.2 Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter

Fritidsverksamheter och kulturella aktiviteter ingår i insatserna

- bostad med särskild service för barn och ungdomar
- bostad med särskild service för vuxna

Syftet är att ge personer med omfattande funktionsnedsättning möjlighet att utifrån egna önskemål kunna ta del av det allmänna fritids- och kulturutbudet utifrån individuella förutsättningar, både som åskådare och som aktiva utövare.

10.2 Bistånd enligt SoL

Med bistånd avses enligt 4 kap 1 § SoL bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Med försörjningsstöd avses enligt 4 kap 3 § SoL skäligen kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och radio- och TV-avgift.

Med *bistånd för sin livsföring i övrigt* avses alla de olika behov som den enskilde kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå och som inte omfattas av försörjningsstödet. Det kan vara fråga om bistånd till läkarvård eller tandvård, glasögon, möbler, husgeråd, vinterkläder, vård- och behandlingsinsatser för missbrukare, hemtjänst, särskilt boende för äldre eller funktionshindrade m.m. Det är inte möjligt att lämna en uttömmande uppräkningslista av vilka insatser eller behov som ska anses ingå. Socialtjänstlagen är formulerad som en målinriktad ramlag med utrymme där det inte är möjligt att exakt räkna upp alla insatser eller behov som ska anses ingå. En individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall.

10.3 Hjälp i hemmet

Syftet med hjälp i hemmet är att möjliggöra för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna fortsätta bo kvar hemma och där få det stöd, den service och den omvårdnad som han eller hon behöver. Den enskilde ska så långt som möjligt få utnyttja sina egna resurser samt ges möjlighet att bevara eller utvidga sitt sociala och kulturella kontaktnät.

Den enskildes resurser och möjlighet att själv delta i göromålen ska beaktas i utredningen och vägas in i beslutet. Den enskildes möjlighet att upprätthålla och utveckla sin funktionsförmåga ska ingå som en naturlig del i bedömningen. Även möjligheter till bostadsanpassning och medicinska insatser genom landstingets försorg, såsom hjälpmedel, habilitering och rehabilitering samt expertinsatsen råd och stöd, ska utredas.

Den enskilde har rätt att få omvårdnad i hemmet även när behovet av hjälp och vård är omfattande. Han eller hon ska inte vara beroende av anhöriga eller andra närstående för att kunna bo kvar hemma. De egna önskemålen om hur hjälpen ska vara utformad ska vara vägledande. Den enskilde ska beredas möjlighet att bo kvar och vårdas i hemmet till livets slut. Om det av medicinska skäl är omöjligt att ge hjälp i hemmet kan särskilt boende erbjudas istället.

10.4 Personlig assistans enligt 9 § 2 LSS

Genom insatsen personlig assistans har personer som har stora hjälpbehov av personlig karaktär möjlighet att erhålla ett *personligt utformat stöd* som ges av ett begränsat antal personer. Stödet ska enligt lagens förarbeten kunna finnas tillgängligt för den enskilde i olika situationer och under olika tider på dygnet. Det personliga stödet ska ge ökade möjligheter till ett självständigt liv och möjliggöra

för den enskilde att som andra i samhället kunna studera, delta i fritidsaktiviteter, få möjlighet till eget boende mm.

10.4.1 Rätt till personlig assistans

För rätt till personlig assistans enligt LSS krävs att den enskilde har behov av insatsen för sina *grundläggande behov* och att dessa inte tillgodoses på annat sätt. Med grundläggande behov avses sådana mycket personliga behov som att sköta sin personliga hygien, att inta måltider, att klä på och av sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om personens behov (9a § LSS). I lagens förarbeten om personlig assistans betonas att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur. Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges. Se vidare kap 10.4.4.

Om den enskilde har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har han eller hon också rätt till insatsen för *andra personliga hjälpbehov* som inte tillgodoses på annat sätt, se vidare kap. 10.4.8. Om barns rätt till personlig assistans se kapitel 10.4.16 ff.

Utredningen av grundläggande behov och andra personliga behov ska föregås av en personkretsbedömning som visar att den enskilde omfattas av personkretsen enligt 1 § 1-3 LSS.

I ett första steg utreds den enskildes grundläggande behov och omfattningen på dessa, dels för att säkerställa att han eller hon har behov som motsvarar lagens krav för personlig assistans, dels för att avgöra om den enskilde kan ha rätt till statlig assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken.

I ett andra steg bedöms om den enskilde behöver hjälp med andra personliga behov som inte tillgodoses på annat sätt och omfattningen på dessa.

10.4.2 Delat ansvar för personlig assistans

Kommunen ansvarar för personlig assistans enligt LSS i de fall den enskildes grundläggande behov inte överstiger i genomsnitt 20 timmar per vecka. Kommunen ansvarar för hela kostnaden för personlig assistans enligt LSS även om det totala antalet beslutade timmar överstiger 20 timmar per vecka.

Försäkringskassan ansvarar för assistansersättning för personlig assistans enligt 51 kap socialförsäkringsbalken i de fall den enskildes grundläggande behov överstiger i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Kommunen har alltid

kostnadsansvaret för de 20 första timmarna per vecka i alla beslut om personlig assistans som fattas med stöd socialförsäkringsbalken.

Med personlig assistans enligt LSS och assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken avses i grunden en och samma insats. Det innebär att behovet av personlig assistans utreds och bedöms enligt samma principer.

10.4.3 Kommunens basansvar

Kommunen har ett basansvar för insatsen personlig assistans. Med basansvar avses enligt förarbetena bland annat att kommunen alltid ska stå beredd att antingen anordna personlig assistans eller att ge ekonomiskt bidrag till skäliga kostnader för att enskilda ska kunna ordna insatsen på annat sätt än genom kommunen (prop.1992/93:159).

Kommunen är även skyldig att på den enskildes begäran anordna personlig assistans i de fall den enskilde erhållit assistansersättning av Försäkringskassan. I kommunens ansvar ingår vidare att utföra assistans eller lämna ekonomiskt stöd för tillfälliga behov av utökad assistans som inte täcks av beviljade assistanstimmar från Försäkringskassan. En person kan exempelvis tillfälligt behöva särskild eller utökad hjälp under en semesterresa. I kommunens basansvar ingår också att på den enskildes begäran anordna personlig assistans vid tillfälliga utökningar som beror på ordinarie assistents sjukdom.

10.4.4 Bedömning av grundläggande behov

Vid bedömningen av behovet av hjälp med de grundläggande behoven; *att sköta sin personliga hygien, att inta måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra och annat som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde*, ska en beräkning göras av det sammantagna antalet timmar för de olika behoven. Det är tiden för den aktiva insatsen för att tillgodose var och ett av de grundläggande behoven i sin helhet som ska beräknas med hänsyn till den enskildes individuella behov.

Den enskilde kan behöva hjälp med ett, flera eller samtliga grundläggande behov. För rätt till personlig assistans krävs inte att den enskilde behöver hjälp med samtliga grundläggande behov. Det är däremot viktigt att ta ställning till alla grundläggande behov, så att det framgår i utredningen om något av dessa inte är aktuellt att bedöma, t.ex. om den enskilde inte behöver hjälp med att kommunicera. Vid bedömningen av de grundläggande behoven krävs att den enskilde behöver ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer. Behovet av personlig assistans för de grundläggande behoven beräknas med hänsyn till den tid det tar att tillgodose behovet oberoende av om personen behöver dubbel assistans eller inte.

I en regeringsrättsdom (mål nr 5321-07, RÅ 2009 ref. 57) slås fast att det inte krävs någon bestämd tidsmässig omfattning av grundläggande behov för att berättiga till personlig assistans. Det är samtidigt inte självklart att en person som endast i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med de grundläggande behoven utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas, även hur ofta hjälpen behövs.

Sköta sin personliga hygien

Det grundläggande behovet att sköta sin personliga hygien avser behov av mycket personlig karaktär såsom att tvätta sig, att hålla sin kropp ren, torka sig på kroppen och i håret, raka sig eller liknande samt hjälp vid toalettbesök (prop. 1992/93:159, s. 64).

Inta måltider

Med det grundläggande behovet att inta måltider avses att äta och dricka. Vid bedömningen av den enskildes behov av hjälp med att inta måltider ska behovet av hjälp även omfatta att föra maten till munnen för att betraktas som grundläggande. Likaså gäller för enskild som på grund av sväljningssvårigheter och risk för att sätta i halsen att behov av hjälp med att finfördela maten räknas till grundläggande behov av hjälp, även om han eller hon kan föra maten till munnen. Detsamma gäller för personer med kognitiva funktionsnedsättningar eller demenssjukdomar som trots att de kan föra maten till munnen inte är medvetna om att de äter. Deras behov av hjälp med att inta föda ska därmed också betraktas som grundläggande.

Vid bedömningen av huruvida den enskilde klarar av att föra maten till munnen ska beaktas den enskildes rätt till integritet och värdighet.

Det är endast om den enskilde har behov av hjälp med att inta måltider, dvs. äta och dricka som tid för hjälp med uppvärmning, fram- och avdukning och att ställa i ordning före och efter måltid ska räknas med i de grundläggande behoven.

Andra behov av hjälp i samband med måltider, t.ex. hjälp med matlagning och diskning kan räknas in i andra personliga hjälpbehov i den bedömning som följer efter att behovet av hjälp med de grundläggande behoven är utrett.

Klä av och på sig

Det grundläggande behovet avser situationen att få kläderna på och av sig, oavsett när på dygnet det sker, hur många gånger behovet finns och i vilket sammanhang. Liksom för övriga grundläggande behov måste hjälpbehovet vara av mycket personlig karaktär för att på- och avklädning ska ses som ett grundläggande behov i lagens mening.

Andra behov av hjälp med t.ex. klädvård, att plocka fram eller undan kläder, ingår inte i grundläggande behov, men kan räknas med i andra personliga hjälpbehov i den bedömning som följer efter att de grundläggande behoven är utredda.

Kommunicera med andra

Med grundläggande behov för att kommunicera med andra avses att den enskilde behöver ha ytterligare en person närvarande för att över huvud taget kunna kommunicera och samspeja med andra. Vid grundläggande behov med att kommunicera krävs att den som ger hjälpen har en ingående kännedom om den enskildes uttryckssätt och förmåga att förstå och uppfatta andra. Det kan särskilt vara fallet om den enskilde kommunicerar med alternativa kommunikationsmetoder eller med andra uttryckssätt som endast kan förstås av den som har ingående kännedom om honom eller henne.

I bedömningen av det grundläggande behovet att kommunicera med andra är det viktigt att utreda i vilka situationer den enskildes behov av hjälp med att kommunicera uppstår och vilken hjälp den enskilde behöver för att kunna vara delaktig i dessa situationer.

Annan hjälp som förutsätter ingående kunskap

I vissa fall kan den enskilde ha behov av annan hjälp än rent faktisk hjälp för att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Här avses en särskild kunskap som i hög grad är kopplad till den enskilde och dennes individuella förutsättningar. Därför är det nödvändigt att utreda vad det är som gör att den enskilde har behov som förutsätter ingående kunskap och vad denna kunskap består av.

Den enskilde kan exempelvis behöva kvalificerade motivations- och aktiveringsinsatser för att förmås att överhuvudtaget klä sig, äta, sköta sin hygien eller kommunicera. En förutsättning för att sådan annan hjälp ska betraktas som ett grundläggande hjälpbehov är att hjälpen måste ges av någon som har ingående kunskaper om den enskilde för att behovet ska kunna tillgodoses.

Personer med psykisk funktionsnedsättning är i vissa speciella undantagsfall om det finns synnerliga skäl berättigade till personlig assistans. Detta gäller om den enskilde utan sådan hjälp är helt ur stånd att själv klara sin hygien eller att få i sig mat eller andra grundläggande behov. Om den enskilde däremot klarar detta med motivations- och aktiveringsinsatser föreligger inte rätt till personlig assistans.

Även personer med förvärvat hjärnskada som lett till att de tappat initiativförmågan och förlorat minnet eller talet kan behöva annan hjälp än rent faktisk hjälp för att klara sina grundläggande behov.

Vissa personer med svåra funktionsnedsättningar, framför allt barn och ungdomar, kan av medicinska skäl såsom shunt, epilepsi eller astma vara beroende av någon

som har ingående kunskaper om personen och funktionsnedsättningen och som kan tillgodose behovet av annan hjälp i form av omvårdnad vid andningssvårigheter, anfall eller liknande.

Personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar kan behöva hjälp med grundläggande behov och samtidigt ha behov av andra aktiva insatser av någon som förstår hur de fungerar, t.ex. för att avvärja faror. Den enskilde har i dessa fall behov av någon som utövar *aktiv tillsyn* och som har ingående kunskaper om honom eller henne. Passiv tillsyn som innebär att enbart finnas till hands ”utifall att” räknas inte som annan hjälp som förutsätter ingående kunskap.

Allmänna insatser av aktiveringskaraktär kan inte anses ingå i den hjälp som krävs för att tillgodose grundläggande behov (RÅ 1997 ref. 28).

10.4.5 Beräkning av total tid för grundläggande behov

Den enskildes behov av insatsen personlig assistans för grundläggande behov kan, beroende på hans eller hennes individuella livssituation, variera i omfattning mellan olika veckor, olika dagar, helger och vardagar osv. Det kan t.ex. vara fallet när de grundläggande behoven helt eller delvis tillgodoses i skola, barnomsorg och daglig verksamhet under skolveckor och arbetsveckor. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel *inte* medräknas.

Särskilda skäl då tid i verksamhet ska medräknas

Av 51 kap 24 § socialförsäkringsbalken, som även gäller för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS, föreligger inte rätt till personlig assistans för tid då den enskilde bor i en gruppboad, vistas i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet.

Läs mer om särskilda skäl i avsnitten 10.4.22 - 10.4.24 i dessa riktlinjer.

Beräkning av grundläggande behov

Ett lämpligt tillvägagångssätt är att först utreda och beräkna tiden per vecka för de grundläggande behoven under veckor när personen inte vistas i skola, barnomsorg, daglig verksamhet eller andra verksamheter (lovveckor, semesterveckor, hemmaveckor).

Därefter beräknas tiden för de grundläggande behoven för enstaka dagar som inte täcks upp av dessa beräkningar, t.ex. återkommande lov dagar eller helgdagar som infaller på vardagar. Lägg därefter samman den beräknade tiden för de olika veckorna och enstaka dagar enligt ovan. Dela summan av den beräknade tiden med det antal veckor som behövs för att beräkna hur många timmar grundläggande behov personen har i genomsnitt.

10.4.6 Anmälan om assistansersättning till Försäkringskassan

Enligt 15 § 8 LSS ska kommunens handläggare anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken. En sådan behovsanmälan kräver inte den enskildes samtycke och kan göras utan att därmed bryta mot gällande sekretess. Biståndshandläggaren ska dock alltid informera den enskilde innan en anmälan om assistansersättning görs.

10.4.7 Personer som saknar grundläggande behov

Personer med funktionsnedsättning som omfattas av LSS personkrets men som inte har grundläggande hjälpbehov kan inte beviljas insatsen personlig assistans. Dessa personer kan däremot ha rätt till andra insatser enligt LSS, exempelvis ledsagarservice, för att tillgodose behov av stöd och service, eller till bistånd enligt SoL, exempelvis hemtjänst.

10.4.8 Bedömning av andra personliga hjälpbehov

Efter bedömningen av de grundläggande behoven bedöms i ett andra steg behovet av personlig assistans för andra personliga hjälpbehov som inte tillgodoses på något annat sätt (9 a § andra stycket LSS). För att en viss insats ska kunna nekas på grund av att behovet tillgodoses på annat sätt, ska behovet enligt lagens förarbeten tillgodoses rent faktiskt på något annat sätt. Andra personliga hjälpbehov kan till exempel vara behov av hjälp med att träna, arbeta eller studera. Det kan också vara behov av hjälp med att sköta sitt hem, med att utöva sina fritidsintressen, behov av ledsagnings eller annat som leder till att den enskilde kan leva ett liv så likt andras som möjligt.

Andra personliga hjälpbehov kan även uppstå i anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven, t.ex. med att laga mat eller att ta fram och välja ut kläder. De moment som finns före respektive efter själva det grundläggande behovet kan räknas till andra personliga hjälpbehov i den enskildes dagliga livsföring.

Exempel:

- Om den enskilde har behov av hjälp med det grundläggande behovet att äta och dricka räknas även tid för att ställa i ordning före och efter maten in i det grundläggande behovet. Tid för matlagning och diskning räknas däremot in i tiden för andra personliga hjälpbehov.
- Om den enskilde har behov av hjälp med det grundläggande behovet att klä på sig och av sig räknas även behov av hjälp med att ta på och av sig ytterkläder som ett grundläggande behov. Klädvård, att plocka fram eller undan kläder ingår däremot i andra personliga hjälpbehov.

- Till andra personliga hjälpbehov kan även behov av hjälp med träning för att uppehålla och förstärka funktionsförmågan räknas. Den personliga assistenten ska i vissa fall, efter att ha fått särskilda instruktioner av till exempel habiliterings- eller rehabiliteringspersonal, kunna utföra enklare insatser av detta slag. Om den enskilde har ett sådant hjälpbehov kan det räknas in i tiden för andra personliga hjälpbehov som ska tillgodoses genom insatsen personlig assistans.
- Behov av hjälp med enklare hälso- och sjukvårdsåtgärder kan tillgodoses genom personlig assistans efter delegation av ansvarig hälso- och sjukvårdspersonal eller om det bedömts att en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård enligt SOSFS 2009:6. Personlig assistans ska dock inte ersätta expertstöd eller behandling som den enskilde kan behöva (prop.1992/93:159). **Observera** att om hjälp med egenvård ingår i andra personliga hjälpbehov ska en kopia på hälso- och sjukvårdsansvarigs dokumentation av planeringen för egenvård föras till personakten. Läs mer om egenvård i kap 10.10.
- För att hjälp med andra personliga behov ska betraktas som personlig assistans måste de utföras tillsammans med den enskilde, som ett led i det personliga stödet. Tid för städning, inköp och liknande som görs tillsammans med den enskilde som ett led i det personliga stödet ska tas med i beräkningen av det totala behovet av personlig assistans.
- Om den enskilde vill ha städning, inköp eller liknande uppgifter utförda på tider då han eller hon själv arbetar eller deltar i annan verksamhet och inte är hemma är det inte möjligt att få uppgifterna utförda som personlig assistans (prop. 1992/93:159, s. 176).
- Tid för s.k. dubbel assistans ska räknas med i tiden för andra personliga behov, oavsett om behovet av den andra eller fler assistenter uppstår för grundläggande behov eller för andra personliga behov, se kap 10.4.12.

10.4.9 Beräkning av den totala tidsåtgången för andra personliga hjälpbehov

Den tid det tar för att tillgodose den enskildes andra personliga hjälpbehov ska utredas och beräknas. Det är viktigt att uppmärksamma om behovet varierar över dygnet, från dag till dag, mellan vardagar och helger eller uppstår i samband med någon annan ledighet. I utredningen ska även andra samhällsinsatser för att tillgodose andra personliga hjälpbehov beaktas.

Det är tidsåtgången för de *aktiva insatserna* för att tillgodose vart och ett av de andra personliga behoven i sin helhet som ska beräknas.

10.4.10 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans

När bedömningen av grundläggande behov och andra personliga behov är klar ska slutligen det totala behovet av personlig assistans bedömas och beräknas i antal timmar. En utgångspunkt för den slutliga bedömningen är att den enskilde genom insatserna ska få sitt behov av personligt stöd och hjälp i den dagliga livsföringen tillgodosett och insatserna ska möjliggöra ett liv så likt andras som möjligt med goda levnadsvillkor.

All personlig assistans som är nödvändig för att tillgodose grundläggande och andra personliga behov som inte tillgodoses på annat sätt ska räknas in i det totala behovet. Tid för träning och behandling samt tid för städning, inköp och liknande uppgifter som görs tillsammans med den enskilde, ska medräknas. Tiden ska beräknas individuellt och så detaljerat som situationen kräver.

Tid för fritidsintressen och andra behov av aktiviteter kan bedömas friare utifrån den enskildes uppgifter om inte den enskilde närmare preciserar planerade aktiviteter i utredningen. Ett tillvägagångssätt är t.ex. att göra en genomsnittlig uppskattning av den enskildes behov i antal timmar per dag.

När det totala behovet av personlig assistans fastställs måste en helhetsbedömning göras där handläggaren även beaktar hur behovet av kontinuitet i insatserna ska kunna tillgodoses. Det kan därför vara lämpligt att göra en heltäckande beskrivning av alla förekommande grundläggande och andra personliga hjälpbehov under en ”typvecka”, eller i förekommande fall flera ”typveckor”. En översiktlig beskrivning av den enskildes möjligheter att klara sig själv under veckan kan också ge en bild av den enskildes totala hjälpbehov.

Om det visar sig att den enskilde har kontinuerliga behov av personlig assistans och att insatserna sammanhänger i tid utan längre uppehåll kan insatsen beviljas i större intervall, som vid behov täcker en stor del av dygnet. Om den enskildes behov av personlig assistans under en typvecka är mer begränsat i omfattning och inte sammanhängande i tid kan insatsen beviljas i mer avgränsade intervall. Fortfarande ska dock kontinuitet och variation i insatsen eftersträvas.

Personlig assistans bör beviljas i sådan omfattning att den enskildes hela behov av personliga stödinsatser tillgodoses.

Observera att tidsberäkningen för en veckas personlig assistans för den enskildes olika aktiviteter inte ska uppfattas som en schemaläggning för att utföra den personliga assistansen utan endast som en metod för biståndshandläggaren att kunna utreda behovets omfattning, hur ofta behovet av aktivt stöd uppstår och hur behovet av kontinuitet ska beräknas.

När bedömningen är klar anges omfattningen i beslutet som ett visst antal timmar per vecka, månad eller längre tid, dock längst sex månader.

Antalet dagar under sex månader varierar beroende vilka månader perioden avser, men det kan aldrig bli högre än 184. Om man räknar med 184 dagar kan den enskilde aldrig gå miste om assistanstimmar oavsett hur perioden förläggs.

Det är den enskilde och dennes assistansanordnare som kommer överens om utformningen av den personliga assistansen.

10.4.11 Personlig assistans under dygnsvila

Personlig assistans kan beviljas under dygnsvila om den hjälp som behövs är av mycket privat karaktär och därför bör ges av en person som den enskilde har valt och har förtroende för (prop. 1992/93:159 s. 64 och 70). Det handlar om situationer när det är angeläget att begränsa antalet personer som hjälper den enskilde. Personlig assistans under dygnsvila bör motiveras särskilt, t.ex. att den enskilde inte själv klarar av att larma vid behov av hjälp.

Om den enskilde behöver personlig assistans under dygnsvilan ska tiden för insatsen räknas på samma sätt som för personlig assistans som ges på andra tider på dygnet. Det är viktigt att utreda hur behovet ser ut för att därefter kunna ta ställning till om det ska tillgodoses genom aktiva insatser, jour eller beredskap.

Om behovet av hjälp under dygnsvilan är sådant att den personliga assistenten inte utför en aktiv arbetsinsats men finns till förfogande i den enskildes omedelbara närhet betraktas sådan tjänstgöring som tid för jour, där *fyra timmars jour motsvarar en timmes aktiv personlig assistans*. Det innebär att jour i regel endast kan beviljas under dygnsvila. Om den personliga assistenten i stället finns till hands på någon annan plats under dygnsvilan, t.ex. i sitt hem, betraktas sådan tjänstgöring som tid för beredskap, där *sju timmars beredskap motsvarar en timmes aktiv personlig assistans*. Tid för jour och beredskap räknas med i det totala behovet av personlig assistans.

10.4.12 Dubbel assistans

Det kan ibland behövas hjälp av flera assistenter samtidigt, s.k. dubbel assistans, t.ex. under resor, när den enskilde bor utanför hemmet, deltar i fritids- och träningsaktiviteter etc. Andra exempel på situationer som kan kräva dubbel assistans är vid rörelseträning för personer med stora rörelsehinder.

Behov av två eller fler assistenter samtidigt kan uppstå både i vissa avgränsade moment och under längre perioder. För att utreda behovet av dubbel assistans är det viktigt att ta ställning till

- i vilka situationer den enskilde behöver dubbel assistans
- varför den enskilde behöver dubbel assistans
- när den enskilde behöver dubbel assistans och
- i vilken omfattning

Behovet av dubbel assistans kan uppstå i situationer som gäller dels grundläggande behov och dels andra personliga behov. Det är den faktiska tiden för den andra assistentens aktiva insatser som ska beaktas. Om sådana insatser avser grundläggande behov ska den tiden medräknas i tiden för grundläggande behov (Regeringsrätten 2010-06-17, mål nr 3143-09). Om den andra assistentens insatser avser andra personliga behov ska den tiden medräknas i tiden för andra personliga behov.

Innan dubbel assistans beviljas ska biståndshandläggaren *alltid* utreda om behovet kan avhjälpas eller minskas med bostadsanpassning enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag eller med hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Det är dock den enskilde som avgör om han eller hon vill låta utföra en bostadsanpassning. Det påverkar inte rätten till dubbel assistans om den enskilde inte vill låta utföra bostadsanpassning.

Om utredningen visar att bostadsanpassning kan avhjälpas eller minska behovet av dubbel assistans ska den enskilde, om han eller hon så önskar, få hjälp med att ansöka om bostadsanpassningsbidrag hos Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen. Ansökan görs enligt Stadsbyggnadskontorets anvisningar. Handläggningen underlättas om befintliga läkarintyg som styrker funktionsnedsättningen och de svårigheter den förorsakar kan bifogas, efter samtycke från den enskilde.

Bostadsanpassningsavdelningen kan ge ärenden som avser bostadsanpassningsbidrag till personer som har behov av dubbel assistans förtur. Med förtur menas muntligt besked om bidrag kan lämnas för ansökt åtgärd. Märk därför alltid kuvertet med "Förtursansökan".

För mer information om bostadsanpassningsbidrag och ansökan, se kap 10.26.3 i dessa riktlinjer och Stadsbyggnadskontorets hemsida <http://www.stockholm.se/ByggBo/Bostadsanpassning/>.

10.4.13 Checklista i utredningssituationen

Nedan följer en sammanställning av frågor som bör besvaras i behovsutredningen för personlig assistans.

Personkretstillhörighet och hur stor och varaktig funktionsnedsättningen är

- Är den enskilde under 65 år?
- Vilken grupp i LSS personkrets omfattas den enskilde av; 1, 2 eller 3?
- På vilket sätt är funktionsnedsättningen stor?
- Är funktionsnedsättningen varaktig? För hur lång tid?

Grundläggande behov

Har den enskilde behov av hjälp med sina *grundläggande behov* när det gäller

- att sköta sin personliga hygien
- att äta och dricka
- att klä av och på sig
- att kommunicera med andra
- annan hjälp som förutsätter ingående kunskap om personen (t.ex. kvalificerade motivations- och aktiveringsinsatser som kräver ingående kunskaper om den enskilde för att kunna tillgodose de grundläggande behoven, behov av omvårdnad vid andningssvårigheter, anfall, eller aktiv tillsyn för att hindra någon att skada sig själv eller andra)?
- Hur ser hjälpbehovet ut för vart och ett av de grundläggande behoven under en vecka?
- Hur lång tid tar det att tillgodose vart och ett av de grundläggande behoven i sin helhet?
- När under veckan, hur ofta, hur många gånger behöver den enskilde hjälp med vart och ett av de grundläggande behoven?
- Finns behov av två eller fler assistenter samtidigt (dubbel assistans) för att tillgodose grundläggande behov under veckan? För vilka grundläggande behov? Varför och när uppstår behovet? Utred om behovet helt eller delvis kan avhjälpas med bostadsanpassning eller hjälpmedel. Beräkna tiden för att tillgodose behovet av dubbel assistans för grundläggande behov under veckan.
- Beräkna tiden per vecka för de grundläggande behoven, eller för de veckor som för den enskilde utgör normala ”typveckor”.
- Beräkna tiden för grundläggande behov för enstaka dagar eller veckor som inte täcks upp av dessa beräkningar, t.ex. återkommande lov dagar eller helgdagar som infaller på vardagar.
- Tillgodoses behovet av personlig assistans för grundläggande behov delvis på annat sätt (t.ex. i skola, barnomsorg, daglig verksamhet)? Sådan tid medräknas ej.
- Finns särskilda skäl för att helt eller delvis tillgodose behov av hjälp med grundläggande behov i skola, barnomsorg eller daglig verksamhet? Motivera varför och räkna med den tiden i de grundläggande.
- Tillgodoses hela behovet av personlig assistans för de grundläggande behoven på annat sätt (7§ LSS)? I så fall hur?
- Om inte, bestäm den totala tidsåtgången för att tillgodose grundläggande behov i antal timmar per vecka i genomsnitt!

Andra personliga hjälpbehov

Om den enskilde har behov av personlig assistans för de grundläggande behoven, har den enskilde därutöver behov av hjälp med *andra personliga behov* som inte tillgodoses på annat sätt?

- I så fall vilka? I vilka situationer? I vilka aktiviteter?
- I anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven?
- I samband med träning, arbete eller studier?
- För att sköta sitt hem, utöva sina fritidsintressen, ledsagning eller något annat?
- Vid städning, inköp och liknande uppgifter.
- Behöver den enskilde hjälp med några hälso- och sjukvårdande åtgärder som måste utföras på delegation av medicinskt behandlingsansvarig?
- Behöver den enskilde hjälp med några hälso- och sjukvårdande åtgärder som av medicinskt behandlingsansvarig bedömts utgöra sådan egenvård som den enskilde behöver socialtjänstens hjälp med (SOSFS 2009:6), se även kapitel 10.10)
- När under veckan, hur ofta, hur många gånger behöver den enskilde hjälp med andra personliga behov?
- Hur lång tid tar det att ge personlig assistans för varje enskilt hjälpbehov i sin helhet?
- Finns behov av två eller fler assistenter samtidigt (dubbel assistans) för att tillgodose andra personliga behov under veckan? För vilka andra personliga behov? Varför och när uppstår behovet? Utred om behovet helt eller delvis kan avhjälpas med bostadsanpassning eller hjälpmedel. Beräkna tiden för att tillgodose behovet av dubbel assistans för andra personliga behov under veckan.
- Beräkna tidsåtgången per vecka för att tillgodose de andra personliga hjälpbehoven under för den enskilde normalt förekommande ”typveckor”.
- Beräkna tidsåtgången för att tillgodose andra personliga hjälpbehov under enstaka dagar eller veckor därutöver, t.ex. återkommande lov dagar eller helgdagar som infaller på vardagar.
- Tillgodoses behovet av personlig assistans för andra personliga hjälpbehov helt eller delvis på annat sätt? Sådan tid medräknas ej.
- Bestäm den enskildes totala behov av personlig assistans för att tillgodose andra personliga hjälpbehov i antal timmar per dag eller per vecka!
-

Det totala behovet av personlig assistans

- Bestäm den enskildes totala behov av personlig assistans för de grundläggande behoven och för de andra personliga behoven under en veckas alla dygn.
- Hur lång tid hinner gå *mellan* de aktiva insatserna?
- Vilken personaltäckning behövs för att tillgodose de olika behoven?
- Har tid för eventuellt behov av dubbel assistans medräknats i tiden för grundläggande respektive andra personliga behov? Har behov av bostadsanpassning eller hjälpmedel utretts?
- Varierar stödbehovet mellan olika veckor? Beskriv de olika ”typveckorna”.
- Hur många timmar per vecka i genomsnitt behöver den enskilde personlig assistans, sett över en månad, sett över ett halvår?

- Har den enskilde behov av personlig assistans i form av jour eller beredskap under dygnsvila?
- Om utredningen gäller barn - har normalt föräldraansvar beaktats?
- Om utredningen gäller vuxna - har gemensamt ansvarstagande beaktats om den enskilde lever i ett hushåll där fler personer ingår?

Andra frågor som kan påverka den enskildes hjälpbehov

- Är bostaden anpassad i rimlig omfattning med hänsyn till den enskildes behov?
- Är behovet av personliga hjälpmedel tillgodosett?
- Kan åtgärder i form av ytterligare bostadsanpassning och hjälpmedel minska den enskildes behov av personlig assistans?
- Har den enskilde vårdbidrag eller handikappersättning?
- Får den enskilde något annat samhällsstöd? Vilket? När?

10.4.14 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS

Om den enskildes behov av personlig assistans för de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt högst 20 timmar per vecka fattas beslut om insatsen med stöd av 9 § p 2 LSS. Beslutet ska inkludera det totala behovet av personlig assistans enligt LSS, alltså även tid för andra personliga behov.

Om den enskilde har behov av hjälp i sitt dagliga liv under utredningstiden kan behovet tillgodoses genom t.ex. hemtjänst, ledsagning eller andra insatser enligt 4 kap 1 § SoL.

10.4.15 Föräldrar med funktionsnedsättning

Omvårdnad av barn till en person med funktionsnedsättning är som huvudregel inte en arbetsuppgift för den personliga assistenten. Undantag kan göras under den första tiden då barnet känslomässigt och praktiskt är totalt beroende av sin förälder. Det är då naturligt att assistenten hjälper den enskilde att klara den praktiska omvårdnaden av barnet.

Vid bedömningen av föräldrarnas behov av personlig assistans ska barnperspektivet beaktas och om även barnet har behov av stöd. Barnets behov kan motivera andra eller ytterligare stödinsatser. Stadsdelsnämndens socialtjänst ansvarar för sådana insatser. Biståndshandläggaren ska i dessa fall inhämta den enskildes samtycke till att samarbeta kring stödets utformning med handläggare inom individ- och familjeomsorgen (IOF), alternativt om detta inte är möjligt konsultera individ- och familjeomsorgen. Se stadens riktlinjer för barn- och ungdomsärenden på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.4.16 Personlig assistans till barn

Bedömning av barns rätt till personlig assistans sker *dels* enligt samma kriterier som för vuxna med funktionsnedsättning, d.v.s. barnet ska ha behov av hjälp för sina grundläggande behov (personlig hygien, inta måltider, klä på och av sig, kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om personens behov) och för andra personliga behov, *dels* utifrån vad som sägs i prop. 1992/93: 159 sid. 66:

Personlig assistans kan vara av grundläggande betydelse för barn som har omfattande omvårdnadsbehov under hela dygnet eller stor del av dygnet och som på grund av t.ex. hjärnskada, genetisk skada eller sjukdom har flera funktionshinder samtidigt. Sådana funktionshinder kan vara någon eller flera kombinationer av t.ex. rörelsehinder, utvecklingsstörning, synskada, hörselskada, epilepsi, andningsproblem, hjärtsjukdom eller extrem infektionskänslighet.

I de allra flesta fall är det bättre för barn och ungdomar med funktionsnedsättning att få bo kvar i sitt hem med stöd av personlig assistans än att flytta till en bostad med särskild service.

10.4.17 Föräldraansvar vid bedömning av personlig assistans

Vid bedömningen av personlig assistans för barn ska föräldraansvaret beaktas på så vis att det hjälpbehov som går utöver det som är att betrakta som normalt föräldraansvar för alla barn i motsvarande ålder ska läggas till grund för bedömningen av personlig assistans. Ett normalt föräldraansvar innebär något helt annat än den arbetsinsats ett barn med omfattande funktionsnedsättning kräver. Tiden och insatsen som går åt till att hjälpa ett barn med funktionsnedsättning att äta, sköta sin hygien, klä sig, röra sig, förflytta sig, kommunicera etc., är betydligt mer omfattande och krävande än för andra barn i motsvarande ålder. Det är behovet av extra tillsyn och omvårdnad med anledning av funktionsnedsättningen som ska ligga till grund för bedömningen av rätten till personlig assistans.

Det innebär att förälderns ansvar för ett barns omvårdnad helt naturligt måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är.

10.4.18 Hänsyn till familjens livssituation

I prop. 1992/93:159, sid. 66 framgår att:

Personlig assistans som ges till ett barn ingriper i hög grad i hela familjens livssituation. Det är därför väsentligt att assistansen anpassas till varje familjs individuella behov och att barnets vårdnadshavare ges ett avgörande inflytande över hur stödet till barnet utformas. Syftet med assistansen är ofta att tillgodose föräldrarnas behov av avlösning i omvårdnaden eller att ge familjen möjlighet att genomföra sådana aktiviteter som barnet inte deltar i.

10.4.19 Att vara personlig assistent åt sitt eget barn

I de fall en förälder är personlig assistent åt sitt eget barn är det extra viktigt att uppmärksamma frågan om avlösning och korttidsvistelse. Genom dessa insatser kan föräldern få tid och möjlighet till återhämtning.

I behovsbedömningen av personlig assistans till barn ingår att föräldrarna genom insatsen ska ges tid för återhämtning. Det är därför viktigt att redan i utredningsfasen uppmärksamma om assistansen kommer att utföras av föräldrarna. Om så är fallet bör tid för återhämtning aktualiseras genom andra insatser, exempelvis korttidsvistelse. Det är också möjligt för föräldrarna att överlåta åt någon annan att utföra delar av barnets personliga assistans.

10.4.20 Behov av särskild kompetens i utformningen av personlig assistans

I vissa fall kan behov av särskild kompetens för att tillgodose barnets grundläggande behov och andra personliga behov genom personlig assistans bedömas nödvändig. Det kan i sådana fall vara nödvändigt att i beslutet om personlig assistans ange den särskilda kompetensen som en nödvändig förutsättning i utformningen av insatsen för att kunna tillgodose goda levnadsvillkor. I vissa situationer, om handläggaren anser att barnets behov inte kan tillgodoses genom personlig assistans, måste andra möjliga insatser diskuteras med föräldrarna med hänsyn vad barnets bästa kräver. Barnet kan däremot inte nekas personlig assistans om behov finns. Barnet ska så långt som möjligt informeras och barnets uppfattning inhämtas.

10.4.21 Vårdbidrag – personlig assistans

Vårdbidrag från Försäkringskassan kan ersätta merkostnader som uppkommer på grund av barnets funktionsnedsättning eller sjukdom och en del av det inkomstbortfall som barnets omvårdnad kan medföra om en förälder måste avstå från förvärvsarbete. Vårdbidrag påverkar inte rätten till personlig assistans. Däremot påverkas vårdbidraget när insatsen personlig assistans beviljas. Vid en ansökan ska biståndshandläggaren informera om att vårdbidraget ofta reduceras som en följd av ett beslut om personlig assistans. Det är vårdnadshavarens ansvar att informera om de förändrade förhållandena till Försäkringskassan. Om Försäkringskassan begär uppgifter från kommunen är biståndshandläggaren skyldig att svara. För mer information se www.forsakringskassan.se.

10.4.22 Personlig assistans i barnomsorg och skola eller daglig verksamhet

I undantagsfall om särskilda skäl finns kan den enskilde ha rätt till personlig assistans under vistelse i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet. Det anges i 51 kap 25 § socialförsäkringsbalken, och gäller enligt praxis även för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Särskilda skäl kan föreligga i situationer

- där den enskilde behöver sin personliga assistent för att kunna kommunicera med andra
- när det med hänsyn till den enskildes hälsotillstånd är viktigt att den personliga assistenten finns till hands
- där funktionsnedsättningen gör det särskilt angeläget att den enskilde har ett starkt begränsat antal personer knutna till sig
- där den enskilde behöver ha någon hos sig som har ingående kunskaper om honom eller henne och hälsotillståndet, t.ex. för att kunna bedöma behov av sjukvård.

Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad. Personlig assistans ska inte ersätta den personal som behövs för att tillhandahålla insatsen daglig verksamhet. Det åligger huvudmannen att ge all den omvårdnad som är nödvändig för att den enskilde ska klara av att vistas i den dagliga verksamheten. Om det finns särskilda skäl kan det dock undantagsvis beviljas personlig assistans även för en person i daglig verksamhet.

Behovet av personlig assistans i den dagliga verksamheten förstärks i regel då en person har behov av täta sjukhusbesök. Särskilda skäl ska kunna styrkas genom utredning eller intyg av läkare med specialistkompetens.

Personlig assistans i öppen dagverksamhet

I staden finns öppen dagverksamhet enligt SoL för personer med rörelsehinder. Öppen dagverksamhet förutsätter att den enskilde har med sig sin personliga assistent, eftersom omvårdnad inte ingår.

Observera att denna form av dagverksamhet som regel *inte* är en biståndsbedömd insats enligt SoL.

10.4.23 Personlig assistans i särskilda boendeformer

I bostad med särskild service enligt 9 § 8 och 9 § 9 LSS och i särskilt boende enligt 4 kap. 1 § SoL ska det finnas en fast personalbemanning som i huvudsak täcker den enskildes hela behov. Huvudmännen ansvarar för att det finns den personal som behövs för att den enskildes behov ska kunna tillgodoses.

Personlig assistans enligt 9 § 2 beviljas som huvudregel inte för personer som bor i särskilda boendeformer enligt LSS eller SoL. Undantag kan exempelvis vara barn som har behov av personlig assistans under helger och skollov när de inte vistas i sitt barn- och ungdomsboende, eller vuxna i bostad med särskild service som tillfälligt har behov av personlig assistans under en semestervistelse.

10.4.24 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Den som har personlig assistans enligt LSS kan, efter behovsbedömning och om särskilda skäl finns, ges möjlighet att under hela eller delar av den beviljade tiden ha med sig sin assistent under sjukhusvistelse. Särskilda skäl kan vara om:

- karaktären av funktionsnedsättningen gör det särskilt angeläget att den personliga assistenten finns till hands (exempelvis utvecklingsstörning)
- hälsotillståndet kräver att ett starkt begränsat antal personer med ingående kunskap om den funktionshindrade personen finns till hands
- det för den enskildes möjlighet att kunna kommunicera krävs att en eller ett mycket begränsat antal personer med ingående kunskaper om den enskilde finns till hands

10.4.25 Personlig assistans och egenvård

Personlig assistans beviljas inte för sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen. Personlig assistans ska därmed inte ersätta den omvårdnad, som sjukvårdshuvudmannen är skyldig att ge. Det finns inget undantag från bestämmelsen. Vid gränsdragningen mellan personlig assistans och sjukvårdsuppgifter är det viktigt att skilja på insatser som är att betrakta som egenvård på den enskildes ansvar och på insatser enligt HSL under medicinskt yrkesansvar.

Se även kap 10.10 om hjälp i hemmet och egenvård och Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6) samt Socialstyrelsens Meddelandeblad juni 2009.

10.4.26 Tillfälligt utökat behov av personlig assistans enligt LSS

Exempel på tillfälligt behov av utökad personlig assistans är vid semesterresa eller om en person som bor i gruppbostad i vissa fall skulle behöva assistans utanför gruppboistaden. Kommunen har även ansvar för tillfälliga utökningar av assistans utöver vad som beviljats inom ramen för den statliga assistansersättningen, se vidare i kapitel 10.5.

10.4.27 Personer som fyller 65 år

Rätten till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS finns kvar när den enskilde fyller 65 år om:

- insatsen har beviljats innan han eller hon har fyllt 65 år, eller
- ansökan om sådan insats inkommer till staden senast dagen före 65-årsdagen och därefter blir beviljad.

Insatsen personlig assistans enligt LSS får inte utökas efter det att den enskilde fyllt 65 år. Ansökan om utökad hjälp får i stället ske enligt SoL.

10.4.28 Utformning av personlig assistans

Personlig assistans enligt LSS ska utformas på ett sådant sätt att den enskilde har stort inflytande över hur stödet ska ges.

Den enskilde kan välja att

- kommunen utför den personliga assistansen
- få ekonomiskt bidrag till skälig kostnad och själv vara arbetsgivare eller anlita en annan fristående anordnare t.ex. ett kooperativ eller en enskild utförare

Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken lämnas på motsvarande sätt till den enskilde, som själv kan anställa personliga assistenter eller mot ersättning anlita en kommun eller annan anordnare som arbetsgivare för dessa (se kapitel 10.5). En kombination av alternativen är också möjlig.

Om den enskilde vill anlita en hushållsmedlem som assistent måste denne anställas genom kommunen alternativt en annan fristående assistansanordnare, såsom handelsbolag, ekonomisk förening eller aktiebolag, som är en egen juridisk person.

I kommunens basansvar för personlig assistans ingår att alltid utföra insatsen för de personer som så önskar. Skyldigheten inkluderar även de personer som delvis, kanske på kvälls- och nattetid, vill ha staden som assistansanordnare.

Den ersättning som anses *skälig* är baserad på det statliga timbeloppet för assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken (se nedan).

10.4.29 Tillstånds- och anmälningsplikt vid personlig assistans

En enskild person får enligt 25 § LSS inte utan Socialstyrelsens tillstånd yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Tillståndsplikten gäller även assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken.

Biståndshandläggaren ska informera den enskilde om tillståndsskyldigheten och försäkra sig om att sådant tillstånd finns hos den anordnare som den enskilde valt innan ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt LSS betalas ut till den enskilde eller dennes assistansanordnare.

En person som beviljas ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken, och som har anställt någon för att utföra den beviljade assistansen, ska göra en anmälan till Socialstyrelsen innan assistenten påbörjar sitt arbete. Biståndshandläggaren ska informera den enskilde om skyldigheten att göra en sådan anmälan när han eller hon beviljas personlig assistans enligt LSS och följa upp att anmälan har gjorts.

10.4.30 Registerkontroll vid personlig assistans

Obligatorisk kontroll av belastningsregistret enligt lagen (2010:000) om registerkontroll gäller för personer som erbjuds anställning som personliga assistenter för barn. Det gäller däremot inte om föräldrar anställs som personliga assistenter.

En person som erbjuds anställning som personlig assistent av den som själv är assistansberättigad är skyldig att lämna registerutdrag om han eller hon begär det. Registerkontrollen är i dessa fall frivillig, det är den enskilde som avgör om registerkontroll ska göras. Biståndshandläggaren ska informera den enskilde om möjligheten att göra registerkontroll i samband med beslut om ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Se även kap 11.12.

10.4.31 Timbeloppet

Personlig assistans enligt 9 § 2 LSS beviljas endast om den används för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter av någon som anordnar sådan, t.ex. kooperativ, företag eller kommun, eller för att avlöna egna personliga assistenter. Ersättningen betalas ut varje månad och beräknas efter det timbelopp som gäller för statlig assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken som regeringen fastställer varje år. Inom ramen för det fastställda timbeloppet får den enskilde, eller den som han eller hon köper personlig assistans av, avgöra hur stor del av beloppet som ska användas till lön och andra omkostnader (prop. 2007/08:61 s. 19).

Utlägg för kostnader som är en förutsättning för att en personlig assistent ska kunna utföra sitt uppdrag att ge ett personligt utformat stöd ingår i den personliga assistansen. Det är inte möjligt för den enskilde eller dennes assistansanordnare att använda medlen till annat än löner och andra kostnader för personliga assistenter. Med andra kostnader avses assistans- och utbildningsomkostnader, arbetsmiljöinsatser, personalomkostnader och administration.

Som utgångspunkt för hur timbeloppet kan fördelas på olika kostnader används det underlag som årligen lämnas in till regeringen. Där anges att löne- och lönebikostnader svarar för 87 procent av timbeloppet och övriga kostnader för 13 procent. Det är emellertid viktigt att tänka på att förhållandena kan variera mycket från individ till individ.

10.4.32 Förhöjt timbelopp

Vid särskilda skäl finns möjlighet att besluta om ett *förhöjt timbelopp* med högst 12 procent.

Med *särskilda skäl* avses behov av assistansinsatser som medför förhöjda kostnader för den enskilde. Särskilda skäl till förhöjd ersättning kan till exempel vara behov av personlig assistent med speciell kompetens, ett assistansbehov som till mer än hälften är förlagd på obekväm arbetstid eller behov av en assistent som fungerar som arbetsledare för att samordna assistansen i sin helhet och ge assistenterna särskilt stöd i arbetet.

Det kan även finnas ytterligare skäl till att förhöjt timbelopp kan beviljas.

Ersättningsnivån ska fastställas i samband med beslut om insatsen personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

De tillämpningsanvisningar staden följer i frågan om särskilda skäl är baserade på Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:6 10 § andra stycket RAR).

Observera att det är viktigt att i beslutstexten skilja på beslutet att bevilja insatsen personlig assistans och beslutet om ersättningsnivå.

10.4.33 Utbetalningsrutiner

Ersättningsbeloppet till den enskilde baseras på antal timmar angivna i beslutet. Dessa timmar avräknas månadsvis mot förbrukade timmar. Den enskilde eller dennes företrädare och den personliga assistenten ska båda godkänna den tidredovisning som sker.

Den ekonomiska ersättningen betalas på den enskildes uppdrag direkt till assistansanordnaren alternativt till den enskilde eller till den enskildes gode man eller förvaltare om den enskilde är över 18 år. Om den enskilde är under 18 år betalas ersättningen till förälder eller förmyndare. Huvudregeln är att utbetalning görs i efterskott, men undantag kan göras.

Ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan i regel inte utbetalas för tid som överstiger den tid som anges i beslutet.

När den enskilde väljer att själv vara arbetsgivare ska stadsdelsnämnden erbjuda den enskilde rådgivande stöd vad gäller arbetsgivaransvaret.

Utbetalning till den enskilde

Den enskilde kan i ansökan om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS ange till vilket konto utbetalningen av ekonomiskt stöd för personlig assistans ska göras. Om hon eller han senare vill ändra mottagande konto är det lämpligt att detta görs skriftligt.

Utbetalning till annan än den enskilde

Det ska finnas en skriftlig begäran från den enskilde om att utbetalning ska kunna göras till någon annan och ett avtal om personlig assistans mellan den enskilde och den valda assistansanordnaren (inklusive kommunen). Assistansanordnare, förutom kommunen, kan exempelvis vara fristående juridiska personer såsom handelsbolag, aktiebolag eller ekonomiska föreningar. En fysisk person som bedriver assistansverksamhet i enskild firma betraktas också som fristående gentemot den enskilde.

Räknas ej som kostnad för personlig assistans

Som kostnader för personlig assistans räknas inte ersättning som den enskilde själv lämnar till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller till en personlig assistent för arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i lagen (1970:943) om arbetstid mm. för husligt arbete.

10.5 Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken

Rätt till statlig assistansersättning för personlig assistans regleras i 51 kap socialförsäkringsbalken. Av 51 kap 2 § socialförsäkringsbalken framgår att de bestämmelser som avser utförandet av insatsen personlig assistans enligt LSS också ska tillämpas på personlig assistans enligt socialförsäkringsbalken. Det framgår också att personlig assistans som ges enligt socialförsäkringsbalken är samma insats som ges enligt 9 § 2 LSS. De regler om kvalitet i verksamheten, tillståndsplikt och tillsyn som gäller för verksamhet enligt LSS omfattar även personlig assistans som utförs efter beslut enligt socialförsäkringsbalken. Likaså ska bestämmelserna i lagen om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder tillämpas.

Om den enskildes behov av personlig assistans för de grundläggande behoven överstiger 20 timmar i veckan har han eller hon rätt till assistansersättning från Försäkringskassan för att finansiera sin personliga assistans. Den enskilde kan ansöka om assistansersättning hos Försäkringskassan. Kommunen har enligt 15 § 8 LSS en skyldighet att anmäla till Försäkringskassan om det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning, se kap 10.4.6.

Försäkringskassan är enligt 51 kap 21 § socialförsäkringsbalken skyldig att samverka med kommunen. När en person ansöker om eller beviljas assistansersättning ska kommunen höras i ärendet, om det inte är obehövligt. Beslut om assistansersättning och beslut om utbetalning till kommunen eller annan ska sändas till kommunen. Kommunen har enligt 22 § det ekonomiska ansvaret för de 20 första assistanstimmarna per vecka. Försäkringskassan ska enligt 23 § informera kommunen om det belopp som kommunen ska betala. Försäkringskassan debiterar kommunen denna kostnad månadsvis. Kommunen har rätt att ta del av den slutavräkning som ska göras.

Socialförsäkringsbalken ger den enskilde samma rätt som vid personlig assistans enligt LSS att välja personliga assistenter och anordnare av den personliga assistansen.

10.5.1 Assistansersättning för personer över 65 år

Assistansersättning kan beviljas även för tid efter det att den ersättningsberättigade har fyllt 65 år om:

- insatsen har beviljats innan den enskilde har fyllt 65 år, eller
- ansökan om assistansersättning inkommer till staden senast dagen före 65-årsdagen och därefter blir beviljad.

Försäkringskassan utreder och beslutar. Assistansersättningen kan inte utökas efter att den enskilde fyllt 65 år. I stället får ansökan om utökad hjälp enligt SoL göras hos kommunen.

10.5.2 Handläggning i avvaktan på Försäkringskassans beslut

Om det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning och anmälan till Försäkringskassan därmed gjorts ska biståndshandläggaren skyndsamt utreda den enskildes ansökan om personlig assistans enligt LSS. Det innebär att den första behovsutredningen ofta görs i avvaktan på Försäkringskassans utredning och beslut. Samma krav på skyndsam handläggning gäller i ärenden där det är ställt utom all tvekan att assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken kommer att bli aktuell.

Under tiden är det viktigt att biståndshandläggaren samverkar med Försäkringskassans handläggare för att samordna och underlätta bägges utredningsarbete, t.ex. när det gäller hembesök.

10.5.3 Preliminär behovsutredning

Om kommunens preliminära utredning visar att den enskilde är i behov av personlig assistans ska biståndshandläggaren fatta ett tidsbegränsat, relativt kort beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS i avvaktan på Försäkringskassans utredning. Det ska framgå i beslutet att bedömningen är preliminär i avvaktan på Försäkringskassans beslut och att kommunens beslut kan komma att omprövas och ändras beträffande personkrets eller rätt till insats så att den minskas eller helt upphör. Det ska även framgå att en sådan omprövning kommer att ske om Försäkringskassan beviljar den enskilde assistansersättning.

Det bör observeras att Försäkringskassans handläggare alltid har möjlighet att fatta s.k. provisoriska tjänstemannabeslut om assistansersättning.

10.5.4 Vid avslag på ansökan om assistansersättning

Kommunens basansvar innebär bland annat att om biståndshandläggaren bedömt att den enskildes behov av assistans är större än vad Försäkringskassan beviljat assistansersättning för, kvarstår stadens skyldighet att ge den enskilde den assistans som täcker behovet. Detsamma gäller om Försäkringskassan i första instans avslagit en ansökan om assistansersättning. Det är viktigt att biståndshandläggaren i sitt beslut om personlig assistans under Försäkringskassans utredning anger att bedömningen är preliminär och kan komma att omprövas såsom framgår av föregående avsnitt. Skulle beslutet senare ändras i högre instans kan staden retroaktivt få ersättning från Försäkringskassan (se nedan).

10.5.5 Retroaktiv ersättning

Som huvudregel gäller att Försäkringskassan kan bevilja assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken retroaktivt en månad före den månad då ansökan eller anmälan från kommunen har gjorts och att kommunen därmed kan få retroaktiv ersättning för motsvarande period. Detta gäller under förutsättning att den enskilde har haft personlig assistans enligt 9 § 2 LSS under tiden och att kostnaden för den personliga assistansen kan påvisas.

10.5.6 Tillfälligt utökat behov av assistans

Förutsägbara, kontinuerliga situationer i den dagliga livsföringen ligger till grund för behovsbedömningen av assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken. Kommunen har ansvar för tillfälliga utökningar av assistansen utöver vad som beviljats inom ramen för den statliga assistansersättningen. Kommunen ansvarar för att såväl faktiskt tillhandahålla (i egen regi eller genom annan utförare) som att finansiera assistansen. Exempel på ett tillfälligt utökat behov av personlig assistans är vid semesterresa eller om en person som bor i gruppboende i vissa fall skulle behöva assistans utanför gruppboendet.

När ett behov av utökning uppkommit ska den enskilde lämna in en ansökan till stadsdelsnämnden, som utreder behovet i sedvanlig ordning. Om stadsdelsnämnden inte kommer att utföra själva assistansen betalas ersättning för skäligen kostnader ut till den enskilde motsvarar det statliga timbeloppet alternativt förhöjt tillbelopp om särskilda skäl finns, se kap 10.4.31 och 10.4.32. Den enskilde kan sedan ordna assistansen själv eller via den organisation som han/hon anlitar.

Om en person ofta ansöker om tillfälligt utökat behov kan det tyda på att Försäkringskassan i sin bedömning av assistansersättningen inte tagit hänsyn till alla förutsägbara och kontinuerliga behov. Beslutet om omfattning i timmar kan då behöva omprövas.

10.5.7 Assistans i barnomsorg, skola, gruppbostad, daglig verksamhet och sjukhus

Försäkringskassan utreder och beslutar om assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken under vistelse på sjukhus, i barnomsorg, skola, särskilt boende och daglig verksamhet. Se även Försäkringskassans vägledning Assistansersättning 2003:06 <http://www.forsakringskassan.se/omfk>.

10.5.8 Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom

Kommunen ansvarar för att såväl tillhandahålla som finansiera personlig assistans vid tillfälligt behov av assistans på grund av att den ordinarie assistenten är sjuk.

Detta ansvar beskrivs i förarbetena enligt följande (prop. 1992/93:159 sid. 73):

”Om en fristående organisation åtagit sig arbetsgivaransvaret, bör denna också fullgöra de åtaganden som i olika avseenden följer med arbetsgivaransvaret. Det kan vidare inträffa att assistenten tillfälligtvis inte kan utföra arbetet på grund av sjukdom eller av annan orsak. I en sådan situation är kommunen genom den nya lagen skyldig att på den enskildes begäran gripa in.”

Staden kan uppfylla sitt ansvar på tre sätt:

1. Stadsdelsnämnden utför assistansen (genom egen regi eller genom att köpa av annan assistansanordnare).
2. Stadsdelsnämnden betalar ekonomiskt stöd till skälig kostnad motsvarande ordinarie assistents sjuklön till den enskilde som själv ordnar sin assistans.
3. Den enskilde kan begära hos stadsdelsnämnden att kommunen betalar ersättning till skälig kostnad motsvarande ordinarie personlig assistents sjuklön direkt till assistansanordnaren.

Stadsdelsnämnden kan ange vilka rutiner som gäller för utbetalning. Se även kap 10.5.10.

10.5.9 Insats enligt 9 § 2 LSS på den enskildes begäran

Vid ordinarie personlig assistents sjukdom är det den enskilde som avgör om han eller hon vill att kommunen går in med en vikarie eller om kommunen ska betala ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans till den enskilde eller dennes assistansanordnare för att de själva ordnat med vikarie. Den enskilde måste ansöka om insatsen hos sin stadsdelsnämnd. En sådan begäran ska göras för varje tillfälle den ordinarie personliga assistenten är sjuk. Av praktiska skäl kan ett beslut om rätt till ersättning vid ordinarie assistents sjukdom fattas för en

längre period, t.ex. för ett halvår eller för ett år. I ett beslut för viss period ska det anges att rätten endast avser *visade kostnader*.

Något avtal mellan stadsdelsnämnden och assistansanordnaren om hur administrationen av detta ska skötas behöver inte träffas eftersom en begäran om utbetalning av ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans är att betrakta som en ansökan om insats enligt 9 § 2 LSS, dvs. som ett förvaltningsrättsligt ärende. Beslutande stadsdelsnämnd ansvarar för att ärendet blir tillräckligt utrett och avgör vilket underlag som krävs för att ett korrekt beslut ska kunna fattas. Stadsdelsnämnden ska alltid fatta beslut om insatsen enligt 9 § 2 LSS.

10.5.10 Rutiner för utbetalning av ersättning

Vid utbetalning av det beslutade beloppet är det viktigt att utbetalningsrutinerna administreras på ett sådant sätt att den enskilde inte behöver ligga ute med pengar (prop. 1992/93:159). Av Sveriges kommuner och landstings rekommendationer i Cirkulär 2006:39 "Om kommunens ansvar vid sjukdom hos ordinarie assistent" framgår vilka underlag som kan krävas för utbetalning. De uppgifter som bör ingå är:

- Uppgifter om den enskilde
- Uppgift som styrker att merkostnad uppkommit
- Uppgifter som visar merkostnadens storlek

För mer detaljerad information, se <http://www.skl.se/web/Cirkularstart.aspx>.

Endast ekonomiskt stöd som motsvarar den faktiska merkostnad som uppkommit till följd av ordinarie assistents sjukdom ska ersättas, vilket slagits fast i Regeringsrätten (RÅ 2005 ref 86). Om inte vikarie har satts in har ingen merkostnad uppstått. Kostnader för såväl vikarie som administrativa kostnader ska täckas av assistansersättningen. Någon skyldighet för kommunen att betala ersättning för kostnader avseende sjuklön för karensdagar finns följaktligen inte heller (RÅ 2009 ref 104). Däremot är en förmån som grundas på kollektivavtal, t.ex. begränsning av antal timmar för karens, en sådan skälig merkostnad som kommunen ska ersätta vid ordinarie assistents sjukdom.

10.5.11 Stadens skyldigheter när assistansanordnare har svårt att hitta vikarie

Kommunen har även skyldighet att gripa in när en assistansanordnare av andra orsaker än ordinarie personlig assistents sjukdom inte lyckas ordna vikarie. När behov av vikarie uppstår på grund av ordinarie assistansanordnares rekryteringssvårigheter, ansvarar kommunen för att gå in med hemtjänstinsatser enligt socialtjänstlagen till den enskilde.

Beslut ska fattas om hemtjänst enligt 4 kap 1 § SoL. Om den enskilde begär insatsen enligt LSS ska först avslag lämnas.

10.5.12 Administrativ kostnad när staden är assistansanordnare

När kommunen är assistansanordnare går den del av assistansersättningen från Försäkringskassan som återstår efter att lön och andra omkostnader utbetalats till att täcka aktuella administrativa kostnader. Med *administrativ kostnad* avses övergripande kostnader för exempelvis löneutbetalning, utbildning och arbetsledning. Med *lön* avses även ersättning för arbete på obekvämt arbetstid, semesterersättning samt övriga sociala avgifter.

Inom ramen för det fastställda timbeloppet får den enskilde och stadsdelsnämnden komma överens om hur stor del av beloppet som ska användas till lön och andra omkostnader (prop. 2007/08:61 s. 19). Med andra omkostnader avses, förutom administrativa kostnader, även assistans- och utbildningsomkostnader, arbetsmiljöinsatser och personalomkostnader. Det är viktigt att tänka på att förhållandena kan variera mycket från individ till individ.

Utlägg för kostnader som är en förutsättning för att en personlig assistent ska kunna utföra sitt uppdrag att ge ett personligt utformat stöd ingår i den personliga assistansen. Den administrativa kostnadens andel av assistansersättningen kan därmed variera på så vis att en enskild som har förhållandevis låga kostnader för sin assistans betalar en högre administrativ avgift medan en enskild som har en hög kostnad för sin assistans betalar en lägre, eller ingen, administrativ avgift.

10.5.13 Omkostnader när någon annan är assistansanordnare

Då en firma eller kooperativ är assistansanordnare är frågan hur stor del av assistansersättningen som kan anses utgöra ersättning för administrativa och andra omkostnader för personlig assistans en fråga mellan den enskilde och den aktuella anordnaren.

Då den enskilde anlitar en annan assistansanordnare och ansöker hos kommunen om ersättning för resa och omkostnader för den personliga assistenten (vid t.ex. en semesterresa eller korttidsvistelse) saknas regler för hur stor del av assistansersättningen som kan användas till reskostnaden och omkostnader för den personliga assistenten.

Observera att den enskilde alltid har rätt till ett beslut på en ansökan om särskilda omkostnader vid t.ex. semesterresa eller korttidsvistelse.

10.5.14 Assistansersättning för del av behov

Assistansersättning från Försäkringskassan är en schablonersättning som avser att täcka hela behovet av assistans. Ersättningen är inte specificerad utan ska täcka samtliga kostnader oavsett när under dygnet insatsen utförs. En enskild kan ha

flera assistansanordnare. Det bör då särskilt observeras att assistansersättningen ska täcka samtliga kostnader. Det innebär i praktiken att om en assistansanordnare enbart utför assistans på obekväm arbetstid och en annan anordnare är anlitad på dagtid så kan det bli aktuellt att den förstnämnda anordnaren får en jämförelsevis högre ersättning från den totala assistansersättningen.

10.6 Hemtjänst enligt SoL

Hemtjänst är ett individuellt behovsprövat bistånd enligt 4 kap 1 § SoL. Hemtjänstinsatser kan beviljas personer som till följd av funktionsnedsättning är i behov av hjälp i hemmet. Utgångspunkten är att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra och kunna bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av stöd och hjälp. Hemtjänst omfattar insatser av servicekaraktär och personlig omvårdnad.

Hemtjänsten ska vara flexibel och omvårdnadsinsatser präglas av kontinuitet för att kunna hantera omfattande och specifika behov som ger goda förutsättningar för ett värdigt och tryggt liv i den egna bostaden.

Service som avser hemmets skötsel ska kunna erbjudas med så stor flexibilitet att en person med funktionsnedsättning inte ska behöva ta ledigt från arbete eller studier för tjänstens utförande. Vid omfattande behov av nära personlig omvårdnad som ställer särskilt stora krav på kontinuitet kan personlig assistans alternativt hemtjänst i assistansliknande form beviljas, se kap 10.7 och 10.8.

Beslut om hemtjänst fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

I beslutet ska anges vilka hemtjänstinsatser den enskilde beviljats och omfattningen på dessa, exempelvis städning varannan vecka, samt ungefärligt antal timmar per månad. I beslutet om avgift ska även framgå vilken avgiftsgrupp den enskilde placerats i.

Hemtjänst omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Avgifter för hemtjänst regleras i tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år, se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.6.1 Hemtjänstinsatser

Service

Med *service* avses bl.a. praktisk hjälp med hemmets skötsel, städning och tvätt, hjälp med inköp och ärenden på post och bank etc.

Städning

Den som av olika skäl inte längre klarar av att sköta bostadens skötsel så som städning och att putsa fönster ska kunna få hjälp med det i form av bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Beroende på vad den enskilde själv kan göra omfattar hjälp med städning normalt dammsugning och våttorkning av golv, dammtorkning, rengöring av kök och badrum. Hur ofta fönsterputs ska ingå framgår av biståndsbeslutet.

Se även kap 9.5.2 om gemensamt ansvarstagande i gemensamt hushåll.

Vid särskilda skäl kan det vara nödvändigt att få hjälp med städning oftare. Särskilda skäl kan vara astma, allergi, småbarn som vistas mycket på golvet, förflyttningshjälpmedel för utomhusbruk som förvaras inomhus, att den vistas mycket i hemmet, antal personer som vistas i hemmet m.fl.

För den som av särskilda skäl bedöms vara i behov av ytterligare städinsatser kan även kompletterande städning komma i fråga. Det kan röra sig om exempelvis daglig rengöring av hygienutrymmen.

Tvätt

Den som inte klarar av att sköta sin tvätt och som inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska kunna få hjälp med det i form av bistånd. Behovet av hjälp med tvätt kan variera beroende på den enskildes personliga förhållanden. Hjälp med tvätt kan ges om det finns tillgång till tvättmaskin i bostaden eller tvättstuga i anslutning till fastigheten. I annat fall ska personalen vara behjälplig med att skicka tvätten till tvättinrättning. Den enskilde står själv för dessa kostnader.

Behov av *klädvård* i form av strykning ska i förekommande fall anges som särskild insats.

Inköp

Den som inte klarar av att själv göra sina inköp ska kunna få hjälp med detta i form av bistånd. Om inte särskilda skäl föreligger är det rimligt att inköp av dagligvaror sker varje vecka. Inköpen förutsätts ske i närmaste livsmedelsbutik med fullgott sortiment. Hjälp med andra inköp beviljas efter behov.

Bankärenden

Den som inte klarar av att sköta sin ekonomi och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt, bör i första hand använda betalservice och autogiro. I de fall den enskilde har behov av hjälp vid uttag av kontanter ska han eller hon i första hand

få hjälp till butik som erbjuder kassaservice, bank eller bankomat för att själv göra uttag.

Om det inte är möjligt för den enskilde att själv eller tillsammans med personal klara av sina ekonomiska göromål bör en ställföreträdare med fullmakt eller god man vara den enskilde behjälplig, se kap 11.6. I avvaktan på att god man tillsätts får, i nödfall, utföraren tillfälligt hjälpa den enskilde med ekonomiska göromål för att denne inte ska hamna i trångmål.

Mat och måltider

Den som inte själv kan tillreda sin måltid och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska få hjälp med matlagning, eller om så önskas, leverans av matlådor. Behovet av övrig hjälp i samband med måltiden ska också beaktas i biståndsbedömningen.

Ledsagning i form av hemtjänst

Ledsagning i form av hemtjänst kan beviljas i de fall den enskilde har behov av viss ledsagning samtidigt med andra hemtjänstinsatser. Behovet av viss ledsagning kan avse t.ex. att kunna ta sig till läkare, tandläkare, promenera, fysisk aktivitet, inköp eller bankbesök och kan då beviljas inom ramen för hemtjänstbeslutet.

Om den enskildes behov av ledsagning behövs för dennes möjlighet att kunna delta i samhällets gemenskap och för att kunna leva som andra ska också särskilt beslut om bistånd i form av ledsagning fattas. Sådan ledsagning kan även beviljas personer som inte har beslut om hemtjänst.

Se även kap 10.18 om ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS.

Omvårdnadsinsatser

Omvårdnadsinsatser innefattar personlig omvårdnad och psykosocialt stöd, dvs. de insatser som behövs för att tillgodose den enskildes fysiska, psykiska, sociala och kulturella behov. Insatserna kan omfatta hjälp med att äta, dricka, förflytta sig, individnära insatser som exempelvis på- och avklädning samt att sköta hygien och munvård. Det kan också omfatta insatser för att kunna ha kvar sociala nätverk och för att bryta social isolering samt insatser för att känna trygghet och säkerhet i hemmet.

Omvårdnadsinsatser kan också avse vissa hälso- och sjukvårdsinsatser som kan jämföras med egenvård. Se kap 10.10 om egenvård.

Omvårdnadsinsatser beviljas den som inte själv klarar att utföra dessa utan stöd eller hjälp av annan person. Alla insatser ska utformas i samråd med den enskilde

och det är viktigt att hänsyn tas till den enskildes egna förutsättningar och önskemål.

Egenvård

Insatser som bedömts som egenvård kan ingå i beslut om biståndsinsatser. En kopia på hälso- och sjukvårdsansvarigs dokumentation av egenvårdsplaneringen ska föras till personakten.

Beslut om hjälp med egenvård i samband med insatser enligt SoL fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

För mer information om egenvård se kap 10.10.

10.6.2 Hemtjänst under sommarvistelse

Om den enskilde behöver hemtjänst under tillfällig vistelse i annan kommun, t.ex. under den tid den enskilde vistas i sin sommarbostad, ska den enskilde ansöka om hemtjänst i vistelsekommunen som ansvarar för insatserna. Se domar RÅ 84 3:33, RÅ 1988 ref.24.

10.7 Hemtjänst i assistansliknande form för vuxna

Möjlighet att få hemtjänst i assistansliknande form fastställdes av KS 2005 (se PM 2005 RV-II, Dnr 326 4420/2004, 3261524/ 2004).

Insatsen kan endast beviljas vuxna personer under 65 år som *inte* har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning från Försäkringskassan men som ändå har ett stort behov av kontinuitet eller personlig omvårdnad som inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen kan exempelvis aktualiseras när en enskild har fått avslag på ansökan om personlig assistans på grund av att han eller hon inte bedöms ha sådana grundläggande behov av mycket personlig karaktär som krävs för att personlig assistans ska kunna beviljas, eller på grund av att funktionsnedsättningens varaktighet inte har kunnat styrkas. Det ställs inte samma krav på varaktighet för hemtjänst i assistansliknande form som för personlig assistans. Insatsen förbehålls personer som har behov av hjälp som överstiger 5 timmar i veckan. Insatsen innebär en ökad möjlighet till kontinuitet och ska säkerställa att ett begränsat antal personer ger stödet.

Beslut om hemtjänst i assistansliknande form fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Den enskilde har samma möjlighet att välja utförare som vid vanlig hemtjänst, dvs. det står den enskilde fritt att välja utförare bland de som staden upphandlat enligt lagen om valfrihet (LOV).

10.7.1 Avgifter till den enskilde och ersättning till utförare

Samma avgiftsregler gäller som för vanlig hemtjänst, se tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Utförare av hemtjänst i assistansliknande form erhåller ersättning enligt de av kommunfullmäktige beslutade ersättningsnivåerna för hemtjänst.

Se äldreförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=122732>.

10.8 Hjälp i assistansliknande form för barn

Biståndet ”hjälp i assistansliknande form för barn” kan ges till barn eller ungdomar upp till 18 år med funktionsnedsättning som *inte* har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning från Försäkringskassan.

Förutsättningen är att barnet är i behov av stöd för personliga angelägenheter som den personliga hygien, att inta måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter stora kunskaper om barnets behov. Föreligger dessa omständigheter ska staden, om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt, ge hjälp i assistansliknande form.

Beslut fattas enligt 4 kap.1 § SoL.

10.9 Boendestöd enligt SoL

Boendestöd ges som regel dagtid vardagar och är en social och praktisk stödinsats som syftar till att stärka den enskildes förmåga att hantera sitt vardagsliv både inom och utanför det egna hemmet. I boendestöd ingår praktiskt stöd (allt från motivationsarbete till att ge praktiskt stöd åt den enskilde) i vardagen men också pedagogisk vägledning i att upprätthålla och utveckla den enskildes resurser.

Insatsen boendestöd ingår i valfrihetssystemet inom socialpsykiatri.

Insatsen boendestöd beskrivs i riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri. Se

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Beslut om boendestöd fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.10 Hjälp med egenvård och hälso- och sjukvårdsuppgifter

Vid gränsdragningen mellan insatser enligt LSS och SoL och hälso- och sjukvårdsuppgifter är det viktigt att skilja på insatser som är att betrakta som egenvård på den enskildes ansvar och på insatser enligt HSL under medicinskt yrkesansvar.

10.10.1 Egenvård

Med egenvård avses en hälso- och sjukvårdsåtgärd som legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal bedömt att den enskilde själv eller dennes närstående kan utföra efter enklare instruktion. När gränsen för vad som är hälso- och sjukvård och egenvård är oklar måste den enskildes behandlande legitimerade yrkesutövare inom hälso- och sjukvården göra en bedömning av om den aktuella åtgärden kan utföras som egenvård. Bedömningen ska göras i samråd med den enskilde. En bedömning av eventuella risker med egenvård ska ingå.

Egenvård kan jämföras med omvårdnadsinsatser som kan utföras av hemtjänstpersonal, personliga assistenter, vårdare m.fl. utan delegering.

Socialstyrelsens föreskrifter Bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6) ska tillämpas i samband med bedömningen, planeringen, uppföljningen och omprövningen av densamma. Föreskrifterna ska även tillämpas av de nämnder som ansvarar för insatser enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning.

För mer information se Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6) <http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/2009-6>. Se även Socialstyrelsens Meddelandeblad juni 2009.

10.10.2 Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter

Åtgärder som enligt ansvarig legitimerad yrkesutövare inom hälso- och sjukvård endast kan utföras av viss behörig personal eller kräver viss hälso- och sjukvårdsutbildning eller mer omfattande instruktion och handledd träning är att beteckna som hälso- och sjukvård. För att hemtjänstpersonal, personliga assistenter, vårdare m.fl. ska kunna utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder krävs en delegering från ansvarig hälso- och sjukvårdspersonal, i regel en sjuksköterska inom primärvården.

Krav på ekonomisk ersättning ska alltid övervägas om kommunen åtar sig att utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder i samband med personlig assistans.

Överenskommelsen mellan Stockholms läns landsting, länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Försäkringskassan beträffande personer i behov av andningshjälp i hemmet (Dnr 2008/0086 KSL) är tillämplig när kommunen utför personlig assistans, se hela överenskommelsen på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät under Funktionsnedsättning Styr- och stöddokument.

10.11 När hemtjänst verkställs av anhöriga eller närstående

Beviljade hemtjänstinsatser ska normalt utföras av hemtjänstpersonal. I de fall den enskilde önskar att få beslutet verkställt på annat sätt, genom att en anhörig eller närstående anställs, ska biståndshandläggaren avvisa ansökan i den del som avser vem som ska utföra insatserna då det är att betrakta som en verkställighetsfråga. Avvisningsbeslutet kan överklagas med förvaltningsbesvär.

Biståndshandläggaren bedömer den enskildes behov av insatser och fattar sedan beslut på sedvanligt sätt.

I motiveringen kan bl.a. anges följande: Stadsdelsnämnden har endast att pröva om den enskilde är berättigad till det sökta biståndet eller ej. Frågan om biståndet ska verkställas av en eller flera särskilda personer är därmed att betrakta som verkställighet och ska därför inte tas upp för prövning enligt 4 kap 1 § SoL. Den enskildes ansökan ska i denna del avvisas. Avvisningsbeslutet är överklagningsbart.

10.12 Rätt till avlösning när anhöriga vårdar den enskilde

Av 5 kap 10 § SoL framgår att socialnämnden ska underlätta för dem som vårdar och ger stöd till närstående genom att erbjuda olika former av stöd och avlösning (kap 3.6). I staden ska anhöriga som hjälper den enskilde i hemmet under alla tider på dygnet erbjudas *minst* 16 timmar avlösning per månad. Tiden för avlösning kan fördelas över månaden utifrån den anhöriges och den enskildes önskemål. Det är inte möjligt att spara och föra över timmar till nästkommande månad. Avlösningen syftar till att anhöriga ska få rekreation och är kostnadsfri för den enskilde.

Insatsen kan beviljas efter ansökan från den enskilde.
Beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL eller enligt 9 § p 5 LSS.

10.13 Trygghetslarm

Personburna trygghetslarm är ett viktigt tekniskt hjälpmedel för att öka tryggheten för den enskilde i dennes bostad. Trygghetslarm har som syfte att ge en ökad trygghetskänsla genom att göra det möjligt för den enskilde att lätt få kontakt för hjälp vid akuta behov. Trygghetslarm ökar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att bo kvar i sin invanda miljö. Många personer har trygghetslarm som enda insats från kommunen. För personer med demenssjukdomar finns särskilda larm att tillgå.

Beslut om trygghetslarm fattas enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslut kan fattas separat eller tillsammans med annan insats.

Beslut om trygghetslarm registreras i Paraplysystemet och den enskilde betalar avgift enligt stadens avgiftssystem, se tillämpningsanvisningar på <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.14 Hemvårdsbidrag

Socialnämnden kan ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap 1 § SoL, om det finns skäl för det, enligt 4 kap 2 § SoL. I Stockholms stad finns möjlighet till ekonomisk ersättning, i form av hemvårdsbidrag, till de personer vilkas anhöriga utför väsentligt merarbete som annars skulle utföras inom ramen för hemtjänst.

Merarbetet ska främst bestå av personlig omvårdnad och tillsyn samt vara av sådan art som man normalt inte hjälper varandra med inom familjen. Främst ska hjälpbehovet ha karaktär av individnära insatser som exempelvis hjälp med att sköta hygien, men också bestå av stor arbetsbörda förorsakad av sjukdom eller funktionsnedsättning. Behovet ska vara dagligen återkommande.

Vid bedömning av hemvårdsbidrag ska biståndshandläggaren först göra en prövning enligt 4 kap 1 § SoL om behov av hemtjänst. Biståndshandläggaren ska beakta den enskildes behov av hemtjänst och upplysa den enskilde om möjligheten att i stället för hemvårdsbidrag få hemtjänst.

Beslut om hemvårdsbidrag fattas enligt 4 kap 2 § SoL, om rätt till hemtjänst föreligger.

10.14.1 Utbetalning av hemvårdsbidrag

Hemvårdsbidraget ges till den enskilde som fått beslut om insats och som förutsätts ersätta den anhörige eller närstående som utför insatserna. Bidraget är inte skattepliktigt så länge ersättningen gäller en närstående i gemensamt hushåll och omfattar inte några sociala avgifter. Om den enskilde ska betala bidraget till en person som inte tillhör hushållet ska denne uppge bidraget som inkomst vid inkomstdeklarationen.

Bidraget kan minskas till hälften om den enskilde har andra insatser såsom dagverksamhet eller korttidsvård/ korttidsboende. Hemvårdsbidrag kan kombineras med avlösning och andra former av stöd till den som utför insatserna. Vid omfattande omvårdnadsbehov kan hemvårdsbidrag kombineras med ytterligare hemtjänst.

Även vid frånvaro kan bidraget minskas till hälften, men då endast om frånvaron varat minst hälften av tiden under en månad.

Hemvårdsbidrag kan även ges under tillfällig vistelse på annan ort, t.ex. under semester eller vid besök hos släkt och vänner. Med semestervistelse avses vistelse på annan ort under en sammanhängande tid av högst 3 månader. Det är dock

viktigt att beakta biståndshandläggarens möjlighet till insyn och uppföljningsansvar. En individuell bedömning ska göras i varje enskilt fall.

Beloppet för hemvårdsbidraget baseras på vårdbehovets omfattning i omsorgsnivå och beräknas på andel av prisbasbeloppet. Bidraget kan beviljas i fyra klasser med en tolfedel av 30, 60, 90 och 120 procent av prisbasbeloppet. Aktuell ersättning framgår av Tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år, socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Ersättningsgrupper

Grupp 1: Hjälp dagligen, minst en timme med omvårdnad och tillsyn

Grupp 2: Hjälp flera gånger om dagen, även morgon och kväll med omvårdnad och tillsyn

Grupp 3: Hjälp flera gånger om dagen, även morgon och kväll med omvårdnad, tillsyn samt tillsyn på natten

Grupp 4: Hjälp med omvårdnad och tillsyn kontinuerligt alla tider på dygnet

Uppföljning av hemvårdsbidrag

Biståndshandläggaren har ett uppföljningsansvar även när det gäller beslut om hemvårdsbidrag, ett uppföljningsansvar som kan vara särskilt viktigt och svårt vid denna typ av insats. Vid uppföljningen är det särskilt viktigt att ta upp situationen både för den som får hemvårdsinsatserna och för den som utför insatserna. Den som utför insatserna kan även behöva andra stödinsatser än det ekonomiska bidraget. Kommunens skyldighet att ge stöd till anhöriga enligt 5 kap 10 § SoL är tillämpliga här.

10.15 Korttidsvård/korttidsboende enligt SoL

Korttidsvård/korttidsboende enligt SoL är ett komplement till olika former av stöd i hemmet. Biståndet syftar till att ge anhöriga nödvändig avlastning i sitt vårdarbete för att den enskilde därigenom ska kunna bo kvar i sitt hem så länge som möjligt.

Korttidsvård/korttidsboende kan också beviljas efter sjukhusvistelse i avvaktan på att behovet av framtida vård- eller boendeform utreds. Beslut om korttidsvård/korttidsboende fattas för viss tidsperiod eller för regelbundna tidsintervall.

Beslut om korttidsvård/korttidsboende fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

Aktuella avgifter regleras i stadens tillämpningsanvisningar för personer med stöd och service under 65 år, se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.16 Heminstruktör för syn- och/eller hörselskadade

En heminstruktör har till uppgift att ge hjälp till självhjälp och stödja förmågan hos personer med syn- och/eller hörselskador att klara eget boende och i övrigt leva ett så normalt liv som möjligt. I heminstruktörens arbete ingår att utarbeta former för anpassning i det dagliga livet. Målet är att den enskilde efter träning ska klara ett mer självständigt liv. Efter träning tillsammans med heminstruktören kan den enskilde i många fall lära sig behärska olika sysslor som han eller hon har svårt med.

När en person med syn- eller hörselskada ansöker om hjälp i hemmet är det angeläget att biståndshandläggaren redan i utredningssituationen bistår den enskilde i att konsultera en heminstruktör. Insatsen bör vara lättillgänglig och utformas så flexibelt som möjligt. Som huvudregel kan den enskilde själv ta direkt kontakt med en heminstruktör. Heminstruktör kan även beviljas efter behovsprövning enligt 4 kap 1 § SoL för att säkerställa den enskildes rätt till insatsen. Heminstruktör är en avgiftsfri insats.

10.17 Ersättning till anhöriga från andra huvudmän

10.17.1 Hemsjukvårdsbidrag

Hemsjukvårdsbidrag är en ersättning till anhöriga som ger sjukvårdande insatser i hemmet. Bidraget kan sökas från och med juli månad det år personen som behöver sjukvårdande insatser fyller 19 år. Sjukvårdande insatser kan till exempel vara injektioner, kvalificerad katetervård, såromläggning, dialysbehandling, sugning av luftvägar.

Hemsjukvårdsbidraget betalas ut av landstinget. Den enskilde kan kontakta en distriktssköterska för mer information och ansökan.

Läs mer på Handikappupplysningens hemsida, Stockholms läns landsting www.handikappupplysning.se.

10.17.2 Närståendepenning från Försäkringskassan

Anhöriga eller andra närstående som vill vårda en svårt sjuk person har rätt till tjänstledighet från sin anställning och få s.k. närståendepenning, motsvarande sjukpenning. Den som vårdas förutsätts ha en mycket allvarlig sjukdom och ersättning betalas i regel ut i högst sextio dagar. Försäkringskassan utreder och fattar beslut.

Andra bidrag och ersättningar från Försäkringskassan är vårdbidrag för barn och ungdomar, och ferievårdbidrag, förlängd tillfällig föräldrapenning, kontaktdagar m.fl.

Läs mer på Försäkringskassans hemsida www.forsakringskassan.se.

10.18 Ledsagning och ledsagarservice

Ledsagning och ledsagarservice innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en följeslagare i samhället. Ledsagning kan ges som insats i form av ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS och bistånd enligt 4 kap 1 § SoL. Gäller behovet en ledsagare under en pågående färdtjänstresa regleras rättigheten i färdtjänstlagen. Om behovet av ledsagare gäller under en resa med riksferdtjänst regleras rättigheten i lagen om riksferdtjänst.

Ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt SoL eller LSS, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.18.1 Ledsagarservice enligt LSS

Ledsagarservice enligt LSS ges i syfte att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra och bryta den isolering som ofta blir följden av en omfattande funktionsnedsättning. Insatsen har karaktären av personlig service och anpassas efter de individuella behoven. Ledsagarservice är en insats knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att ge möjlighet för den enskilde att delta i fritidsaktiviteter, i kulturlivet, besöka vänner eller bara promenera. Insatsen ska även tillgodose behov av ledsagning vid exempelvis sjukhusbesök. Det är även fullt möjligt att bevilja ledsagarservice för matinköp och bankärenden, om detta är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor och bryta en isolering, eller om det är nödvändigt för att en person ska kunna göra matinköp eller kunna uträtta bankärenden.

Ledsagarservice ska alltid vara individuellt utformad och ha karaktären av personlig service. Några generella ramar om högsta antal timmar per månad finns inte, utan det är det individuella behovet som avgör när insatsen ska ges och hur omfattande den ska vara. I utredningsfasen är det viktigt att skaffa en bild av behovet av ledsagarservice. Givetvis varierar behovet av ledsagarservice utifrån den enskildes intressen och aktiviteter. Det ska även beaktas att en yngre person ofta har ett större behov av att kunna delta i samhällslivet, och därmed ett större hjälpbehov än en person i hög ålder (RÅ 1999 ref. 54).

Önskemål vad gäller val av ledsagare, ska i möjligaste mån tillgodoses. I staden tillgodoses detta genom valfrihet vad gäller val av utförare enligt LOV. Insatsen ska utformas på sådant sätt att den är lättillgänglig och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Vid behov inkluderar ledsagarservice hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid toalettbesök, samt måltidssituationer. Ledsagarservice är en social tjänst och några medicinska insatser kan inte tillhandahållas.

Avser ledsagarservicen barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt för ett barn i samma ålder utgöra grunden för bedömningen (se även kap 9.5.1 om föräldraansvar). T.ex. kan det anses ingå i ett normalt föräldraansvar att följa med på en nioårings biobesök medan ledsagare för ett biobesök för äldre ungdomar ska kunna beviljas om behov och rätt till insatsen föreligger i övrigt. I bedömningen ska hänsyn tas till att barnet/ungdomen ofta har behov att göra erfarenheter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Om den enskilde omfattas av LSS och har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett har han eller hon rätt till ledsagarservice.

10.18.2 Ledsagning som bistånd enligt SoL

Utgångspunkten för den individuella bedömningen när det gäller ledsagning enligt SoL är att socialnämnden enligt 5 kap. 7 § SoL ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring ska kunna delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Ledsagning kan för vissa personer vara en förutsättning för att kunna delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Ledsagningen ska utformas så att det stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov.

Om den enskilde till följd av funktionsnedsättning inte själv kan tillgodose behovet och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt har han eller hon rätt till ledsagning.

För personer som inte omfattas av LSS men har behov av ledsagarservice kan behovet tillgodoses med stöd av SoL. Bedömningen av ledsagning som bistånd enligt SoL ska ske enligt samma grunder som bedömningen av ledsagarservice enligt LSS.

10.18.3 Beslut om ledsagarservice och ledsagning

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 3 LSS.

Om den enskilde inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap. 1 § SoL.

Om den sökande har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken ska insatsen ledsagarservice ingå i insatsen personlig assistans.

Insatsen är avgiftsfri oavsett om beslutet fattas enligt LSS eller SoL.

10.18.4 Omkostnader för ledsagare

I beslutet om ledsagning eller ledsagarservice ska anges vilka ungefärliga omkostnader som kan medges för ledsagaren för t.ex. förtäring, entrébiljett m.m. Principen är att ledsagaren ska ersättas för sina utlägg men att den ungefärliga storleken på utläggerna ska framgå av beslutet till den enskilde. Återkommande utlägg, eller större utlägg som t.ex. en dyr konsertbiljett, bör anmälas med framförhållning (se nedan). Utlägg redovisas i efterskott med kvitto.

Huvudregeln är att utföraren står för omkostnader för ledsagaren. I ersättningen till utförare av ledsagning som staden upphandlat enligt lagen om valfrihet (LOV) ingår ett schablonpåslag som är avsedd att användas av utföraren för att bekosta omkostnader för ledsagare.

Om den enskilde behöver ledsagning för ett ändamål som medför att omkostnaden för ledsagaren blir högre än vanligt, så ska den enskilde i förväg vända sig till biståndshandläggaren för godkännande. Ett riktmärke är om en enskild omkostnad överstiger ca 300 kronor. I dessa fall ska beställaren efter sitt godkännande ersätta *hela* omkostnaden. För att biståndshandläggaren ska kunna godkänna omkostnaden måste ändamålet med ledsagningen (t.ex. konsert) och den specifika omkostnaden (t.ex. ledsagarens biljett) framgå. Utföraren fakturerar beställaren för utlägget.

Den enskilde har rätt till ett särskilt beslut om detta.

10.18.5 Ledsagning och bostad med särskild service

I insatserna bostad med särskild service för barn-, ungdomar och vuxna (9 § 8 och 9 § 9 LSS) ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Vid boende i gruppboende och bostad med särskild service för barn och ungdom är huvudregeln att den enskildes hela behov ska tillgodoses genom personal i boendet. I boendeinsatsen ska det generellt sett finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar t.ex. genom att arbetsscheman anpassas så att en brukare kan göra egna aktiviteter även på kvällstid och helger.

Regeringsrätten har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppboendets personal, om det finns särskilda skäl för detta och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet. Regeringsrätten (RÅ

1995 ref. 47) har t.ex. ansett att det förelåg särskilda skäl när den sökande var en ung kvinna som ville ha rätt att gå ut på stan utan att alltid ha personalen i gruppboenden som ledsagare. Personer som bor i gruppboende kan således ha rätt till insatser i form av ledsagarservice om han eller hon är i behov av utökad individuellt anpassad aktivitet.

Ansökningar om ledsagarservice som gör gällande att behovet av ledsagarservice rent faktiskt inte tillgodoses i en gruppboende, ska *alltid* behandlas individuellt enligt gällande lagrum och dessa riktlinjer. Om behov rent faktiskt inte tillgodoses av gruppboenden så har den enskilde rätt till ledsagarservice.

Utflyttad verksamhet innebär att boende i en gruppboende och gruppboendets personal vistas på en lägergård eller liknande. I planeringen och inför ett beslut om s.k. utflyttad verksamhet ingår att de boende alternativt de boendes företrädare ger sitt samtycke till den temporära verksamhetsförändringen, vilket ska dokumenteras i utförardokumentationen. Ibland önskar bara några personer i en gruppboende utflyttad verksamhet. Vid dessa tillfällen ska gruppboenden i stället erbjuda individuella lösningar såsom ledsagning.

10.19 Fritid för personer som bor i gruppboende

Staden har s.k. fritidsutvecklare som har i uppdrag att utveckla och främja fritidsutbudet för personer med utvecklingsstörning eller autism och som bor i bostad med särskild service enligt LSS (gruppboende) i Stockholms stad. Uppdraget gäller alla aspekter av fritid: friluftsliv, idrott, kultur och social samvaro. Fritidsutvecklarna är placerade på Idrottsförvaltningen.

Genom samarbete med föreningar, organisationer, habiliteringsverksamhet, stadsdelar och ansvariga för stadens ordinarie utbud eftersträvas ett brett spektrum av fritidsaktiviteter. Dessutom arrangeras semesterresor för målgruppen varje år.

I de rutiner som fritidsutvecklarna tagit fram, och som finns att läsa på www.stockholm.se/idrott/gruppboende, har hemstadsdelens biståndshandläggare myndighetsansvaret att utreda och fatta beslut om ledsagarservice för den enskilde vid de resor/läger som Idrottsförvaltningen anordnar. Av utredningen ska även framgå i vilken omfattning personal i den enskildes gruppboende kan vara ledsagare på den aktuella resan eller lägret.

Rutinerna i korthet:

Den som ansöker om en lägervistelse eller en resa uppmanas av Fritidsutvecklarna på Idrottsförvaltningen att sända in en ansökan om ledsagarservice till sin biståndshandläggare. Fritidsutvecklarna inväntar därefter information från biståndshandläggaren om fattat beslut, en information som biståndshandläggaren kan lämna efter samtycke från den enskilde. Fritidsutvecklarna skickar därefter en bekräftelse till biståndshandläggaren om den enskilde beviljats plats eller ej. Fritidsutvecklarna behöver få information om beslutet i god tid före resan eller lägret.

Fritidsutvecklarna har följande adress och telefonnummer:

Idrottsförvaltningen, Box 8313, 104 20 Stockholm, Fax: 08-650 21 70
Besöksadress: Fleminggatan 8

10.20 Medföljare vid semesterresa

Riktlinjer för insatsen eller biståndet ”medföljare vid semesterresa” antogs i KS 2000. Grundprincipen för riktlinjerna är att den som har en funktionsnedsättning har rätt till medföljare en semestervecka om året till ett för den enskilde valfritt resmål. Kommunstyrelsen har fastställt denna princip dels våren 2000, dels våren 2005 (PM 2005 RVII, Dnr 326-4420/2004, 326-1524/2004).

Riktlinjerna återfinns i sin helhet på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.21 Kontaktperson

Kontaktperson enligt 9 § 4 LSS är en insats som enligt lagens förarbeten är att betrakta som ett icke professionellt stöd av en människa med stort engagemang och intresse för andra människor. En viktig uppgift för kontaktpersonen ska vara att bryta den enskildes isolering genom samvaro och hjälp till fritidsverksamhet. En kontaktperson ska vara en medmänniska. Något krav på särskild yrkeskompetens bör inte ställas. Kontaktpersonen kan också ge stöd i olika situationer som inte är av så komplicerad natur att t.ex. god man eller juridisk expertis bör anlitas.

Kommunens roll är huvudsakligen att vara en förmedlare av kontaktpersoner och att aktivt arbeta för att få människor att engagera sig som kontaktpersoner.

Riktlinjer för insatsen kontaktperson enligt LSS ingår i de gemensamma riktlinjerna för stadens kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU. Se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.22 Avlösarservice i hemmet för barn och vuxna

Avlösarservice enligt 9 § 5 LSS innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden om den enskilde från anhöriga eller andra närstående. Utgångspunkt för insatsen är den enskildes hem. Avlösarservice ska kunna ges både som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer. Det är ofta av stor vikt att kunna få avlösarservice med kort varsel. Genom insatsen ska anhöriga och närstående få avkoppling och kunna uträtta sysslor utanför hemmet.

Om den enskilde är i behov av stöd för att klara *egna* utflykter och aktiviteter är insatsen *ledsagarservice* aktuell.

Föräldrar och syskon till barn med funktionsnedsättning behöver ofta avlösning för att kunna genomföra egna aktiviteter, t.ex. studier, fritid, kultur. Avlösning kan även vara en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ägna sig åt barnets syskon. Familjehemsföräldrar har också rätt till avlösarservice om behov finns och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Ibland är det angeläget att föräldrar får vila helt från arbetet med omvårdnaden av barn, även från omvårdnaden av det funktionshindrade barnets syskon. En bedömning ska göras av hela familjens behov. Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon fattas med stöd av 4 kap 1 § SoL. Om avlösarservice är aktuell för ett barn ska ansökan göras av barnets vårdnadshavare.

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 5 LSS.

Om den enskilde *inte* omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap 1 § SoL.

Insatsen ska utformas utifrån den enskildes behov och önskemål och med stor flexibilitet. Önskemål vad gäller val av avlösare ska i möjligaste mån tillgodoses. Avlösarservice enligt LSS och avlösning enligt SoL omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt LSS eller SoL, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.22.1 Ersättning för avlösarens utlägg

Ibland är det aktuellt att avlösaren gör kortare utflykter tillsammans med den enskilde. Om avlösaren vid sådana utflykter har utlägg för utgifter gäller samma ersättning och rutiner som för ledsagarservice, se kap 10.18.4.

I beslutet om avlösarservice ska anges inom vilket ekonomiskt intervall aktuella kostnader kan finnas, t.ex. för förtäring, entrébiljett mm. Principen är att avlösaren ska ersättas för sina utlägg men att den ungefärliga storleken på utläggerna ska ha angivits i beslutet om avlösarservice. Utlägg redovisas i efterskott mot kvitto.

10.23 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet

Korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS innebär att en person med funktionsnedsättning tillfälligt, under kortare eller längre tid, vistas i ett korttidshem, hos en korttidsfamilj, deltar i en ”kortkurs” eller lägerverksamhet. Korttidsvistelse utgör ofta en betydelsefull del i den enskildes strävan att så småningom, med stöd, skapa sig ett eget självständigt liv.

Genom korttidsvistelse ska anhöriga kunna ges avlösning och utrymme för avkoppling (prop. 1992/93:159). För den enskilde kan korttidsvistelsen både tillgodose behov av miljöombyte och rekreation och ge möjlighet till personlig utveckling. Insatsen ska också kunna ges som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar. Korttidsvistelsen bör ordnas på ett sådant sätt att den enskilde kan fortsätta sina vanliga dagliga aktiviteter, t.ex. i förskola, skola eller daglig verksamhet.

I begreppet anhörig ingår de som den enskilde delar hushåll med, även familjehem. Insatsen kan fungera både som en regelbunden insats och en insats vid akuta behov.

Barn och ungdomar med funktionsnedsättning som bor hemma eller i familjehem kan även ansöka om korttidsvistelse i Stockholms stads kollektivverksamhet. Barn och ungdomar som omfattas av LSS och behöver extra mycket stöd kan beviljas korttidsvistelse på särskilda s.k. LSS-kollo. För mer information se stadens hemsida <http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Barn-och-unga/>.

Korttidsvistelse i form av korttidshem omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Insatsen är avgiftsfri, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.23.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse

Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman och barnperspektivet beaktas.

I en regeringsrättsdom har slagits fast att *ett* s.k. rekvisit är tillräckligt för att kunna bevilja korttidsvistelse. Det betyder att behov av avlösning för anhörig och behov av miljöombyte för den enskilde var för sig kan ge rätt till korttidsvistelse. Det ena avgörandet gällde en tvåårig flicka (Regeringsrättens dom 2006-10-25 i mål nr 2947-04), det andra en vuxen man med egen bostad (Regeringsrättens dom 2006-10-25 i mål nr 3191-04).

Om den enskilde är i behov av miljöombyte, utan att anhöriga är i behov av avlösning, kan i första hand prövas om insatsen ledsagarservice (även insatsen medföljare vid semesterresa) kan tillgodose behovet av miljöombyte. Om miljöombyte inte kan tillgodoses med ledsagarservice/ medföljare vid semesterresa ska korttidsvistelse beviljas även då anhöriga inte är i behov av avlösning.

Om den anhöriga är i behov av avlösning, utan att den enskilde är i behov av korttidsvistelse, kan i första hand prövas om insatsen avlösarservice kan tillgodose behovet av avlösning och utrymme för avkoppling. Om avlösning och utrymme för avkoppling inte kan tillgodoses med stöd av avlösarservice ska korttidsvistelse beviljas även om den enskilde inte är i behov av korttidsvistelse. Om den enskilde är ett barn ska barnperspektivet beaktas.

I valet mellan avlösarservice och korttidsvistelse ska den enskildes och de anhörigas önskemål tillmätas stor betydelse.

Om den enskilde har behov av medicinska omvårdnadsinsatser i samband med korttidsvistelsen måste utföraren samverka med landstinget för att säkerställa tillgången till medicinska omvårdnadsinsatser och nödvändigt expertstöd.

10.23.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 6 LSS.

Om den enskilde inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap. 1 § SoL.

Vid utformningen av insatsen ska stor vikt läggas vid den enskildes och anhörigas önskemål.

Önskemål om att insatsen ska verkställas hos en korttidsfamilj eller på ett korttidshem ska beaktas. **Observera** att om insatsen verkställs hos en korttidsfamilj så gäller stadens riktlinjer för kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU i sådant som avser rekrytering, ersättning och uppföljning. Se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Om insatsen verkställs på ett korttidshem enligt LSS väljer den enskilde korttidshem inom ramen för stadens valfrihetssystem enligt LOV med länet som geografisk gräns.

11.23.3 Avgifter vid korttidsvistelse

Den enskilde, eller föräldrarna om den enskilde är ett barn, står själv för fickpengar och bekostar biobesök, konserter eller andra egna aktiviteter under korttidsvistelsen. Avgift för kost debiteras den enskilde, eller föräldrarna om den enskilde är ett barn, enligt ”Tillämpningsanvisningar för avgiftssystemet för personer med funktionsnedsättning under 65 år”. <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.24 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS

Skolbarnsomsorg gäller alla barn till och med 12 års ålder som går i skolan, lag (1997:1212) om ändring i skollagen (1985:1100). Ungdomar över 12 år med funktionsnedsättning kan behöva en trygg situation och en meningsfull sysselsättning före och/eller efter skoldagen samt under skollov och ferier efter att skolbarnsomsorgen upphört.

I prop.1992/93:159 sid. 79 framgår följande om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år:

”Det är därför nödvändigt att ungdomen under sådan tid kan tillförsäkras både en trygg situation och en meningsfull sysselsättning. Behovet av tillsyn och verksamhet kan vara mycket varierande. Det innebär att tillsynen måste kunna utformas flexibelt med utrymme för individuella lösningar. Vissa ungdomar kan behöva tillsyn och hjälp i hemmet. För andra kan kommunens reguljära fritidsverksamheter med personligt stöd vara det bästa alternativet. I vissa situationer kan det vara lämpligt att anordna särskilda grupper för att tillgodose önskemål som kan finnas bland funktionshindrade ungdomar om att träffa andra ungdomar i en likartad situation.”

Om ungdomen omfattas av LSS och har ett behov av korttidstillsyn som inte är tillgodosett, har han eller hon rätt till insatsen.

10.24.1 Tillämpning

Beslut om korttidstillsyn fattas fr.o.m. ungdomen börjar i årskurs 7. Beslut kan också fattas under sommaren efter avslutad årskurs 6, i de fall den enskilde begär det. Undantag från denna huvudregel är om ungdomen fyller 13 år före utgången av årskurs 6 och begär insatsen från den tidpunkten. Insatsen ska då beviljas från och med ansökningsmånaden.

Skolschablonen upphör att gälla den 1 juli efter avslutad årskurs 6. Därefter faller kostnader för korttidstillsyn inom den beslutande stadsdelsnämndens budget för stöd och service till personer med funktionsnedsättning.

10.24.2 Barn och ungdomar i bostad med särskild service

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn för dessa barn och ungdomar ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen. Om det av pedagogiska och sociala skäl krävs något annat än vad boendet kan erbjuda kan insatsen korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS vara en relevant insats. Den stadsdelsnämnd som beviljat bostad med särskild service utreder, fattar beslut och har det ekonomiska ansvaret för korttidstillsyn, som är ett komplement till boendet. Ansökan om insatsen görs hos stadsdelsnämnden.

Stadsdelsnämnden fattar beslut om insatsen såväl för de ungdomar som är inskrivna i särskolan som för de som inte är inskrivna och där ungdomarna i båda fallen omfattas av LSS. I bägge fallen ansvarar stadsdelsnämnden praktiskt och ekonomiskt för att insatsen verkställs.

10.24.3 Krav på utformning och kvalitet

All korttidstillsyn ska utformas med utrymme för flexibla lösningar och utgå från den enskildes behov. Det kan t.ex. innebära att ungdomen kan gå kvar i sitt fritidshem eller ingå i en grupp med andra ungdomar med funktionsnedsättning, integrerad i någon parklek eller fritidsgård. Det kan förekomma att insatsen kan beviljas även om vårdnadshavaren är hemma.

Korttidstillsyn beviljas i regel mellan kl.06.30-18.30 vilket är samma förhållande som för ordinarie skolbarnsomsorg. Korttidstillsyn kan om behov föreligger även beviljas på annan tid än de angivna öppettiderna.

Korttidstillsyn kan beviljas under hela den tid elever går i gymnasieskolan.

Enskilda anordnare av korttidstillsyn ska ha Socialstyrelsens tillstånd.

Observera att det är viktigt att i beställningen tydligt beskriva ungdomens behov av omvårdnad, tillsyn och aktiviteter samt att följa upp utförarens genomförandeplan och insatsens kvalitet.

Beslut om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år fattas enligt 9 § 7 LSS.

10.24.4 Skolskjuts

Skolskjuts beviljas inte för elever som åker ytterligare en resa än den fram och tillbaka till skolan.

Exempel: Resa 1: hem – skola.

Resa 2: skola – korttidstillsyn.

Resa 3: korttidstillsyn – hem.

Den tredje resan är således inte en skolresa och får därför bekostas av stadsdelsnämnden. Med ”hem” i exemplet menas föräldrahem, barnboende eller korttidshem. Resor till och från korttidstillsyn under lov, förutom den tredje resan, bekostas av skolan.

10.24.5 Resor för ungdomar i statlig specialskola

För ungdomar som går i statlig specialskola gäller andra regler enligt statligt reglemente. Staten betalar endast resa till och från skolan. Hemresan betalas inte om man har annan verksamhet i anslutning till skoldagen (fritids eller korttidstillsyn). För barn upp till 12 år som går på fritids betalar

Utbildningsförvaltningen dessa resor. Hemresor för barn över 12 år som beviljats korttidstillsyn bekostas av stadsdelsnämnden.

10.24.6 Skolungdomar över 12 år som inte omfattas av LSS

Ungdomar över 12 år med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS och som har behov av korttidstillsyn som inte kan tillgodoses inom stadens fritidsverksamhet eller på annat sätt kan ha rätt till insatsen som bistånd enligt SoL. Den enskilde ansöker om biståndet.

Beslut fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

10.25 Boendeformer för barn med behov av särskilt stöd

10.25.1 Allmänna principer

Ett av socialtjänstens främsta mål är att skapa förutsättningar för att barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna växa upp i sina föräldrahem. Boende i familjehem eller i bostad med särskild service är en insats som kan komma i fråga först om barnet, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar. Insatsen ska ses som ett komplement till boendet i föräldrahemmet. I valet mellan familjehem och bostad med särskild service bör ingå att på ett ingående sätt och med hjälp av expertstöd bearbeta valsituationen mellan t.ex. familjehem och bostad med särskild service.

Bostad med särskild service för barn och ungdom är en insats som riktar sig till de barn som har ett speciellt behov av stöd. Det är i första hand ett stort omvårdnadsbehov som gör att denna insats kan bli aktuell. Boende utanför det egna hemmet beslutas av stadsdelsnämnden med stöd av LSS eller SoL.

Bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Se även riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning för placerade barn och tillämpningsanvisningar för stadens avgiftssystem för personer under 65 år på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.25.2 Boende i familjehem

För barn med funktionsnedsättning som trots olika stödåtgärder inte kan bo hos sina föräldrar är familjehem en möjlig insats. Familjehem innebär att barnet bor hos en annan familj än den egna. Med familjehem enligt LSS avses enligt lagens förarbeten en frivilligt vald boendeform som i första hand bör ses som ett komplement till föräldrahemmet.

Kommunen och landstinget ansvarar för att genom samverkan se till att barn och ungdomar som beviljas familjehem får tillgång till nödvändig undervisning, habilitering, hjälpmedel etc. Biståndshandläggaren ska därför efter samtycke kontakta barnets skola och andra huvudmän som ger insatser till barnet för att säkerställa att barnets samtliga behov av insatser tillgodoses. En individuell plan för samordning av insatser ska erbjudas barn som beviljas familjehem.

Vid beslut om boende i familjehem ska i tillämpliga delar riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden tillämpas, se Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Inför placeringen ska en genomförandeplan upprättas och dokumenteras enligt 21 § LSS. Vidare ska en vårdplan enligt 14 kap. 3 § SoL upprättas.

Insatsen familjehem regleras i Riktlinjer, familjevård för barn och ungdom, som återfinns på socialtjänst och arbetsmarknadsförvaltningens intranät (se ovan).

Riktlinjer, familjevård för barn och ungdom reglerar bl.a.

- aktuella schabloner för omkostnads- och arvodesersättning till familjehemmet
- kriterier för val av familjehem
- hur stöd till barn, föräldrar och familjehem ska utformas

För de barn och ungdomar som omfattas av LSS och som till följd av sin funktionsnedsättning behöver bo i familjehem fattas beslut i första hand enligt 9 § 8 LSS. För ett barn som inte omfattas av LSS men till följd av funktionsnedsättning har behov av familjehemsinsats, t.ex. för sin skolgång, kan beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Även barn som omfattas av LSS kan leva under sådana omständigheter eller på ett sådant sätt att barnet behöver placeras för vård utanför det egna hemmet med stöd av SoL eller LVU. Det kan handla om att föräldrarna brister i omsorgen om barnet eller att barnet riskerar att utvecklas ogynnsamt. Barnets rätt till insatser enligt annan lag än LSS framgår av 4 § LSS: ”Denna lag innebär ingen inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag.”

När barn beviljas boende i familjehem eller bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS är det viktigt att tillämpa de kunskaper och metoder som används inom individ- och familjeomsorgen, bland annat vad gäller uppföljning och umgänge med föräldrar, när barn placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen.

Om föräldrarna samtycker till vårdplanen fattar stadsdelsnämnden beslut om vård. Om samtycke inte lämnas fattas beslut av förvaltningsrätt enligt LVU.

10.25.3 Bostad med särskild service för barn och ungdomar

För barn med speciella behov, som inte kan bo i föräldrahemmet och som kräver omvårdnad av personal med speciell kompetens, kan bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS vara ett bättre alternativ än familjehem. I en bostad med särskild service bor några barn eller ungdomar tillsammans och har tillgång till personal dygnet runt. Behovet av insatsen kan vara föranlett av att barnet eller ungdomen på grund av funktionsnedsättning behöver undervisning eller medicinsk eller annan vård som inte finns tillgänglig i hemkommunen. Utvecklingsstörning i kombination med döv-blindhet eller autism är exempel på funktionsnedsättningar som kräver specialanpassning eller speciell kompetens.

Kommunen och landstinget ansvarar för att genom samverkan se till att barn och ungdomar som beviljas bostad med särskild service får tillgång till nödvändig undervisning, medicinsk eller annan vård eller specialiserad verksamhet, såsom habilitering, hjälpmedel mm. Biståndshandläggaren ska därför efter samtycke kontakta barnets skola och andra huvudmän som ger insatser till barnet för att säkerställa att barnets samtliga behov av insatser tillgodoses. En individuell plan för samordning av insatser ska erbjudas barn som beviljas bostad med särskild service.

Bostad med särskild service kan vara aktuell för barn och ungdomar i alla åldrar fram tills att skolgången upp till och med gymnasienivå upphör. Nedre åldersgräns saknas bl.a. mot bakgrund av att vissa barn har stora behov av kvalificerad särskilt utbildad personal och teknisk utrustning. Insatsen ska vara utformad så att den ger barnet eller ungdomen goda möjligheter att behålla en bra kontakt med föräldrar, vårdnadshavare och syskon. Barnets föräldrar och vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i planeringen av insatsen.

För de barn och ungdomar som behöver bostad med särskild service och omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 8 LSS. Om barnet eller ungdomen inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap 1 § SoL.

Vid barn- och ungdomsboende enligt SoL tillämpas riktlinjerna Barn och ungdomsärenden - riktlinjer för handläggning och dokumentation.

Se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Avgifter regleras i tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer under 65 år. Se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.26 Boendeformer med särskilt stöd för vuxna

10.26.1 Allmänna principer och förutsättningar

Många personer med omfattande funktionsnedsättning tillbringar en stor del av sin dag i det egna hemmet. Därför är bostaden särskilt betydelsefull för dessa personer.

Bostad med särskild service kan bli aktuellt då den enskilde trots stöd inte klarar ett vanligt boende.

Kommunen har enligt 18 § HSL ett ansvar att erbjuda god hälso- och sjukvård åt personer som bor i bostad med särskild service enligt 5 kap 7 § SoL och, enligt förarbetena till LSS, för bostad med särskild service enligt 9 § 9 LSS. Ansvaret innebär ett basansvar för hälso- och sjukvård som omfattar insatser från sjuksköterska, arbetsterapeut och sjukgymnast samt hjälpmedel. I enlighet med en principöverenskommelse mellan länets kommuner och landstinget utför landstinget den kommunala hälso- och sjukvården i stadens LSS-boenden.

Att kommunen är huvudman för hälso- och sjukvården innebär bl.a. att bostad med särskild service enligt LSS omfattas av medicinskt ansvarig sjuksköterskas (MAS) ansvar. Varje stadsdelsnämnd har vidare kostnadsansvar för inkontinenshjälpmedel i bostad med särskild service enligt SoL och LSS.

I LSS och SoL framgår att insatserna ska utformas i samråd med den enskilde och att han eller hon ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress.

Om den enskilde i sin ansökan om bostad med särskild service anger önskemål om särskild utformning såsom en specifik adress, ska som huvudregel denna del av ansökan *inte* prövas i samband med biståndsbeslutet utan avvisas genom delavslag och hanteras som en verkställighetsfråga. Ibland kan emellertid valet av utförare eller adress för insatsen ha en avgörande betydelse för att den enskilde genom insatsen ska anses uppnå goda levnadsvillkor. I sådana fall kan det övervägas om utformningen i dessa delar ska ingå i beslutet om insats.

Se PM ”Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats” 2008-02-18, stadsledningskontorets juridiska avdelning, på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt LSS (gruppboende och serviceboende) omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Observera att den enskilde kan ha rätt till KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning). För mer info om KBH, se riktlinjer och tillämpningsanvisningar.

10.26.2 Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS

Med insatsen *bostad med särskild service* avses ett boende med fast personalstöd. I insatsen ingår att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Genom insatsen ska den enskilde få en fullvärdig lägenhet där hyreslagens regler är tillämpliga. Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboende och serviceboende. I såväl gruppboende som serviceboende ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter som en del av insatsen.

Gruppboende

Gruppboende är till för personer som har ett *omfattande* tillsyns- och omvårdnadsbehov. I insatsen ingår att det ska finnas fast personal i själva gruppboenden. Att beviljas insatsen gruppboende innebär bl.a. att den enskilde garanteras en egen fullvärdig lägenhet. Antalet lägenheter i en gruppboende utgörs normalt av fem lägenheter. En gruppboende kan vara placerad i ett vanligt flerbildshus eller i friliggande småhus. I gruppboenden ska det även finnas gemensamma utrymmen för umgänge.

Insatsen bostad med särskild service utgår underförstått från att den som beviljas insatsen är ensamstående. Det framgår bland annat av de krav som ställs på gruppboendets utformning. Det förekommer emellertid att en enskild efterfrågar att få dela lägenhet i gruppboenden med en annan person. Staden bör som huvudprincip pröva möjligheterna att tillmötesgå sådana önskemål, genom en omsorgsfull bedömning av förutsättningarna för sammanboende i varje enskilt fall.

Det ska stå klart att den enskildes behov av insatsen kvarstår vid de ändrade förhållanden som ett sammanboende innebär och att den andra personen också har behov av insatsen. Det ska också säkerställas att insatsen till den enskilde och övriga boende kan ges med fortsatt god kvalitet. Här ska även beaktas om gruppboendets fysiska utformning tillåter fler boende, LSS-tillståndets omfattning och andra omständigheter som kan ha betydelse i frågan.

Beslut om bostad med särskild service i form av gruppboende fattas enligt 9 § 9 LSS.

Serviceboende

En serviceboende utgörs av fullvärdiga lägenheter som är geografiskt samlade. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver. Detta stöd ska utgå

från en fast personalgrupp. De som bor i en servicebostad bör ha tillgång till samvaro i en gemensamhetslokal eller träffpunkt. I anslutning till denna lokal kan även personalens bas inrymmas.

Bostad med särskild service i form av servicebostad kan vara lämplig för personer som inte klarar av att bo i ordinärt boende men som inte har ett så omfattande hjälpbehov att ett boende i gruppboende är nödvändigt.

Beslut om bostad med särskild service i form av servicebostad fattas enligt 9 § 9 LSS.

10.26.3 Andra behov som rör boendet

Bidrag till bostadsanpassning

Bidrag till bostadsanpassning kan ges till personer med funktionsnedsättning som behöver anpassa grundläggande funktioner i sin bostad (hyresrätt, bostadsrätt eller eget hus) för att t.ex. kunna förflytta sig in och ut, mellan olika rum eller använda badrummet och köket. Bostadsanpassning innebär alltså att något i bostadens eller fastighetens utformning, eller utomhus i direkt anslutning till fastigheten, byggs om eller förändras. Hjälpmedel och annat lösöre räknas däremot inte som bostadsanpassning. Bostadsanpassningsbidrag handläggs av Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen. För mer information se <http://www.stockholm.se/ByggBo/Bostadsanpassning/>.

Generellt gäller att det är viktigt att på ett tidigt stadium beakta behov av bostadsanpassning i alla utredningar som rör insatser i hemmet. Biståndshandläggaren ska informera den enskilde om möjligheten till bostadsanpassning och om vart man kan vända sig. Behov av bostadsanpassning ska *alltid* utredas innan s.k. dubbel assistans beviljas. Stadsbyggnadskontorets bostadsanpassningsavdelning kan ge förtur åt ärenden som avser bostadsanpassning för personer som har behov av dubbel assistans, se kap 10.4.12.

Förmedling av bostad efter ansökan om förtur

Den enskilde har möjlighet att ansöka om förtur till en anpassad bostad hos bostadsförmedlingen. I sådant fall ansvarar bostadsförmedlingen för behovsbedömning och beslut om förtur på medicinska grunder.

Behovet av förtur till lägenhet ska framgå av ansökan och styrkas med intyg. För mer information se Stockholms stad bostadsförmedling AB hemsida <http://www.bostad.stockholm.se/Om-bostadskon/Fortur/>.

Om den enskilde väljer att ansöka om medicinsk förtur ska biståndshandläggaren göra en grundutredning som beskriver den enskildes funktionsnedsättning och

behov av anpassad bostad. Biståndshandläggaren ska sedan hjälpa den enskilde med ansökan om förtur hos Stockholms bostadsförmedling AB och med att inhämta och bifoga nödvändiga intyg från behandlande läkare, arbetsterapeut m.fl. inklusive biståndshandläggarens egen grundutredning.

Annan särskilt anpassad bostad enligt LSS

Insatsen annan särskilt anpassad bostad enligt 9 § 9 LSS innebär att kommunen beviljar en person med funktionsnedsättning en bostad som är utformad och anpassad efter dennes behov. En sådan bostad är vanligen en fullvärdig lägenhet i det normala bostadsbeståndet, som med hjälp av bostadsanpassning utgör ett fullgott boende. Personal och omvårdnad ingår *inte* som en del i insatsen, inte heller kultur- och fritidsverksamhet. Behövligt stöd och service, t.ex. ledsagarservice, hemtjänst och personlig assistans, ges i stället inom ramen för SoL, LSS och socialförsäkringsbalken.

Annan särskilt anpassad bostad enligt LSS bör ha en viss grundanpassning och kan beviljas efter att alla andra möjligheter till anpassat boende har prövats och en sådan bostad är det enda alternativ som kvarstår för att den enskilde ska kunna få sitt behov av ett fullgott boende tillgodosett.

Insatsen annan särskilt anpassad bostad enligt LSS ska inte förväxlas med bidrag till bostadsanpassning som handläggs av Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen.

Insatsen förmedlas efter biståndshandläggarens behovsbedömning och gynnande beslut av Stockholms stads bostadsförmedling AB. Behovet av insatsen ska styrkas med intyg från behandlande läkare, arbetsterapeut m.fl. Även bostadsförmedlingens bedömning av den enskildes behov och förutsättningar att klara ett eget boende ska inhämtas.

Innan annan särskilt anpassad bostad enligt LSS beviljas ska biståndshandläggaren som huvudregel utreda möjligheten att tillgodose behovet genom bostadsanpassning av den enskildes nuvarande bostad.

En person som flyttar till en annan särskilt anpassad bostad kan vara berättigad till KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning) för merkostnader som ett sådant boende kan medföra. Se tillämpningsanvisningar för KBH på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>

Staden är skyldig att bevilja en ansökan om annan särskilt anpassad bostad enligt 9 § 9 LSS om den enskilde har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett efter att alla andra till buds stående möjligheter till ett fungerande anpassat boende prövats. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor. Stockholms kommun utgör geografisk gräns för var insatsen kan tillhandahållas.

Beslut om insatsen annan särskilt anpassad bostad fattas enligt 9 § 9 LSS.

10.26.4 Boendeformer enligt SoL

Enligt 5 kap 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att den enskilde får bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av särskilt stöd. Om behovet inte kan tillgodoses med stöd i det egna boendet ska kommunen erbjuda bostäder med särskild service till dem som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och behöver ett sådant boende. Den enskildes behov avgör form av bostad.

Bostad med särskild service

Bostad med särskild service enligt SoL är en permanent boendeform och utgörs vanligen av gruppboende, serviceboende eller sjukhem. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS men som på grund av sin funktionsnedsättning är i behov av ett boende med särskild service kan beviljas insatsen enligt SoL.

För särskilda boendeformer enligt SoL gäller att boendet och omvårdnaden ska vara så utformade att den enskildes kapacitet och resurser tillvaratas. Den enskilde ska få hjälp att träna för att behålla sina funktioner. Vidare ska den enskilde få stöd att bevara sitt sociala och kulturella nätverk.

Boende på sjukhem är avsett för personer där andra boendeformer eller omvårdnad i hemmet inte längre är möjligt. Sjukhemmet ska förutom god omvårdnad också kunna erbjuda möjlighet till utevistelse och andra aktiviteter. Alla som vill ska erbjudas eget rum.

Avgifter regleras i stadens tillämpningsanvisningar för avgifter till personer under 65 år, se Socialtjänst- och arbetsmarknadens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Beslut om bostad med särskild service fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.27 Övriga boendeformer för vuxna enligt SoL

Biståndet *övriga boendeformer för personer med funktionsnedsättning enligt SoL* avser tillfälliga boendeformer, exempelvis institutionsboende med tillstånd enligt Hem för vård och boende, HVB eller familjehemsboende.

10.27.1 Försöks- och träningslägenheter

Försöks- och träningslägenheter är en resurs för vuxna personer som p.g.a. missbruks-, psykiska eller andra allvarliga sociala problem behöver stöd från socialtjänsten för att erbjudas, klara och behålla ett eget boende.

Beslut om försökslägenhet fattas enligt 4 kap 2 § SoL. Beslutet ska alltid föregås av en behovsprövning enligt 4 kap 1 § SoL.

Beslut om träningslägenhet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Se vidare stadens särskilda riktlinjer för handläggning av försöks- och träningslägenheter på

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.27.2 Familjehem eller Hem för Vård eller Boende (HVB)

Om en utredning visar att den enskilde har behov av vård, behandling eller omvårdnad i slutna former eller stödboende kan den enskilde beviljas familjehem eller hem för vård eller boende, HVB. En placering i HVB ska ses som ett mer skyddat boende under en kortare tid. Landstinget ansvarar för hälso- och sjukvårdsinsatser i HVB.

Beslut om hem för vård eller boende (HVB) fattas enligt SoL 4 kap 1 §. Landstinget ansvarar för beslut om hälso- och sjukvårdsåtgärder enligt HSL.

Se vidare riktlinjer för handläggning inom socialpsykiatri

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.28 Daglig verksamhet, sysselsättning och dagverksamhet

10.28.1 Allmänna principer

Den som till följd av funktionsnedsättning saknar sysselsättning utanför hemmet kan få daglig verksamhet enligt LSS 9 § p 10 LSS alternativt sysselsättning eller dagverksamhet enligt 4 kap 1 § SoL.

De flesta som ansöker om daglig verksamhet enligt LSS är ungdomar som snart ska lämna gymnasieskolan. Andra söker först efter några år, när de haft kontakt med Arbetsförmedlingen men inte lyckats hitta en plats på arbetsmarknaden. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS personkrets 1 eller 2 och som har svårt att klara ett arbete eller utbildning kan ansöka om bistånd i form av sysselsättning enligt SoL. För personer som inte bedöms kunna klara ett arbete och som har behov av meningsfull sysselsättning där omvårdnad ingår kan förutom daglig verksamhet även dagverksamhet enligt SoL vara ett alternativ.

Alla personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att pröva sina möjligheter att få ett arbete. Särskilt i övergången mellan skola och arbetsliv behöver den enskilde stöd som möjliggör detta. Vid en ansökan om daglig verksamhet eller sysselsättning ska det klargöras att den enskilde har fått nödvändig hjälp från andra aktörer, om sådant behov finns, innan insats eller bistånd beviljas. Biståndshandläggaren ska vid behov ge den enskilde stöd i att etablera kontakt med Arbetsförmedlingen. För att underlätta den enskildes kontakt med Arbetsförmedlingen är det lämpligt att efter samråd med den enskilde och om samtycke ges skicka en kort sammanfattning med frågeställning till Arbetsförmedlingen. Frågan kan gälla om den enskilde kan stå till arbetsmarknadens förfogande eller ej. Om det av medicinska och andra underlag redan är uppenbart att den enskilde har behov av daglig verksamhet eller sysselsättning är en sådan utredning överflödigt. Gymnasiesärskolan gör exempelvis en egen bedömning av vilka elever som kommer att behöva daglig verksamhet och vilka som ska aktualiseras hos Arbetsförmedlingen. Skolans bedömning kan därför utgöra ett viktigt underlag i biståndshandläggarens utredning.

Ett övergripande mål för daglig verksamhet eller sysselsättning bör vara att utveckla möjligheten till arbete. Samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och andra aktörer är därför nödvändig. Om den enskilde har försörjningsstöd kan samverkan med stadens Jobbtorg bli aktuell. Samverkan med landstinget kan behöva aktualiseras t.ex. om den enskilde har behov av habilitering/rehabilitering, och med Försäkringskassan om den enskilde tänker ansöka om eller har aktivitetsersättning eller annan förmån som kan påverkas av planeringen. Även Lärvox är en viktig aktör i en sådan samverkan.

Biståndshandläggaren ska tillsammans med den enskilde formulera tydliga och konkreta mål för den insats som beviljas. Målen ska formuleras med hänsyn till vilken personlig utveckling den enskilde vill uppnå genom insatsen och hur den enskildes delaktighet i samhället ska främjas. Om den enskilde på kort eller lång sikt bedöms kunna klara av någon form av arbete bör detta vara utgångspunkten för de mål som formuleras. Om den enskildes behov av insatsen handlar om att få en meningsfull vardag med aktiviteter som ger personlig utveckling och främjar delaktighet på ett sätt som inte främst är inriktad på arbete bör konkreta mål formuleras för detta. Målen ska framgå i beställningen av insatsen samt följas upp och utvärderas. En individuell plan kan utgöra ett värdefullt instrument där även andra aktörer kan involveras i planeringen efter samtycke från den enskilde.

10.28.2 Daglig verksamhet enligt 9 § p 10 LSS

Den som omfattas av LSS personkrets 1 eller 2 och är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig har rätt till daglig verksamhet enligt 9 § p 10 LSS. Den dagliga verksamheten bör enligt lagens förarbeten kunna rymma såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Den bör ha som syfte att bidra till personlig utveckling och att främja

delaktighet i samhället. Ett övergripande mål bör vara att på kortare eller längre sikt utveckla den enskildes möjlighet till arbete. Stor hänsyn ska tas till den enskildes önskemål om inriktning på verksamheten.

I daglig verksamhet enligt LSS ingår omvårdnad. Det innebär att personal på dagliga verksamheter ska kunna ge ett anpassat stöd och vara väl förtrogen med funktionsnedsättningens innebörd. Även behov av en anpassad miljö i den dagliga verksamheten t.ex. genom hjälpmedel, bör uppmärksammas.

Det finns inget som hindrar att en person som fyllt 65 år kan få behålla sin insats för att förebygga isolering och passivisering (prop. 1992/93:159).

Beslut om daglig verksamhet fattas enligt 9 § 10 LSS. Insatsen kan beviljas på heltid eller deltid.

Daglig verksamhet enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV, se LOV-anvisningar

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Den som deltar i daglig verksamhet har rätt till habiliteringsersättning. Habiliteringsersättning ges även för tid som den enskilde deltar i undervisning vid Lärvox som sammanfaller med den dagliga verksamheten.

Daglig verksamhet är en avgiftsfri insats. Den enskilde betalar avgift för lunch, däremot ingen avgift för turbundna resor till och från den dagliga verksamheten. Se vidare stadens tillämpningsanvisningar för avgifter till personer under 65 år på Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.28.3 Sysselsättning enligt SoL

Enligt 5 kap 7 § ska socialnämnden medverka till att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får meningsfull sysselsättning. Om behovet av meningsfull sysselsättning inte kan tillgodoses på annat sätt har den enskilde rätt till biståndet. Den enskilde ska kunna erbjudas sysselsättning av god kvalitet. Utbudet ska kunna variera från enklare till mer avancerade uppgifter. Insatsen ska ha ett klart syfte för den enskilde och ge stöd att upprätthålla och utveckla sina resurser. Omvårdnad ingår *inte* i sysselsättning enligt SoL.

Insatsen ingår i valfrihetssystemet inom socialpsykiatri vilket innebär att den enskilde kan välja mellan lämpliga utförare som är anslutna till systemet. Insatsen ges som regel dagtid vardagar.

Beslut om bistånd i form av sysselsättning fattas enligt 4 kap. 1 § SoL .

Sysselsättning beskrivs utförligt i riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri, se socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.28.4 Dagverksamhet enligt SoL

Dagverksamhet kan beviljas den som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har behov av regelbunden tillsyn, träning och social samvaro. Personer med demenstillstånd och andra sjukdomar eller funktionsnedsättningar kan ha behov av biståndsbedömd dagverksamhet för att behålla psykiska och fysiska funktioner samt förebygga social isolering. För anhöriga som vårdar en närstående kan avlastning i form av dagverksamhet vara en viktig stödinsats. Omvårdnad ingår i biståndsbedömd dagverksamhet enligt SoL.

Beslut om dagverksamhet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Enligt stadens avgiftssystem för personer under 65 år betalar den enskilde omsorgsavgift och avgift för lunch, däremot ingen avgift för turbundna resor till och från dagverksamheten.

11. Övriga frågor

11.1 Rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS

Råd och stöd enligt 9 § 1 LSS är ett *komplement till habilitering*, som syftar till att underlätta vardagen medan habilitering syftar till att främja utvecklingen av bästa möjliga funktionsförmåga. Habilitering ges enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och Råd och stöd enligt LSS. Av LSS förarbeten (prop. 1992/93:159 s 59) framgår att:

Personer som omfattas av den nya lagen ska tillförsäkras expertstöd. Sådant stöd ska kunna ges av företrädare för yrkeskategorier som t.ex. kurator, psykolog, sjukgymnast, förskolekonsulent, talpedagog, logoped, arbetsterapeut och dietist. Insatserna ska vara ett komplement till t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst.

Det kan röra sig om insatser av rådgivande och allmänt stödjande karaktär. I förarbetena konstateras också att ett tidigt, kvalificerat psykologiskt och praktiskt stöd till den enskilde, dennes familj eller familjehem kan vara avgörande för hur en situation kan redas upp.

Det är landstinget som ansvarar för insatsen råd och stöd enligt 9 § 1 LSS. Ofta ges insatsen på eller i anknytning till landstingets habiliteringsverksamhet.

Biståndshandläggaren ska ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen råd och stöd. Det ska framgå av ansökan att det är insatsen råd och stöd, såsom insatsen är beskriven i förarbetena till LSS, som efterfrågas. När ansökan om råd och stöd upprättas är det viktigt att definiera *behovet* av stöd samt hur den enskilde i sin *vardagssituation* kan bli hjälpt *genom råd och stöd*.

11.2 Förhandsbesked enligt 16 § LSS

Om en person som omfattas av LSS vill bosätta sig i kommunen, ska kommunen på den enskildes ansökan ge förhandsbesked om rätten till insatser enligt 9 § LSS. En ansökan om förhandsbesked från en person som tänker bosätta sig i en kommun ska behandlas enligt samma villkor som om den enskilde redan var bosatt där. Skälen till varför den enskilde vill flytta saknar betydelse. Av prop. 1992/93:159 s. 185 framgår emellertid att ”avsikten att flytta till kommunen måste vara klar och bestämd samt att den enskilde inte kan begära förhandsbesked av flera kommuner samtidigt”.

Ett liknande förhållande ska tillämpas inom staden – dvs. en enskild ska inte vända sig till flera stadsdelar samtidigt. När en ansökan om förhandsbesked kommer in till en stadsdel är det därför viktigt att stadsdelens handläggare kontrollerar med den enskilde om förhandsbesked begärts av fler stadsdelar. Om så är fallet ska den enskilde uppmanas att återkalla alla ansökningar utom en.

Vid ansökan om förhandsbesked ska en utredning göras där det framgår vilken insats ansökan om förhandsbesked avser, om den enskilde tillhör personkretsen och om han eller hon har behov av insatsen för att uppnå goda levnadsvillkor. Ansvarig stadsdelsnämnd är skyldig att utan dröjsmål förbereda och planera de insatser som ett förhandsbesked ger den enskilde rätt till.

Ett förhandsbesked är enligt förarbetena giltigt i sex månader räknat från den dag då de insatser som förhandsbeskedet omfattar blir tillgängliga för den enskilde. När det gäller t.ex. rätt till bostad med särskild service enligt LSS bör förhandsbeskedets giltighetstid därför räknas fr.o.m. när den enskilde får ett erbjudande om plats i ett boende. När det gäller rätt till insatsen personlig assistans enligt LSS är det lämpligt att i stället räkna giltighetstiden fr.o.m. förhandsbeskedet eftersom tiden från förhandsbeskedet tills att insatsen blir tillgänglig kan bli ganska kort.

Förhandsbesked om LSS-insatser som omfattas av stadens valfrihetssystem handläggs på samma sätt som om den enskilde redan var bosatt i staden.

Skyldigheten att tillhandahålla insatsen inträder först när den enskilde flyttat till kommunen. Ansvaret för insatser enligt LSS övergår då till den stadsdelsnämnd där den enskilde bosätter sig och blir folkbokförd.

Beslut om förhandsbesked om rätten till insatser enligt 9 § LSS fattas enligt 16 § LSS.

11.3 Avtal enligt 17 § LSS om att tillhandahålla insatser

Ett landsting eller en kommun får enligt 17 § LSS med bibehållet ansvar sluta avtal med någon annan om att tillhandahålla insatser enligt 9 § LSS. Exempel på sådana avtal är stadens valfrihetssystem där staden efter upphandling enligt LOV sluter avtal och överlåter till andra att tillhandahålla insatser enligt lagen.

Om ett avtal som en kommun träffar med en enskild verksamhet innebär att bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 eller för vuxna enligt 9 § 9 LSS ska tillhandahållas i en annan kommun, ska den kommunen underrättas om avtalet.

Ett landsting och en kommun som ingår i landstinget får även träffa avtal om att ansvar för en eller flera uppgifter enligt LSS överläts från den ena huvudmannen till den andra. Den huvudman som överlåter uppgifter får lämna ett sådant ekonomiskt bidrag till mottagaren som motiveras av överenskommelsen.

11.4 Bibehållet kostnadsansvar enligt 17 a § LSS

Med stöd av 17 a § LSS kan en kommun, om det finns särskilda skäl tillgodose behovet av insatser enligt 9 § LSS genom att träffa avtal med en annan kommun, eller med en enskild vårdgivare i en annan kommun, om de insatser som den enskilde har behov av, med bibehållet kostnadsansvar för insatserna.

Avtalsmöjligheten är tillämplig för personer som beviljats insatsen familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS samt bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS, och som då inte längre är eller kommer att vara bosatta i den egna kommunen. Avtal med bibehållet kostnadsansvar ska även omfatta övriga insatser enligt 9 § LSS som den enskilde har behov av i den nya bosättningskommunen. Det gäller även om den enskilde är folkbokförd där.

När avtal träffas enligt 17 a § LSS ska det fattas ett beslut där skälen till att tillhandahålla insatsen i annan kommun framgår. Ett sådant beslut ska vara tidsbegränsat och innehålla förbehåll om ändring. Ett förbehåll kan t.ex. vara att beslutet gäller i avvaktan på att den enskilde kan erbjudas ett boende som kan tillgodose goda levnadsvillkor i nuvarande hemkommun.

Om den enskilde, förutsatt att beslutet är tidsbegränsat eller att det finns ett förbehåll i beslutet, erbjuds ett boende som kan tillgodose goda levnadsvillkor i den kommun som beviljat insatserna, upphör förhållandet enligt 17 a § LSS att gälla när den enskilde flyttar till det nya boendet. Om den enskilde i samband med ett sådant erbjudande uttrycker en tydlig vilja att bo kvar i bosättningskommunen

ska den enskilde som huvudregel vända sig till bosättningskommunen med en ansökan om de insatser som han eller hon kan behöva. De förhållanden som låg till grund för avtal enligt 17 a § LSS upphör att gälla först när det står klart att den nya bosättningskommunen övertagit ansvaret för ärendet.

Ansvarig stadsdelsnämnd ska medverka till att skapa goda förutsättningar för den nya kommunen att kunna utreda behov och planera insatser. Det kan bland annat innebära att avtalet om bibehållet kostnadsansvar behöver förlängas under pågående utredning och planering.

11.4.1 Särskilda skäl

En förutsättning för avtal med bibehållet kostnadsansvar är att det finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes behov. Som särskilda skäl nämns i lagens förarbeten (prop. 2000/01:6) bland annat att det individuella behovet av anpassade lösningar och särskild kompetens i omvårdnaden, till följd av t.ex. en komplicerad funktionsnedsättning, är så speciellt att goda levnadsvillkor inte kan tillgodoses genom insatser i den egna kommunen. Särskilda skäl kan även vara att det inte finns ett lämpligt familjehem i kommunen. Behovet kan finnas under en viss period i livet eller under den tid som kommunen behöver för att bygga upp motsvarande stöd på hemorten.

11.5 Förmåner från andra huvudmän

Andra huvudmän och myndigheter kan bevilja ekonomiska bidrag och förmåner som kan vara aktuella för personer med funktionsnedsättning. Många av förmånerna handläggs av Försäkringskassan medan andra handläggs av Arbetsförmedlingen eller Stockholms läns landsting. Biståndshandläggaren ska ge den enskilde vägledning om vart han eller hon kan vända sig för mer information och ansökan.

11.6 Företrädare och ombud med fullmakt

11.6.1 God man

Den enskilde kan hamna i en situation t ex på grund av sjukdom eller psykisk störning där han eller hon behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. I 11 kap. 4 § föräldrabalken, FB, stadgas: ”Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.”

11.6.2 Förvaltare

För det fall godmanskap inte är tillräckligt, får domstolen (tingsrätten) med stöd av 11 kap 7 § föräldrabalken, FB, i stället förordna om förvaltare för den som inte kan vårda sig själv eller sin egendom. Förvaltarskapet är mer ingripande än godmanskapet och ska inte förordnas om det är tillräckligt med godmanskap eller om den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp. Förvaltarskapet ska anpassas till den enskildes behov och får begränsas till att avse viss egendom eller viss angelägenhet. Begränsning kan även göras med hänsyn till egendomens värde. Förvaltaren fungerar som ställföreträdare för sin huvudman. Denne har ensam rådighet över huvudmannens egendom och kan företräda huvudmannen i alla angelägenheter som ingår i uppdraget.

Den enskilde förlorar genom förvaltarskapet stora delar av sina egna handlingsmöjligheter. Även om grundkriterierna för förvaltarskap är uppfyllda, kan det vara så att personen ändå kan klara sig med endast en god man, banktjänster, advokattjänster eller professionella insatser från handläggare inom socialtjänsten eller psykiatrin. Eftersom förvaltarskapet är ett stort ingrepp i den personliga integriteten ska det användas mycket restriktivt.

11.6.3 Ombud med fullmakt

En sökande eller klagande, d.v.s. den som för talan i ett ärende hos en myndighet, kan anlita ombud eller biträde. Ombudet företräder helt eller delvis sin uppdragsgivare, t.ex. vid kommunikering och närvaro vid sammanträden. Omfattningen av uppdraget framgår av *fullmakten* (se nedan). Åtgärder som ombudet vidtar enligt fullmakt är bindande för uppdragsgivaren.

Vid överklagande i domstol krävs alltid skriftlig fullmakt.

En fullmakt ger ett ombud rätt att helt eller delvis föra den enskildes talan. Det är nödvändigt att ta reda på vem eller vilka som är ombud samt vad fullmakten omfattar, dvs. vad ombudet har rätt att göra. En fullmakt kan vara muntlig eller skriftlig. Om muntlig fullmakt lämnas ska detta dokumenteras. En muntlig fullmakt som lämnats vid tidigare tillfälle ska kontrolleras om den fortfarande gäller. Man kan kräva att skriftlig fullmakt lämnas för att kunna kontrollera att fullmakt faktiskt finns. En skriftlig fullmakt ska vara undertecknad av den enskilde och innehålla ombudets namn. Den behöver inte vara bevitnad. Fullmakten ska alltid uppvisas i original. Även en skriftlig fullmakt som utfärdats vid tidigare tillfälle kan kontrolleras om den fortfarande är giltig. En fullmakt kan alltid återkallas av den enskilde, något som den enskilde ska informeras om.

När en giltig fullmakt finns ska skriftväxling ske med ombudet. Det innebär inte att den enskilde inte behöver ha kontakt med handläggaren, det är tillåtet att kräva att den enskilde personligen deltar i utredningen när det behövs.

För mer information, se Juridiska avdelningens PM Frågor om fullmakter på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

11.7 Skyddade personuppgifter

Varje stadsdelsnämnd ansvarar för att det finns fungerande rutiner och arbetssätt för att hantera skyddade personuppgifter inom socialtjänsten. Om en person med funktionsnedsättning lever med skyddade personuppgifter och är i behov av insatser enligt SoL eller LSS är det nödvändigt att anpassa utredning, beslut och verkställighet med hänsyn till hans eller hennes situation.

Det finns tre grader av skyddade personuppgifter; sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter. Biståndshandläggaren ansvarar för att inga skyddade personuppgifter lämnas ut av misstag.

För mer information, se Socialstyrelsens Meddelandeblad Maj 2005.

11.8 Gallringsbestämmelser i LSS och SoL

Huvudregeln är att anteckningar och andra uppgifter i en personakt ska gallras fem år efter det att de sista anteckningarna gjordes (21 d § LSS, 12 kap. 1 § SoL). Gallringen ska vara slutförd senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde. Uppgifterna får dock inte gallras så länge uppgifter om samma person återfinns i en sammanställning av personuppgifter, dvs. ett register, hos nämnden (lagen 2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten).

11.8.1 Undantagna från gallring i LSS och SoL

Undantagna från gallring enligt 21 d § LSS är handlingar som har upprättats eller kommit in i samband med att ett barn får insatsen familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt 9 § 8 LSS och därmed behöver bo utanför föräldrahemmet.

Undantagna från gallring enligt 12 kap. 2 § SoL är handlingar som upprättats eller kommit in i samband med utredning av faderskap eller adoption eller som rör barn som placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

Vidare får inte heller avtal om vårdnad, boende och umgänge som godkänts av socialnämnden gallras förrän barnet har fyllt 18 år.

Ytterligare undantag från gallringsplikten gäller handlingar som ska bevaras med hänsyn till forskningens behov.

11.9 Avgifter för insatser till den enskilde

Avgifter för stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år regleras i stadens tillämpningsanvisningar; vilka återfinns på <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Där återfinns också riktlinjer för föräldrars ersättning för placerade barn, för egenavgifter för vuxna i HVB, familjehem m.fl.

11.10 Tillstånds- och anmälningsplikt i LSS

En enskild person får enligt 25 § LSS inte utan Socialstyrelsens tillstånd yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller sådan verksamhet som avses i 9 § 6-10 LSS. Att sådant tillstånd finns ska alltid kontrolleras av biståndshandläggaren. Bestämmelserna omfattar även verksamhet som bedriver personlig assistans enligt 51 kap socialförsäkringsbalken.

En kommun eller ett landsting som driver verksamhet enligt 9 § 6-10 LSS ska anmäla denna verksamhet till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

En person som beviljas ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken, och som har anställt någon för att utföra den beviljade assistansen, ska göra en anmälan till Socialstyrelsen innan assistenten påbörjar sitt arbete.

11.11 Socialstyrelsens tillsyn över verksamhet enligt LSS

Socialstyrelsen har enligt 25 § LSS tillsyn över *all* verksamhet enligt LSS, både enskild och kommunal verksamhet, tillståndspliktig och anmälningspliktig verksamhet och sådan verksamhet som varken är tillstånds- eller anmälningspliktig. Tillsynen omfattar även personlig assistans enligt 51 § socialförsäkringsbalken och personliga assistenter som anställs direkt av den assistansberättigade.

11.12 Skyldighet att göra registerkontroll

Av lagen (2010:000) om registerkontroll framgår att den som bedriver verksamhet som omfattar stöd- och serviceinsatser enligt LSS till barn med funktionsnedsättning inte får inte anställa någon utan att först kontrollera registerutdrag enligt 1 § lagen (1998:620) om belastningsregister. Med barn avses personer under 18 år. Skyldigheten omfattar även verksamheter som ger insatser *både* till barn och vuxna. Kontrollen ska avse de brott som anges i förordningen (1999:1134) om belastningsregister.

Registerkontrollen ska göras på alla personer som erbjuds anställning för att fullgöra sådana uppgifter, även uppdragstagare och praktikanter. Bestämmelserna

ska *inte* tillämpas på föräldrar som ska utföra insatser åt sitt eget barn, oavsett om föräldern är vårdnadshavare för barnet eller inte.

En assistansberättigad som är arbetsgivare åt sina egna personliga assistenter är inte skyldig att utföra registerkontroll, men har en *möjlighet* att göra det enligt 2 § lagen om registerkontroll. Det gäller barn över 16 år som själva kan anställa sina assistenter, och barn under 16 år som genom sin vårdnadshavare kan anställa assistenter.

Den som erbjuds anställning, uppdrag eller praktik ska på begäran lämna ett registerutdrag till arbets- eller uppdragsgivaren. Registerutdraget får inte vara äldre än ett år. Registerkontrollen behöver inte göras om den som kontrollen avser var anställd hos samma arbetsgivare för mindre än ett år sedan. Ett registerutdrag eller en kopia ska sparas i minst två år från det att anställningen, uppdraget eller praktiktjänstgöringen påbörjades.

Vid allvarlig underlåtenhet att iaktta skyldigheterna enligt lagen (2010:000) registerkontroll om kontroll i belastningsregistret av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionsnedsättning får Socialstyrelsen återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får Socialstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

11.13 Särskild avgift enligt SoL respektive SoL

Mot bakgrund av att många gynnande beslut och domar inte verkställs utan längre dröjsmål finns bestämmelser i SoL och LSS om rapporteringsskyldighet och särskild avgift för kommuner som ansvarar för beslut om bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS. Avsikten med bestämmelserna är att påverka kommunerna att verkställa beslut om bistånd och insatser utan oskäligen dröjsmål.

En kommun kan aldrig hänvisa till resursbrist som skäl för att inte verkställa ett beslut eller en gynnande dom eller för att avslå en ansökan om bistånd eller begäran om insatser. I stället ställs krav på att kommunen planerar för att kunna tillgodose befintliga och kommande behov och inte hamnar i en bristsituation, t.ex. brist på gruppboheter eller kontaktpersoner.

11.13.1 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut

I 16 kap. 6 f-h §§ SoL och 28 f-h §§ LSS finns bestämmelser om nämndens skyldighet att till Socialstyrelsen och till kommunens revisorer rapportera alla gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 9 § LSS som inte har verkställts inom tre månader från dagen för beslutet.

Rapporteringsskyldigheten omfattar även gynnande beslut som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag verkställigheten avbrutits.

I Stockholm stad ansvarar varje stadsdelsnämnd för rapportering till Socialstyrelsen och till stadens revisorer. Rapporteringen ska göras varje kvartal enligt Socialstyrelsens anvisningar.

Dessutom ska nämnden lämna en statistikrapport till kommunfullmäktige över hur många gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 9 § LSS som inte har verkställts inom tre månader från beslutsdatumet eller som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag verkställigheten avbröts.

Syftet med rapporteringen är bland annat att förbättra kommunernas uppföljning av gynnande beslut och deras verksamhetsplanering.

11.13.2 Statistikrapport till kommunfullmäktige

Rapporteringen till kommunfullmäktige i Stockholms stad sker sedan genom att Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen varje kvartal sammanställer en statistikrapport som redovisas i ett ärende till Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden. Ärendet behandlas därefter i kommunfullmäktige. Stadsdelsnämnderna ska därför samtidigt med rapporteringen till Socialstyrelsen och stadens revisorer skicka kopior på rapporterna till Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen. Rapporteringen måste ske på ett sätt som inte strider mot gällande sekretessregler och individrapporterna ska därför vara avidentifierade.

11.13.3 Särskild avgift

Av 16 kap 6 a - e §§ SoL och 28 a - e §§ LSS framgår att en kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL eller insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt beslut av socialnämnden ska åläggas att betalas en särskild avgift. Detsamma gäller om kommunen inte inom skälig tid på nytt tillhandahåller biståndet eller insatsen efter det att verkställigheten av ett sådant gynnande beslut avbrutits.

11.13.4 Den särskilda avgiftens storlek

Den särskilda avgiftens storlek kan variera mellan lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor (16 kap. 6 b § SoL och 28 b § LSS). När avgiften fastställs beaktas särskilt dröjsmålets längd och hur allvarligt det kan anses vara, t.ex. vilka konsekvenser det får för den enskilde som får vänta på insatsen, hur kommunens möjligheter att verkställa beslutet eller domen har sett ut, om det funnits särskilda svårigheter, om kommunen tjänat något på att inte verkställa beslutet eller domen, om kommunen haft några kostnader för andra insatser till den enskilde under dröjsmålstiden.

Om det finns synnerliga skäl kan avgiften efterges och kommunen undgå att betala avgift. I ringa fall ska ingen avgift tas ut.

Vad är skälig tid?

Beslut om bistånd eller insats av nämnden eller av domstol ska i princip verkställas omedelbart. I praktiken är det emellertid rimligt att vissa insatser inte kan verkställas omedelbart efter att ett gynnande beslut om insats har fattats. Det är därför inte möjligt att generellt säga vad som kan betraktas som skälig tid för verkställighet. Insatser såsom t.ex. avlösarservice eller ledsagarservice bör kunna verkställas i stort sett utan dröjsmål, medan den skäliga tiden för andra insatser som ställer krav på planering och framförhållning, såsom t.ex. bostad med särskild service enligt LSS, kan vara längre.

Det är av största vikt att biståndshandläggaren dokumenterar alla omständigheter som medför dröjsmål i en enskilds personakt, t.ex. om den enskilde erbjudits en kontaktperson eller ett fullgott boende men tackat nej. Dokumentationen utgör underlag för kommunen att kunna påvisa om det funnits omständigheter kring fördröjningar som ligger utanför kommunens kontroll.

Prövning av särskild avgift

Frågor om särskild avgift prövas enligt 16 kap. 6 c § SoL respektive 28 c § LSS av förvaltningsrätten efter ansökan från Socialstyrelsen. Det är alltså Socialstyrelsen som avgör om en ansökan om särskild avgift ska göras till förvaltningsrätten. Socialstyrelsen föreslår i sin ansökan till förvaltningsrätten vad den bedömer är ett lämpligt belopp i det enskilda ärendet.

Om en kommun som har ålagts att betala särskild avgift fortfarande inte tillhandahåller insatsen kan Socialstyrelsen enligt 16 kap. 6 d § SoL och 28 d § LSS på nytt ansöka till förvaltningsrätten om att en ny särskild avgift ska dömas ut. Det gäller både beslut eller dom som inte har verkställts och beslut eller dom som efter att verkställigheten har avbrutits inte har verkställts på nytt.

För att särskild avgift enligt 16 kap. 6 e § SoL och 28 e § LSS ska kunna dömas ut ska kommunen delges Socialstyrelsen ansökan om särskild avgift till förvaltningsrätten inom två år från tidpunkten för det gynnande beslutet eller inom två år från det att verkställigheten av det gynnande beslutet avbrutits. Innan Socialstyrelsen ansöker om särskild avgift ska kommunen delges de uppgifter som ligger till grund för ansökan och ges tillfälle att yttra sig.

Det krävs prövningstillstånd för att kunna överklaga till kammarrätten.

11.14 Socialstyrelsen årliga insamling av LSS-uppgifter

Statistik över personer med insatser enligt LSS ingår sedan 2004 i Sveriges officiella statistik (SOS). Uppgifterna samlas in med stöd av lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordningen (2001:100) om den officiella

statistiken, vilket innebär en skyldighet för kommunerna att lämna de efterfrågade uppgifterna. Den officiella statistiken ska finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning.

I förordning (2004:16) om utlämnande av uppgifter som avser stöd och service till vissa funktionshindrade och i Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2007:7) regleras vilka personnummerbaserade uppgifter kommunerna ska lämna.

11.14.1 Stadens uppgiftsinsamling

Socialstyrelsens årliga insamling av statistikuppgifter per den 1 oktober utgör underlag dels för hur mycket staden får i bidrag för sin LSS-verksamhet totalt, dels för vilken avgift staden ska betala till det nationella systemet för utjämning av LSS-kostnader mellan kommuner. Statistikuppgifterna från insamlingsåret utgör underlag för bidrags- och avgiftsåret två år senare.

Statistikinsamlingen har mycket stor ekonomisk betydelse för staden.

Det ställs därför höga krav på att de uppgifter som lämnas kring varje enskild insats för varje enskild person är fullständiga och korrekta.

I staden görs statistikinsamlingen centralt av stadsledningskontoret. Stadsdelsnämnderna ansvarar för att de uppgifter som registrerats i Paraplysystemet av såväl beställare som utförare är fullständiga och korrekta. Anvisningar över hur det praktiska insamlingsarbetet ska gå till lämnas årligen av Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen.

Uppgifterna samlas in med stöd av lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken, vilket innebär en skyldighet för kommunerna att lämna de efterfrågade uppgifterna. Den officiella statistiken ska finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. I förordning (2004:16) om utlämnande av uppgifter som avser stöd och service till vissa funktionshindrade och i Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2007:7) regleras vilka personnummerbaserade uppgifter kommunerna ska lämna.